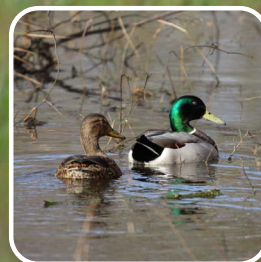

Faunabeheerplan wildsoorten Zuid-Holland 2026–2032

Faunabeheereenheid Zuid-Holland

Faunabeheereenheid
Zuid-Holland

Faunabeheerplan wildsoorten Zuid-Holland 2026–2032

COLOFON

Te citeren als

Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland. (2026). Faunabeheerplan Wildsoorten Zuid-Holland 2026–2032. Den Haag.

Vastgesteld door het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland

22 juli 2026

Ingediend bij Gedeputeerde Staten ter goedkeuring

23 juli 2026

Postadres

Postbus 85881
2508 CN Den Haag

T +31 (0) 85 2103628

E info@fbez.nl

I www.fbez.nl

Foto's

Ian Wouda (voorpagina)

Vormgeving

Sightdraft, Zwaag

Copyright

© 2026 Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland. Alle rechten voorbehouden.

Disclaimer: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (FBE) aanvaardt geen verantwoordelijkheid voor acties van derden die zijn gebaseerd op eigen interpretaties van de gegevens uit dit rapport. De gegevens mogen vrij worden gebruikt, mits correct wordt verwezen naar de FBE.

Lijst met afkortingen

Besluit activiteiten leefomgeving	=	Bal
Faunabeheerplan	=	FBP
Gedeputeerde Staten	=	GS
Omgevingsbesluit	=	Ob
Omgevingsregeling	=	Or
Omgevingswet	=	Ow
Provinciale Staten	=	PS
Raad van State	=	RvS
Staat van Instandhouding	=	SvI
Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland	=	FBE
Wet natuurbescherming	=	Wnb
Wildbeheereenheid	=	WBE

Inhoud

COLOFON	2
LIJST MET AFKORTINGEN	3
INHOUDSOPGAVE	3
1. INLEIDING	7
1.1 Dit faunabeheerplan	7
1.1.1 Inleiding	7
1.1.2 Reikwijdte faunabeheerplan	8
1.1.3 Inhoud faunabeheerplan	8
1.2 Betrokken partijen en totstandkoming faunabeheerplan	10
1.2.1 Minister en provincie Zuid-Holland	10
1.2.2 Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland	10
1.2.3 Wildbeheereenheden	11
1.2.4 Totstandkoming van dit faunabeheerplan	11
2. KADERS	13
2.1 Maatschappelijk en wettelijk kader jacht	14
2.2 Staat van instandhouding	15
2.2.1 Inleiding	15
2.2.2 Wettelijke definitie gunstige staat van instandhouding	15
2.2.3 Methodiek	15
2.2.4 Criteria	16
3. HAAS	17
3.1 Kenschets	18
3.1.1 Uiterlijk	18
3.1.2 Het haas door de jaren heen	18
3.1.3 Leefgebied, voedsel en predatie	19
3.2 Verspreiding, aantalsontwikkeling en invloed jacht op de staat van instandhouding	19
3.2.1 Verspreiding	19
3.2.2 Aantalsontwikkeling	19
3.2.3 Staat van instandhouding	22
3.2.4 Invloed jacht op de staat van instandhouding	22
3.3 Schade aan wettelijke belangen	23
3.3.1 Schade aan landbouwgewassen	23
3.3.2 Geregistreeerde schade aan landbouwgewassen	24
3.3.3 Verwachte schade aan landbouwgewassen	24
3.4 Uitgevoerd en toekomstig beheer	24
3.4.1 Voorgaande faunabeheerplannen en ontheffingen	24
3.4.2 Gegevens bij de jacht gedode dieren	25
3.4.3 Hazenbeheer 2026–2032	26
3.4.4 Escalatieladder	26

4. FAZANT	27
4.1 Kenschets	28
4.1.1 Uiterlijk	28
4.1.2 De fazant door het jaar heen	28
4.1.3 Leefgebied, voedsel en predatie	29
4.2 Verspreiding, aantalsontwikkeling en invloed jacht op de staat van instandhouding	29
4.2.1 Verspreiding	29
4.2.2 Aantalsontwikkeling	30
4.2.3 Staat van instandhouding	32
4.2.4 Invloed jacht op de staat van instandhouding	33
4.3 Schade aan wettelijke belangen	34
4.3.1 Schade aan landbouwgewassen	34
4.3.2 Geregistreerde schade aan landbouwgewassen	34
4.3.3 Verwachte schade aan landbouwgewassen	34
4.4 Uitgevoerd en toekomstig beheer	35
4.4.1 Voorgaande faunabeheerplannen en ontheffingen	35
4.4.2 Gegevens bij de jacht gedode dieren	35
4.4.3 Fazantenbeheer 2026–2032	35
4.4.4 Escalatieladder	36
5. WILDE EEND	37
5.1 Kenschets	38
5.1.1 Uiterlijk	38
5.1.2 De wilde eend door de jaren heen	38
5.1.3 Leefgebied, voedsel en predatie	39
5.2 Verspreiding, aantalsontwikkeling en invloed jacht op de staat van instandhouding	40
5.2.1 Verspreiding	40
5.2.2 Aantalsontwikkeling	41
5.2.3 Staat van instandhouding	43
5.2.4 Invloed van de jacht op de staat van instandhouding	43
5.3 Schade aan wettelijke belangen	45
5.3.1 Schade aan landbouwgewassen	45
5.3.2 Geregistreerde schade aan landbouwgewassen	45
5.3.3 Verwachte schade aan landbouwgewassen	46
5.4 Uitgevoerd en toekomstig beheer	46
5.4.1 Voorgaande faunabeheerplannen en ontheffingen	46
5.4.2 Gegevens bij de jacht gedode wilde eenden	46
5.4.3 Wilde eendenbeheer 2026–2032	47
5.4.4 Escalatieladder	47

6. HOUTDUIF	48
6.1 Kenschets	49
6.1.1 Uiterlijk	49
6.1.2 De houtduif door het het jaar heen	49
6.1.3 Leefgebied, voedsel en predatie	49
6.2 Verspreiding, aantalsontwikkeling en invloed jacht op de staat van instandhouding	50
6.2.1. Verspreiding	50
6.2.2. Aantalontwikkeling	52
6.2.3 Staat van instandhouding	54
6.2.4 Invloed jacht op de staat van instandhouding	54
6.3 Schade aan wettelijke belangen	56
6.3.1 Schade aan landbouwgewassen	56
6.3.2 Geregistreerde schade aan landbouwgewassen	58
6.3.3 Verwachte schade aan landbouwgewassen	60
6.3.4 Mogelijke (preventieve) maatregelen	60
6.4 Uitgevoerd en toekomstig faunabeheer	62
6.4.1 Voorgaande faunabeheerplannen en ontheffingen	62
6.4.2 Gegevens gedode houtduiven	63
6.4.3 Houtduivenbeheer 2026–2032	63
7. UITVOERING	65
7.1 Organisatie & uitvoering	66
7.2 Natura 2000-gebieden en rustgebieden voor ganzen	66
8. LITERATUURLIJST	67
9. BIJLAGEN	75
Bijlage I: Eisen aan dit faunabeheerplan vanuit Zuid-Hollandse Omgevingsverordening	76
Artikel 8.6 (algemene eisen aan faunabeheerplannen)	76
Artikel 8.8 (faunabeheerplan schadebestrijding)	76
Artikel 8.9 (faunabeheerplan uitoefening jacht)	76
Bijlage II: Wettelijke uitvoeringsregels jacht en beschrijving jachtpraktijk	78
Wettelijk uitvoeringsregels	78
Jachtverboden	78
Uitzonderingen op jachtverboden	78
Middelen die kunnen worden gebruikt bij de uitoefening van de jacht	78
Jachtpraktijk	78
Bijlage III: Schade per diersoort per WBE	82
Bijlage IV: Overzicht geconsulteerde partijen	84

1. | Inleiding

1. | Inleiding

1.1 DIT FAUNABEHEERPLAN

1.1.1 INLEIDING

Het voorliggende faunabeheerplan (FBP) van de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (FBE) gaat over de diersoorten die op het ogenblik in Zuid-Holland kunnen worden bejaagd: haas (*Lepus europaeus*), fazant (*Phasianus colchicus*), wilde eend (*Anas platyrhynchos*) en houtduif (*Columba palumbus*). Deze soorten worden aangeduid als wildsoorten of jachtsoorten.

Jacht is een recht dat is verbonden aan de eigendom van de grond of aan het recht de grond (inclusief water) te gebruiken. Bij de jacht gaat het om de uitoefening van het jachtrecht: het recht om zich bepaalde zoogdieren en vogels toe te eigenen die zich op of in de grond van het jachtveld bevinden. In artikel 8.3 van de Omgevingswet (Ow) is vastgelegd aan welke persoon dit recht toekomt. Alhoewel het uitoefenen van de jacht nog altijd een benuttingscomponent heeft, zijn het voorkomen van schade en het handhaven of bereiken van een redelijke wildstand, tegenwoordig de belangrijkste uitgangspunten. De jachthouder (i.e., degene die het jachtrecht bezit) is verplicht, voor zover dit binnen de wettelijke mogelijkheden ligt, een redelijke wildstand te handhaven dan wel te bereiken en schade door in het jachtveld aanwezig wild te voorkomen (artikel 11.65 Besluit activiteiten leefomgeving, Bal).

Dit FBP is de opvolger van het FBP Wildsoorten 2024–2026 (zie Thissen et al., 2024), dat vanwege de invoering van de Wet natuurbescherming (Wnb) was opgesteld.

1.1.2 REIKWIJDTE FAUNABEHEERPLAN

In het stelsel van de Ow zijn drie vormen van faunabeheer opgenomen:

1. duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren (verder: duurzaam beheer);

2. bestrijding van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers (verder: bestrijding door grondgebruikers);
3. de uitoefening van de jacht (verder: de jacht).

De uitvoering van deze drie vormen van faunabeheer moet plaatsvinden overeenkomstig het voor het betrokken gebied geldende FBP, aldus artikel 11.63 van het Bal. Een belangrijk verschil tussen de drie vormen van faunabeheer is de wettelijke grondslag die het faunabeheer mogelijk maakt. Duurzaam beheer wordt toegestaan in een omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit verleend door Gedeputeerde Staten (GS). Bestrijding door grondgebruikers wordt mogelijk via een aanwijzing tot vergunningvrije activiteit in een ministeriële regeling of een omgevingsverordening door respectievelijk de minister of Provinciale Staten (PS). De jacht is mogelijk gemaakt in het stelsel van de Ow (zie artikel 11.62 Bal). De jacht op een wildsoort wordt alleen uitgeoefend als de jacht op die wildsoort bij ministeriële regeling is geopend, aldus artikel 11.68 van het Bal. De minister gaat dus over het al dan niet mogelijk maken van de jacht. Voor het uitoefenen van jacht is geen omgevingsvergunning nodig. De minister bepaalt ook de periode waarin de jacht kan worden uitgevoerd (zie artikel 4.17 Omgevingsregeling, Or). Dit FBP behandelt alleen de jacht. Maatregelen in het kader van duurzaam beheer of schadebestrijding door grondgebruikers zijn niet in dit FBP opgenomen. Als er aanzienlijke schade ontstaat, vraagt de FBE aanvullend een omgevingsvergunning aan voor duurzaam beheer. Dit duurzame beheer wordt onderbouwd in de aanvraag. Naar verwachting is alleen voor de houtduif een aanvullende vergunning nodig. Op basis van de beschikbare schadegegevens, afschotregistraties en populatiegegevens wordt verwacht dat schade door haas, fazant en wilde eend in beginsel in afdoende mate kan worden beperkt door de reguliere jacht. Als in de praktijk blijkt dat dit onvoldoende is, kan aanvullende besluitvorming

of vergunningverlening worden overwogen. Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur is bezig met een herziening van het stelsel van het faunabeheer. Met deze stelselwijziging streeft de minister naar een begrijpelijk stelsel met duidelijk perspectief voor het faunabeheer op de lange termijn. Bij de stelselwijziging wordt ook de jacht betrokken.¹

Ondanks de aangekondigde stelselwijziging kiest de FBE ervoor dit FBP een looptijd van zes jaar te geven: conform de maximale looptijd krachtens de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening. Mocht een stelselwijziging bepaalde consequenties hebben, dan zal de FBE dit FBP tussentijds aanpassen. Vanwege het niet meer openen van de jacht op het konijn heeft de FBE in 2023 een apart FBP voor het konijn vastgesteld dat loopt tot medio juli 2029. Daarom is het konijn geen onderdeel van het voorliggende FBP.

Zie Figuur 1 voor de ligging van het werkgebied van de FBE en de ligging van de Wildbeheereenheden (WBE's) binnen het werkgebied.

1.1.3 INHOUD FAUNABEHEERPLAN

In het stelsel van de Ow (het Omgevingsbesluit, Ob, en het Bal) en de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening zijn eisen gesteld aan een FBP. Dit FBP bevat een invulling van deze eisen en bevat onder andere populatiegegevens, schadegegevens, het in de voorgaande planperiode uitgevoerde faunabeheer, het in deze planperiode uit te voeren faunabeheer en een beoordeling van de invloed van het faunabeheer (hier alleen de jacht) op de staat van instandhouding (Svl).

Figuur 1. Werkgebied van de FBE. De kaart toont de provinciale begrenzing en de indeling in WBE's.

¹ 'Kamerbrief Verzamelbrief soortenbeleid', Kamerstukken II 2022/23, 33 576, nr. 317.

1.2 BETROKKEN PARTIJEN EN TOTSTANDKOMING FAUNABEHEERPLAN

1.2.1 MINISTER EN PROVINCIE ZUID-HOLLAND

Zoals hiervoor al is aangegeven, is de minister het bevoegde gezag voor het al dan niet mogelijk maken van de jacht en de periode waarin de jacht kan worden uitgevoerd.

De provincie heeft slechts één bevoegdheid ten aanzien van het uitoefenen van de jacht: op grond van artikel 11.69 Bal kan bij maatwerkregel de jacht worden gesloten zolang bijzondere weersomstandigheden dat noodzakelijk maken. FBE's en FBP's moeten voldoen aan de regels in artikel 6.1 en 6.2 van het Ob. Daarnaast hebben PS van Zuid-Holland, op grond van artikel 8.1 derde lid van de Ow in de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening nadere regels gesteld aan de FBE, de FBP's en de WBE's. GS hebben de bevoegdheid om FBP's goed te keuren.

GS van Zuid-Holland hebben de Beleidsregel uitvoering Wnb vastgesteld met daarin onder meer de uitgangspunten die worden gehanteerd bij het sluiten van de jacht vanwege extreme weersomstandigheden en de regels rond de tegemoetkoming in de faunaschade. GS keuren de FBP's van de FBE goed. Artikel 15.53 van de Ow regelt de tegemoetkoming in de schade veroorzaakt door in het wild levende beschermde dieren. GS verlenen een tegemoetkoming in de faunaschade aan een belanghebbende die schade lijdt die is aangericht door beschermde in het wild levende dieren die in redelijkheid niet of niet geheel te zijnen laste behoort te blijven.² BIJ12 verleent namens GS deze tegemoetkomingen.

1.2.2 STICHTING FAUNABEHEEREENHEID ZUID-HOLLAND

De positie en taken van de FBE zijn grotendeels vastgelegd in het stelsel van de Ow (zie artikel 8.1 Ow) en de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening. In de statuten van de FBE staat: "De Stichting heeft ten doel te functioneren als FBE in de zin van de wet." De taken van de FBE kunnen als volgt worden samengevat: het - op basis van het provinciale faunabeleid en de wettelijke regelgeving -

vormgeven en uitvoeren van duurzaam en effectief faunabeheer waarbij rekening wordt gehouden met de bescherming van verschillende maatschappelijke belangen. De maatregelen van het faunabeheer zijn: het nemen van preventieve maatregelen (werende en verjagende middelen en habitatbeheer) en het ingrijpen op de populatie door het vangen en doden van dieren of door het bewerken van nesten en eieren.

Het bestuur van de FBE volgt de uitvoering en effectiviteit van FBP's. Het bestuur kan besluiten om al tijdens de geplande looptijd van een FBP het plan aan te passen of te vervangen.³

De Flora- en faunawet, een voorganger van de Ow, introduceerde de FBE. In de Memorie van toelichting op het Besluit faunabeheer⁴ (een algemene maatregel van bestuur van de Flora- en faunawet) staat: "Door hun coördinerende rol waarborgen faunabeheereenheden een planmatige aanpak van dat beheer. Deze is belangrijk; met een dergelijke planmatige aanpak is het mogelijk de bestrijding van schade die wordt aangericht door beschermde inheemse dieren, zodanig te regelen dat de stand van de betrokken diersoorten niet in gevaar komt. Ook in geval van schadebestrijding blijft het belangrijkste uitgangspunt van de wet, de bescherming van diersoorten, overeind. Een planmatige aanpak biedt een betere waarborg voor de instandhouding van de populaties van de desbetreffende diersoorten dan wanneer elke grondgebruiker of jachthouder afzonderlijk, ieder voor zijn eigen gebied, het beheer voert.". Onder de Wnb zijn de taken van de FBE uitgebreid en onder de Ow is de regeling van de Wnb voortgezet.

In artikel 6.1 van het Ob is (samengevat) bepaald dat een FBE bestaat uit de jachthouders uit het werkgebied van de FBE en uit (regionale) maatschappelijke organisaties die een duurzaam beheer van in het wild levende dieren voorstaan. Het jachthouderschap is verbonden met de eigendom of het gebruik van de grond. De eigenaar, of de (erf) pachter of vruchtgebruiker of de huurder van het jachtrecht, is jachthouder. Een FBE is dus een "grondgebonden" organisatie waarin

² Beleidsregel tegemoetkoming faunaschade Zuid-Holland 2025, CVDR747213.

³ 'Artikelsgewijze toelichting op artikel 8.10', Zuid-Hollandse Omgevingsverordening.

⁴ Kamerstukken II 1995/96, 23 147, nr. 7, p. 27.

grondeigenaren en -gebruikers samenwerken en waarin ook maatschappelijke organisaties zijn vertegenwoordigd.

Vertegenwoordigers van de in de FBE samenwerkende organisaties vormen, samen met een onafhankelijke voorzitter, het bestuur van de FBE. De onafhankelijke voorzitter wordt benoemd door het bestuur van de FBE op voordracht van GS (artikel 8.2 lid 4 Zuid-Hollandse Omgevingsverordening). De in de FBE samenwerkende organisaties zijn: Federatie Particulier Grondbezit, Natuurmonumenten, Zuid-Hollands Landschap, Staatsbosbeheer, Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO) Noord, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer, de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren en de Vereniging Boerennatuur Zuid-Holland.

1.2.3 WILDBEHEERENHEDEN

De FBE werkt nauw samen met en ondersteunt de veertien WBE's bij de uitvoering van een planmatig en regionaal ingebed faunabeheer, in samenwerking met en ten dienste van grondgebruikers en terreinbeheerders. In de statuten van de FBE is geregeld dat de Zuid-Hollandse WBE's toegelaten deelnemers zijn aan het planmatige faunabeheer. De WBE's leveren daarbij gebiedsgerichte kennis over populaties, jachtvelden, grondgebruik, schadegevoelige percelen, biotoopkwaliteit en uitvoerbaarheid van maatregelen. De ligging van de werkgebieden van de Zuid-Hollandse WBE's is weergegeven in Figuur 1.

In de afgelopen zes jaar zijn er enkele wijzigingen opgetreden in de begrenzingen van de WBE's door fusies en herindelingen. De WBE's Tielerwaard-West en Vijfheerenlanden zijn gedeeltelijk onderdeel geworden van WBE's in de provincie Utrecht als gevolg van de herindeling van de provinciale grenzen per 1 januari 2019. Tielerwaard-West is daarbij grotendeels overgegaan naar Utrecht; van Vijfheerenlanden betreft dit ongeveer een derde van het werkgebied. De resterende delen van beide WBE's zijn gefuseerd met de reeds bestaande WBE Alblasserwaard-Oost. Begin 2026 heeft vervolgens een fusie plaatsgevonden tussen de WBE's Alblasserwaard-Oost en Alblasserwaard-West, waarna de WBE Alblasserwaard is ontstaan.

WBE's zijn verenigingen van houders van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit (voorheen: jachtakte) en anderen die betrokken zijn bij de uitvoering van het door de FBE vastgestelde FBP binnen hun werkgebied. Ook grondgebruikers en terreinbeheerders kunnen lid zijn van een WBE (artikel 8.2 Omgevingswet). De WBE heeft daarbij een ondersteunende, signalerende en coördinerende rol richting haar leden en richting de FBE. Zij bevordert een doelmatige uitvoering van het FBP, zonder dat dit afdoet aan de verantwoordelijkheid van de individuele jachthouder voor de correcte uitvoering van activiteiten en de registratie daarvan.

Het is personen uitsluitend toegestaan een geweer en munitie voorhanden te hebben en te dragen om wild te kunnen doden indien zij beschikken over een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit. De gevallen waarin een geweer mag worden gebruikt, zijn limitatief opgesomd in artikel 11.75 van het Besluit activiteiten Bal. Een jachthouder (dat wil zeggen de eigenaar, pachter of vruchtgebruiker van de grond of de huurder van het jachtrecht) heeft een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit nodig om faunabeheer met het geweer uit te kunnen voeren binnen zijn jachtveld.

1.2.4 TOTSTANDKOMING VAN DIT FAUNABEHEERPLAN

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 8.6 lid 5 van de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening is bij het tot stand komen van dit FBP een wetenschapper betrokken. Drs. J. Thissen is medeauteur van dit FBP en heeft bijgedragen aan de wetenschappelijke onderbouwing, de beoordeling van de gebruikte bronnen en de ecologische interpretatie van de resultaten en conclusies.

Johan Thissen is bioloog en beschikt over meer dan dertig jaar ervaring op het gebied van ecologie, natuurbeleid en faunabeheer. Hij studeerde biologie aan de universiteit en heeft een brede expertise op het gebied van zoogdieren en vogels. Hij was redacteur van zowel de eerste als de tweede Atlas of European Mammals (1999 respectievelijk 2026) en is redacteur van het wetenschappelijke tijdschrift Lutra.

Thissen was werkzaam bij onder meer het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Vogelbescherming Nederland, de Zoogdierverseniging en een

biologisch onderzoeksstation in Duitsland. Daarnaast vervulde hij in twee periodes functies als senior beleidsmedewerker bij het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). In de eerste periode was hij lid van de Europese wetenschappelijke werkgroepen voor de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. In de tweede periode trad hij op als projectsecretaris van het project Natura 2000-doelen.

Bij de Zoogdiervereniging voerde hij in opdracht van het Faunafonds en de gezamenlijke provincies een landelijke evaluatie uit van FBP. Van 2016 tot 2021 was hij werkzaam als senior-adviseur faunabeheer bij Van Bommel FAUNAWERK. Sinds 2021 is hij werkzaam als zelfstandig adviseur. Sinds 2016 heeft hij meegewerkt aan de opstelling van een groot aantal FBP in verschillende provincies.

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 6.3 lid 1 Ob is een ontwerp van dit FBP aan de in Zuid-Holland werkzame wilbbeheereenheden voorgelegd. Het plan is tevens voorgelegd aan de organisaties die vertegenwoordigd zijn in het bestuur van de FBE. Een concept van dit FBP is in mei 2026 voorgelegd aan de WBE's, de overige partijen van de FBE en naar externe partijen gestuurd voor consultatie. Alle reacties zijn - voor zover van toepassing- meegenomen bij het opstellen van dit wildsoortenplan. Dit heeft geleid tot het uitgebreider en overzichtelijker beschrijven van de aantalsontwikkeling van de verschillende wildsoorten en van de oorzaken van toe- en afname van de aantallen, de impact op natuur en landbouwgewassen en maatregelen voor beheer van de populaties.

Het bestuur van de FBE heeft dit FBP op 22 juli 2026 vastgesteld en het daarna ter goedkeuring aangeboden aan GS van Zuid-Holland voor een periode van zes jaar.

2. | Kaders

2. | Kaders

2.1 MAATSCHAPPELIJK EN WETTELIJK KADER JACHT

In artikel 8.3 lid 4 van de Ow is bepaald dat de jacht alleen is toegestaan op dieren van de volgende soorten:

- klein wild: fazanten (*P. colchicus*), hazen (*L. europaeus*);
- waterwild: wilde eenden (*A. platyrhynchos*);
- overig wild: houtduiven (*C. palumbus*) of konijnen (*Oryctolagus cuniculus*).

Op diersoorten die zijn aangewezen als wild, kan in de periode dat de jacht is geopend worden gejaagd. Jacht wordt in het stelsel van de Ow omschreven als het bemachtigen, opzettelijk doden of met het oog daarop opsporen van dieren van soorten die in de wet worden aangewezen en het doen van pogingen daartoe, in een jachtveld.¹ Jacht is een recht dat is verbonden aan de eigendom van de grond of aan het recht de grond² te gebruiken. In artikel 8.3 van de Ow is vastgelegd aan welke persoon dit recht toekomt. Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) bepaalt dat iedere natuurlijke of rechtspersoon recht heeft op het ongestoord genot van zijn eigendom (artikel 1). Een overheid mag dat recht wel reguleren in overeenstemming met het algemeen belang.

De Vogelrichtlijn noemt in deel A van Bijlage II de vogelsoorten waarop in de hele Europese Unie de jacht mag worden geopend. Dit betreft onder meer de vogelsoorten van dit FBP: fazant, wilde eend en houtduif. Op deze vogelsoorten mag vanwege hun populatieniveau, hun geografische verspreiding en de omvang van hun voortplanting de jacht in de hele Europese Unie worden geopend, voor zover de

betrokken lidstaat erop toe ziet dat de jacht op deze soorten de pogingen tot instandhouding niet in gevaar brengt (artikel 7 Vogelrichtlijn).

Voor alle wildsoorten heeft het ministerie van LNV bij de totstandkoming van de Wet natuurbescherming aangegeven dat sprake was van een gunstige staat van instandhouding.⁵ In 2022 heeft de minister deze beoordeling voor haas en konijn heroverwogen. Naar aanleiding daarvan is besloten de jacht op konijnen landelijk niet meer te openen en de jacht op hazen niet meer te openen in de provincies Groningen, Limburg en Utrecht.⁶ De minister heeft daarbij geen aanleiding gezien om de jacht op de haas in Zuid-Holland te sluiten (Regeling van de Minister voor Natuur en Stikstof van 26 juli 2022, nr. WJZ/21093226, houdende wijziging van de Regeling natuurbescherming en de Omgevingsregeling). Volgens de nota van toelichting bij het Aanvullingsbesluit natuur Omgevingswet toetst de minister bij het openstellen van de jacht steeds of de staat van instandhouding van de betreffende wildsoort daardoor niet in het geding komt.⁷ De openstelling van de jacht vormt daarmee een zelfstandige ministeriële afweging waarbij de staat van instandhouding expliciet wordt betrokken.

Alhoewel het uitoefenen van de jacht nog altijd een benuttingscomponent heeft, zijn het voorkomen van schade en het handhaven of bereiken van een redelijke wildstand tegenwoordig de belangrijkste uitgangspunten. De jachthouder maakt bij de uitoefening van het jachtrecht voor zijn jachtveld afweging tussen schadepreventie, benutting, bescherming van de wildstand en biotoopkwaliteit. Daarbij past hij verantwoord en selectief beheer toe en wordt bij een lage stand terughoudendheid

⁵ 'Memorie van toelichting', Kamerstukken II 2011/12, 33 348, nr. 3, p. 171.

⁶ Wijziging van de Regeling natuurbescherming en de Omgevingsregeling, Stcrt. 2022, 19875.

⁷ 'Aanvullingsbesluit natuur Omgevingswet', nota van toelichting, Stb. 2021, 22, p. 282.

betracht (artikel 11.65 Bal). Wildsoorten kunnen schade veroorzaken aan landbouwgewassen. De jachthouder dient dus bij het uitoefenen van zijn recht om de wildsoort te bejagen, zowel rekening te houden met het belangen van de landbouw als met de bescherming van de natuur. Door een verantwoord en zoveel als mogelijk selectief afschot toe te passen, draagt de jachthouder bij aan de redelijke wildstand. Verantwoord door niet meer dieren te doden dan de stand toelaat of door niet te jagen bij een lage wildstand. Selectief door het afschot te richten op ziek wild en/of op wild van het mannelijk geslacht (bijv. bij fazanten door het afschot vooral te richten op de fazantenhanen) en/of door bij het afschot rekening te houden met een goede leeftijdsopbouw van de populatie in het veld. Om een redelijke wildstand in zijn veld te bereiken, neemt de jachthouder biotoopverbeterende maatregelen zo nodig in overleg met de grondgebruiker. Op grond van artikel 6.3, vierde lid, van het Ob zijn jachtaktehouders verplicht om de FBE gegevens te verstrekken over de aantallen dieren, onderscheiden naar soort, die zij hebben gedood.

2.2 STAAT VAN INSTANDHOUDING

2.2.1 INLEIDING

Recente jurisprudentie laat zien dat de Omgevingswet niet verplicht tot het in een FBP ter onderbouwing van de jacht beoordelen van de staat van instandhouding van wildsoorten.⁸ In de Omgevingsverordening Zuid-Holland is echter bepaald (lid 6 van artikel 8.6) dat in ieder FBP het effect op de staat van instandhouding moet worden beoordeeld. Aangezien het aan de minister is om bij het openen van de jacht steeds te toetsen of de Svl daardoor in het geding kan komen, beoordelen wij in dit FBP niet of de staat van instandhouding gunstig of ongunstig is. Wel presenteren wij in de hoofdstukken 3 t/m 6 de ontwikkeling van de elementen van de staat van instandhouding: verspreidingsgebied, populatie en leefgebied. Tevens wordt er per soort ingegaan op de invloed van jacht, en voor zover relevant, schadebestrijding en schadepreventie op deze elementen.

2.2.2 WETTELIJKE DEFINITIE GUNSTIGE STAAT VAN INSTANDHOUDING

Uit een uitspraak van de Raad van State (RvS) volgt dat bij de bepaling van de Svl de wettelijke definitie maatgevend is.⁹

In deel A van Bijlage I bij artikel 1.1 van het Bal is bepaald dat de Svl van een soort wordt onder het stelsel van de Ow als gunstig beschouwd als:

- 1) uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin deze voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
- 2) het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
- 3) er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

De wettelijke definitie heeft dus drie elementen: (omvang van de) populatie, (wijziging van het) verspreidingsgebied en (omvang van het) habitat (leefgebied). Uit de formulering blijkt dat het toekomstperspectief bij de beoordeling van alle drie de elementen moet worden meegewogen.

2.2.3 METHODIEK

In Nederland wordt, ook voor vogels, voor het bepalen van de Svl een methodiek gehanteerd die is ontleend aan de Habitatrichtlijn (Ministerie van LNV, 2006; Bastmeijer, 2018; Vogel et al.,). Bij de behandeling van de Ow in de Eerste Kamer verduidelijkte de minister dat de verschillende elementen van de Svl van alle beschermde soorten in Nederland wordt beoordeeld volgens een met de EU overeengekomen beoordelingsmatrix.¹⁰ Deze methodiek is nader uitgewerkt en toegepast in de landelijke jachtregeling.¹¹ De overeenkomst met de EU beperkt zich echter tot de zogenoemde soorten van communautair belang: de soorten van de Bijlagen II, IV en V van de Habitatrichtlijn. Het betreft over het algemeen soorten die ten tijde van de

⁸ Rb. Midden-Nederland 8 mei 2026, ECLI:NL:RBMNE:2026:2268.

⁹ ABRvS 7 april 2021, ECLI:NL:RVS:2021:745.

¹⁰ Kamerstukken I 2019/20, 34 985, nr. J, p. 38-39.

¹¹ Stcr. 2022, 19875, p. 5.

totstandkoming van de Habitatrichtlijn op Europees niveau bedreigd waren. Niettemin schrijft de Nederlandse rijksoverheid deze methodiek ook voor bij algemeen, en in grote aantallen voorkomende soorten, als fazant, wilde eend, houtduif en haas.

De methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn is gebaseerd op de ontwikkeling in vergelijking met vaste referentiewaarden, in beginsel de toestand ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1981) dan wel – voor andere soorten – de Habitatrichtlijn (1994). De methodiek onderscheidt de drie elementen populatie, verspreiding en habitat en daarnaast nog afzonderlijk het element toekomstperspectief. Gezien de wettelijke definitie nemen wij het toekomstperspectief mee in de beoordeling van populatie, verspreiding en habitat: we behandelen het toekomstperspectief niet als afzonderlijk element.

2.2.4 CRITERIA

Bij de methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn worden referentiewaarden vastgesteld waartegen je de huidige situatie afzet om te kunnen beoordelen of de situatie is verbeterd, verslechterd of stabiel is gebleven. Deze referentiewaarden moeten zodanig zijn gekozen dat het duurzaam voortbestaan van de populatie is gewaarborgd (Vogel et al., 2023). In Nederland zijn er geen referentiewaarden vastgesteld, uitgezonderd voor enkele soorten ganzen. Dat betekent dat de toestand in 1981, het jaar dat de Vogelrichtlijn in werking is getreden, over het algemeen als referentie wordt gebruikt voor vogelsoorten en het jaar 1994, het jaar van inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn, voor andere soorten. Iedere lidstaat kan ook kiezen voor lagere referentiewaarden dan die van 1981 dan wel van 1994, mits het duurzaam voortbestaan bij deze gekozen waarden is gewaarborgd en er goede argumenten zijn om naar beneden af te wijken. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) gebruikt bijvoorbeeld voor de fazant de periode 2000-2004 als gunstige referentie omdat de populatie in eerdere jaren onnatuurlijk hoog was ten gevolge van uitzettingen en bijvoeren.

Bij het element populatie zijn de volgende aspecten van belang: 1) de gunstige referentiewaarde, 2) de populatietrend, en 3) de actuele populatieomvang. Bij het element verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1981. De lidstaten dienen de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen.

Het element leefgebied omvat alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment, 2023b).

3. | Haas

3. | Haas

3.1 KENSCHETS

3.1.1 UITERLIJK

Hazen (*L. europaeus*) hebben lange oren (ca. 10 cm lang), relatief korte voorpoten en lange achterpoten. Een haas is 50 tot 65 cm lang en het gewicht varieert van 2,5 tot 5 kg. Het mannetje, ook wel ram of rammelaar genoemd, is wat zwaarder dan het vrouwtje, die ook wel moeder of moederhaas wordt genoemd. De vacht van een haas heeft een rode of gelige tint (zandhazen) of grijsbruine tinten (kleihazen), afhankelijk van het gebied waarin zij leven. De oren van de haas hebben een zwarte punt en de buik is wit of grijswit. Het onderhaar in de pels is eveneens wit. Als een haas loopt, houdt hij de staart omlaag of horizontaal waardoor de zwarte bovenzijde van de staart te zien is. Knaagsporen van hazen (bijvoorbeeld aan bast van bomen) zijn vaak goed herkenbaar aan de hoogte die een haas weet te bereiken; het dier richt zich namelijk op de achterpoten op.

Een haas kan snel lopen en bereikt daarbij tijdelijk snelheden van 65 tot 75 km/uur en langdurig tot ongeveer 50 km/uur. In hun snelle loop kunnen hazen hoeken slaan, door plotseling een hele andere kant op te bewegen. Predatoren kunnen dit vaak niet en schieten door wanneer een haas een hoek heeft geslagen. Zo kan de haas ontsnappen. Alleen windhonden zijn in staat ook zo'n hoek te slaan (vandaar "hazewindhonden"). Hazen hebben een scherp gehoor en kunnen de oorschelpen onafhankelijk van elkaar draaien. Ze hebben een goed reukvermogen, het dier snuffelt constant om zijn omgeving te beoordelen. Ze kunnen zonder de kop te bewegen bijna 360° om zich heen kijken. Verder kunnen hazen goed zwemmen.

3.1.2 DE HAAS DOOR DE JAREN HEEN

Hazen zijn sterk plaatsgebonden, ze verplaatsen zich niet over grote afstanden. Ze kunnen wel dagelijkse voedseltochten maken van één tot enkele

Figuur 2. Haas in veld. Foto: Mark Zekhuis.

kilometers. Ze hebben een solitaire leefwijze. Er vinden wel gezamenlijke activiteiten plaats zoals het foerageren. Ook in de paartijd (rammeltijd) komen hazen in groepen bijeen. Hazen leven hun hele leven boven de grond, ze maken geen holen. Ze maken wel een ondiepe holte, het zogenoemde leger of de pot, met een doorsnee van zo'n 25 cm en een diepte van 10-20 cm. Een haas is vooral actief in de schemer en de nacht, overdag ligt het dier in een leger op een van de vaste plekken (Schneider, 1978). In de zomer kunnen hazen echter ook overdag actief zijn. Hazen slapen weinig en zeer kort achtereen en ze reageren op trillingen in de bodem.

De paarperiode begint al in januari en kan doorlopen tot in de nazomer, met een piek rond maart. Meerdere mannetjes strijden om een moeder. De paring wordt voorafgegaan door het wegrekken van de moeder en een achtervolging door de rammen waarbij uiteindelijk de aanhouder wint. Tussen januari en september zijn er meerdere worpen, meestal drie. De draagtijd is 42 of 43 dagen en er worden 1-5 jongen per worp geboren, met een gemiddelde van bijna 3 (Broekhuizen & Maaskamp, 1981, Averianov et al., 2003). Bij een studie in de periode 1974-1976 bleek dat hazen per jaar in totaal gemiddeld elf jongen krijgen, circa 50% van

de jongen werd echter niet ouder dan een maand (Broekhuizen & Maaskamp, 1981).

Hazen zijn nestvlinders en al een paar dagen na de geboorte zoeken ze een eigen leger op in de omgeving van de geboorteplek. De moeder laat de jongen alleen en komt iedere avond in het eerste uur na zonsondergang terug naar een vaste plek, vaak de geboorteplek, waar haar jongen ook naartoe zijn gekomen zodat de jonge dieren enkele minuten kunnen worden gezoogd (Broekhuizen & Maaskamp, 1981). De zoogperiode duurt gemiddeld 31 dagen (Schai-Braun et al., 2021).

3.1.3 LEEFGEBIED, VOEDSEL EN PREDATIE

De haas leeft bij voorkeur in grazige open en halfopen vlakten. Hazen leven echter ook in bossen en allerlei typen natuurterrein als heide, duinen en kwelders. Hoewel de haas primair een soort is van open agrarische landschappen, kan de soort ook voorkomen op bedrijfsterreinen en in stedelijke groenstructuren (Mayer & Sunde, 2020).

Een haas heeft een netwerk van meerdere legers die het dier markeert door uit klieren bij de mond geurstof via poten en lijf op het leger aan te brengen. Het leefgebied van een haas is in Nederland gemiddeld enkele tientallen hectaren groot. In de herfst is de dichtheid het hoogst. In goede leefgebieden kan de dichtheid dan hoger dan 1 haas per hectare zijn (Averianov et al., 2003).

Hazen eten alleen planten: in de herfst, de winter en het voorjaar voornamelijk gras en graangewassen, in de zomer voornamelijk gras en kruiden (Averianov et al., 2003). Bij een studie van de maaginhoud van hazen uit een akkerbouwgebied in Oostenrijk bleek dat hazen in de herfst en de winter een voorkeur hebben voor landbouwgewassen, in dit geval wintertarwe, en in voorjaar en zomer voor kruiden. In herfst, winter en voorjaar bestond de inhoud van de magen voor meer dan de helft uit groene delen van graangewassen: tarwe en gerst (Reichlin et al., 2003). In strengere winters, als overig voedsel slecht bereikbaar is, eten hazen ook schors van bomen.

Hoewel vele dieren potentiële predatoren van de haas zijn, krijgen weinig predatoren een volwassen haas te pakken. Een haas heeft een zeer goede schutkleur, is bijzonder alert, drukt zich heel lang weg en vlucht ineens zeer snel weg. Daarbij springt hij meer dan een meter hoog en meters ver.

De haas kan haakse hoeken slaan en een hoge snelheid bereiken. Bovendien is een haas relatief groot en sterk. Wolf, oehoe en zeearend zijn effectieve hazenjagers; andere uilen en roofvogels, vos en marterachtigen zijn minder effectief. Deze laatste groep predatoren bejaagt wel succesvol jonge en zieke hazen (Cukor et al., 2024). De vos (*Vulpes vulpes*) is daarbij de voornaamste predator van jonge hazen (Averianov et al., 2003). Zwarte kraaien prederen op zeer jonge haasjes (Voigt & Siebert, 2020).

Hazen lijden aan vele ziektes, maar het is niet aangetoond dat ziekten de hazenstand structureel beïnvloeden (Averianov et al., 2003). Ziekten hebben plaatselijk en tijdelijk een negatieve invloed op de hazenstand. Naast vanouds voor de haas gevaarlijke ziekten zoals hazenpest (tularemie), kennen we sinds 1988 ook het European Brown Hare Syndrome, een virusziekte die de lever aantast. Sinds 2024 treedt bij hazen in Nederland myxomatose op (Dutch Wildlife Health Center, 2025). In Zuid-Holland is dit nog niet vastgesteld, maar de ziekte ruikt op. De haas kan echter door de hoge reproductie verliezen goed compenseren. Toename van vossen en vooral intensivering van de landbouw, zoals vaker maaien en het verdwijnen van kruiden, worden wel structureel in verband gebracht met afname van de haas (Averianov et al., 2003; Reichlin et al., 2003; Dekker & Van Norren, 2021).

3.2 VERSPREIDING, AANTALSONTWIKKELING EN INVLOED JACHT OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

3.2.1 VERSPREIDING

In Nederland en Zuid-Holland komt het haas vrijwel overal voor (Figuur 3. Verspreiding van de haas in Nederland (2020–2026). Weergegeven per atlasblok ter grootte van 5 bij 5 km.). Sinds de eerste helft van de negentiende eeuw kwam de haas in vrijwel geheel Nederland voor, alleen op de Waddeneilanden ontbrak de soort (IJsseling & Scheygrond, 1943). Op de Waddeneilanden is de haas uitgezet.

3.2.2 AANTALSONTWIKKELING Nederland

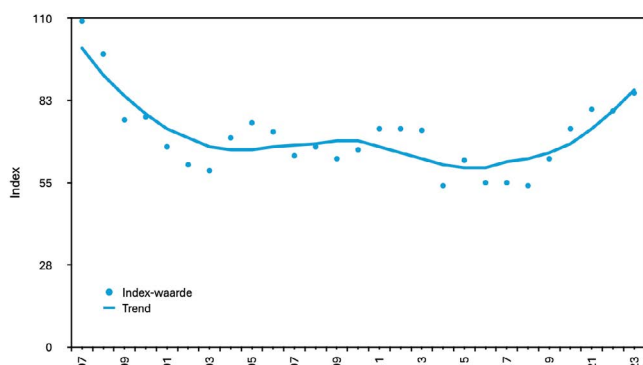
Bij het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) Meetnet Dagactieve Zoogdieren worden de trendtellingen uitgevoerd door vrijwilligers van Sovon Vogelonderzoek Nederland. De gegevens

Figuur 3. Verspreiding van de haas in Nederland (2020–2026). Weergegeven per atlasblok ter grootte van 5 bij 5 km (overgenomen van Nationale Databank Flora en Fauna, z.d.).

worden gebruikt voor het Compendium voor de Leefomgeving (CLO) en door het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) voor het monitoren van de habitatkwaliteit. Deze telling zeggen weinig over het aantal in een gebied aanwezige dieren maar met de gegevens kan wel een populatietrend worden bepaald.

Het populatie-aantal haas in Nederland vertoont op de lange termijn (i.e., 1994–2022) schommelingen en is matig afgenomen (Figuur 4. *Populatietrend haas in Nederland (1997–2023)* (aangepast van NEM (Zoogdierverseniging, CBS), 2024).

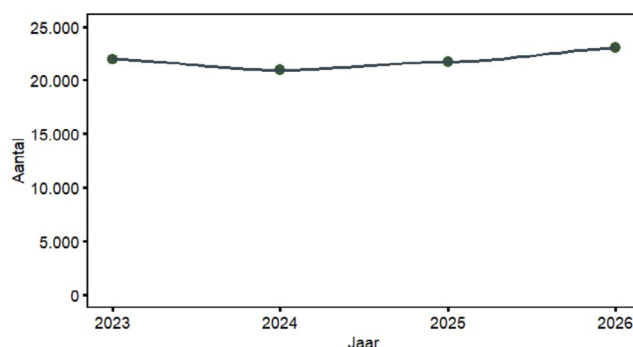

Figuur 4. Populatietrend haas in Nederland (1997–2023) (aangepast van NEM (Zoogdierverseniging, CBS), 2024).

Figuur 4 De lange trend van de haas (1994–2023) in Nederland is een jaarlijkse afname van 0,6%, maar de korte trend (2012–2023) is een jaarlijkse toename van 2,2%. De afname van de populatie hazen na de start van de tellingen is sinds 2003 aanvankelijk omgebogen naar een toename, na 2013 is de populatie dan opnieuw afgenomen. Sinds 2019 is er weer sprake van een toename (Ruth 2024).

Zuid-Holland

Vanwege de beperkt beschikbare telgegevens voor de stand van de hazen, heeft de FBE een eigen hazentelling opgezet die nu vier keer is uitgevoerd (2023–2026). Er wordt geteld in januari met een uitloop naar februari als dit door weersomstandigheden nodig is. De telling vindt dus plaats na uitvoering van de jacht. Het protocol voor de telling (Stichting Faunabeheereendheid Zuid-Holland, 2023) is grotendeels gebaseerd op de methode van het WildtierInformationssystem der Länder Deutschlands – WILD, de ‘Duitse methode’ – die daar sinds 1991 wordt gehanteerd. De telling verschilt in één belangrijk opzicht van deze methode: er wordt niet met schijnwerpers gewerkt, maar met warmtebeeldcamera’s. Hierdoor kan een groter gebied worden bestreken en neemt de detectiekans van hazen toe. De jaarlijkse tellingen worden uitgevoerd volgens een gestandaardiseerd protocol en zoveel mogelijk in dezelfde transecten, waardoor ontwikkelingen in de tijd kunnen worden gevolgd en gebieden onderling kunnen worden vergeleken. De huidige meetreeks omvat echter slechts vier teljaren en is daarmee nog relatief kort voor het vaststellen van langjarige populatietrends. De resultaten (Figuur 5) dienen daarom met enige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Figuur 5. Trend in het aantal hazen in Zuid-Holland (2023–2026). De punten geven de aantallen getelde hazen weer. De doorgetrokken lijn betreft een LOESS-smoothing die uitsluitend is opgenomen ter visualisatie van het algemene patroon en geen modelmatige populatieschatting vertegenwoordigt.

Voortzetting van de jaarlijkse monitoring zal bijdragen aan een robuustere trendanalyse van de hazenstand in Zuid-Holland.

De trend laat een relatief stabiel beeld zien, met aantallen die fluctueren tussen de 21.000 tot 23.000 hazen. In 2026 is het hoogste aantal waargenomen (23.105; Tabel 1). Verder blijkt dat het aantal getelde telsectoren (n) in de periode 2024–2026 gelijk is en verschilt van het aantal getelde telsectoren in 2023. Dit hangt samen met het feit dat 2023 het eerste teljaar was. Bij de evaluatie van deze telling is vastgesteld dat enkele telsectoren relatief groot waren en daarom in de daaropvolgende jaren zijn

opgesplitst in kleinere telsectoren. De totale getelde oppervlakte blijft hierdoor gelijk, waardoor de teldekkingsgraad van 2023 overeenkomt met die van de daaropvolgende jaren.

Verder geeft Tabel 1 een overzicht van het aantal getelde hazen per WBE in Zuid-Holland voor de periode 2023–2026, inclusief het totaal per WBE en het aantal getelde telsectoren per jaar. Tussen WBE’s bestaan duidelijke verschillen in aantallen getelde hazen. De grootste aantallen hazen worden structureel waargenomen in het oosten van Zuid-Holland, i.e., de WBE’s zoals: Alblasserwaard, Hoeksche Waard, Krimpenerwaard en De Aarlanden

Tabel 1. Trend in het aantal hazen per WBE in Zuid-Holland (2023 2026). Bestuurlijke wijzigingen, e.g., fusie van WBE's, zijn in de tabel weergegeven met een asterisk (*).

WBE	2023	2024	2025	2026	Totaal
Ade	1.254	1.180	1.085	1.274	4.793
Alblasserwaard*				3.276	3.276
Alblasserwaard-Oost	2.215	1.598	1.660		5.473
Alblasserwaard-West	1.664	1.687	1.959		5.310
De Aarlanden	2.234	2.385	2.057	2.434	9.110
Delfland	779	477	582	598	2.436
Duin- en Bollenstreek	1.854	1.550	1.909	1.404	6.717
Eiland IJsselmonde	670	778	731	917	3.096
Goeree-Overflakkee	1.571	1.121	1.600	1.672	5.964
Hoeksche Waard	3.204	2.353	2.868	3.507	11.932
Krimpenerwaard	1.884	2.186	2.558	2.641	9.269
Putten	1.080	1.410	1.185	1.189	4.864
Reeuwijk e.o.	1.370	1.435	1.375	1.409	5.589
Rijnland-Zuid	849	1.287	942	1.583	4.661
Schieland	672	1.092	837	640	3.241
Voorne	697	438	384	474	1.993
Zuid-Holland	21.997	20.977	21.732	23.105	87.724

Bron: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (z.d.)

(±9.000–14.000 hazen). Duin- en Bollenstreek, Goeree-Overflakkee, Reeuwijk e.o., Putten, Ade en Rijnland-Zuid laten lagere aantallen hazen zien (±4.600–6.700 hazen). De laagste aantallen worden aangetroffen in de WBE's: Schieland, Eiland IJsselmonde, Delfland en Voorne (±1.900–3.200 hazen), wat vermoedelijk samenhangt met de relatief grote stedelijke invloed binnen deze WBE's.

Bij de telling van 2025 werden gemiddeld 114 hazen per 100 hectare waargenomen, in 2023 en 2024 was het telresultaat vergelijkbaar (Dekker, 2023, 2024, 2025). Dit is een hoge dichtheid (Averianov et al., 2003; Ter Harmsel et al., 2022).

Oorzaken afname populatie

Volgens cijfers van het (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.-a) is de trend van de haas in Zuid-Holland over de lange termijn (1997-2022) een afname van jaarlijks 1,3%, maar is de populatie sinds 2011 (2011-2022) stabiel gebleven. De hazentelling van de FBE toont ook voor de jaren na 2022 een qua omvang stabiele populatie.

Voor de eerdere afname van de populatie wordt intensivering en schaalvergroting van de landbouw als voornaamste oorzaak aangewezen (Dekker & Van Norren, 2021). Meer frequente bewerking van de landbouwpercelen, met name vaker maaien en mestinjectie verkleinen de overlevingskansen van jonge haasjes en een verminderd aanbod aan kruiden leidt tot een slechtere conditie van volwassen hazen (Häcklander et al., 2002; Valencak et al., 2009; Montizaan & Dekker, 2016; Zoogdiervereniging, 2025). In een studie in Denemarken bleek niet alleen intensivering van de landbouw een probleem, maar ook toegenomen predatie door vossen (Schmidt et al., 2004). In een studie in Duitsland was 42% van de sterfte van jonge haasjes met zekerheid een gevolg van predatie en van nog eens 37% was predatie niet bewezen maar wel de meest waarschijnlijke oorzaak (Voigt & Siebert, 2020). Naast de vos, laten Italiaanse studies zien dat hazen ook ten prooi vallen aan boommarters (Martes martes; Viviano et al., 2021), buizerds (Buteo buteo; Viviano et al., 2021) en zwarte kraaien (Corvus corone; Fattorini et al., 2018). Overige mogelijke oorzaken van populatieafname bij hazen zijn het weer (Rödel & Dekker, 2012; Voigt & Siebert 2020), parasieten en ziekten (Edwards et al., 2000; Rödel & Dekker, 2012), en versnippering van habitat (Mayer et al., 2023; Roedenbeck et al., 2008).

Gezien in de komende jaren te verwachten ontwikkelingen in de agrarische gebieden, met name een lichte extensivering van het grondgebruik en aanleg van landschapselementen verbeterd naar verwachting de kwaliteit van het leefgebied. Op basis van het huidige FBP Vos (Thissen et al., 2023) vindt in Zuid-Holland vossenbeheer plaats ter bescherming van bodembroeders. Dit beheer draagt ook bij aan de verbetering van het leefgebied van hazen.

3.2.3 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Inleiding

In de volgende paragraaf (3.2.4), kijken we naar de invloed van de jacht op de SvL. Om de SvL te bepalen zijn er verschillende methodieken. De methodiek van het ministerie van LNV werkt met referentiewaarden voor populatie, verspreiding en habitat (leefgebied) waartegen je de huidige toestand van populatie, verspreiding en habitat afzet.

Populatie

Op landelijk niveau is de populatie van de haas in de afgelopen tien jaar toegenomen (NEM (CBS, Zoogdiervereniging), 2024). De hazenstand in Zuid-Holland is uitstekend (zie ook Tabel 1), met een gemiddelde dichtheid van circa 114 hazen per 100 hectare (Dekker, 2025).

Verspreiding

Het haas is een zeer algemeen voorkomende soort waarvan de verspreiding in Nederland en Zuid-Holland stabiel is.

Habitat (leefgebied)

Het leefgebied van het haas is in Nederland en Zuid-Holland niet afgenomen en er zijn geen aanwijzingen dat dit op korte termijn zal veranderen. Het haas komt voor in verschillende typen leefgebied, waaronder graslanden, akkers, duinen en bossen. Zowel landelijk als in Zuid-Holland wordt het beschikbare leefgebied voldoende geacht om de populatie op lange termijn in stand te houden (Ter Harmsel et al., 2022).

3.2.4 INVLOED JACHT OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

Inleiding

Jacht is de enige vorm van faunabeheer die in Zuid-Holland wordt toegepast op hazen. In het vervolg wordt de invloed van de jacht op de SvL beschreven. Daarbij wordt het aantal bij de jacht gedode dieren in de jachtseizoenen 2015/2016 tot en met het

2025/2026 betrokken. De minister kan de jacht op de haas openen van 15 oktober tot en met 31 december. Vanaf de invoering van de Wnb op 1 januari 2017, bestaat er een verplichting om het aantal bij de jacht gedode dieren aan de FBE te rapporteren. Daarvoor bestond deze verplichting niet en vond rapportage plaats op basis van vrijwilligheid.

Invloed van de jacht op de populatie

Krachtens artikel 11.65 Bal is de jachthouder verplicht om datgene te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken. Dat betekent dat de jachthouder zijn jachtafshot moet bepalen in het licht van deze verplichting en daarnaast verplicht is om zo nodig maatregelen te nemen gericht op het behoud of het creëren van een redelijke stand van het jachtwild. Jachthouders doen er veel aan om een populatie hazen in hun jachtveld te behouden. Hierdoor wordt in het kader van de jacht de kwaliteit van het leefgebied van de haas verbeterd, de omvang van het leefgebied uitgebreid en daarmee de verspreiding bevorderd. Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn (DG Environment, 2023b). Daarom wordt in het vervolg alleen het effect van de jacht op omvang en ontwikkeling van de populatie beoordeeld.

De afgelopen elf jachtseizoenen (i.e., 2015/2016–2025/2026) zijn in Zuid-Holland gemiddeld 16.515 hazen gedood tijdens de jacht (Tabel 2). Na de hazenjacht in de winter van 2024/2025 was de dichtheid van de haas in Zuid-Holland 114 stuks per 100 ha (Dekker, 2025). Deze dichtheid is gebaseerd op een afgebakend leefgebied van 146.509 hectare, waarbij wateren, bebouwde gebieden en andere ongeschikte habitats zijn uitgesloten. Dat leidt tot een hazenpopulatie van 167.000 stuks. Daarvan wordt per jachtseizoen gemiddeld ongeveer 10% geschoten. Als niet meer dan een derde van de aanwezige hazen wordt geschoten heeft dit uiteindelijk geen invloed op de omvang van de populatie (Broekhuizen, 1976). Schai-Braun et al. (2019) adviseren op basis van goede populatie-dynamische gegevens uit Oostenrijk om maximaal 10% te schieten bij een hoge dichtheid (45 hazen per 100 hectare). De dichtheid in Zuid-Holland is met 114

hazen per 100 ha nog aanzienlijk hoger. Daarmee zou een afschot van 20% in Zuid-Holland verantwoord zijn. Het afschot in Zuid-Holland (ongeveer 10%) ligt veel lager dan respectievelijk 33% en 20%.

De beschikbare wetenschappelijke literatuur wijst er daarnaast op dat jacht niet de belangrijkste factor is die de ontwikkeling van hazenpopulaties bepaalt. Habitatverlies en afnemende habitatkwaliteit als gevolg van veranderingen in het agrarisch landschap worden beschouwd als de belangrijkste oorzaken van populatieafnames van de haas (Smith et al., 2005). Ook predatie en veranderingen in landgebruik worden genoemd als belangrijke verklarende factoren voor waargenomen trends in hazenpopulaties (Schmidt et al., 2004). In het Basisrapport Rode Lijst Zoogdieren 2020 en de daarop gebaseerde toelichting bij de wijziging van de jachtregeling wordt eveneens geconcludeerd dat jacht niet de primaire drukfactor is voor de achteruitgang van het haas. Als belangrijkste drukfactoren worden habitatverlies, afgenomen kwaliteit van het leefgebied en lokale predatiedruk genoemd (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2022).

Uit de beschikbare gegevens blijkt dat de uitvoering van de jacht in Zuid-Holland gepaard gaat met een jachtdruk die binnen duurzaam geachte grenzen blijft. Daarnaast volgt uit de hiervoor behandelde onderzoeken dat de ontwikkeling van hazenpopulaties vooral samenhangt met factoren zoals habitatkwaliteit, veranderingen in landgebruik en predatie, terwijl jacht niet naar voren komt als een primaire drijvende factor achter populatieafnames. De hazenstand in Zuid-Holland is bovendien uitstekend binnen het beschikbare leefgebied. Ondanks het jaarlijkse afschot heeft deze hoge hazenstand zich gedurende een lange periode gehandhaafd. Tegen deze achtergrond zijn er geen aanwijzingen dat de uitvoering van de jacht zoals beschreven in dit FBP een significante negatieve invloed heeft op de Svl van het haas.

3.3 SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

3.3.1 SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Hazen kunnen schade veroorzaken in landbouwgewassen. BIJ12 noemt in de Faunaschade Preventiekits een aantal gewassen dat gevoelig is voor schade door hazen:

Akkerbouw: graan, peulvruchten, suikerbieten en voederbieten, winterwortel;

Vollegrondsgroenten: spinazie, sla en andijvie, kool, asperge en andere vollegrondsgroenten;

Fruit: appels en peren, kersen en morellen, pruimen, bramen en frambozen, bessen;

Overige gewassen: bosbouw en boomteelt.

De gevoeligheid van de gewassen verschilt per jaargetijde. Zo treedt schade in de akkerbouw op gedurende lente en zomer, schade aan bosbouw en boomteelt in winter en lente en schade aan vollegrondsgroenten en bramen-, frambozen- en bessenstruiken jaarrond.

3.3.2 GEREgistREERDE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Geregistreeerde gegevens over door hazen veroorzaakte schade ontbreken grotendeels. Dit komt enerzijds doordat schade is voorkomen door het uitvoeren van de jacht en anderzijds doordat schades die desondanks zijn opgetreden, niet worden getaxeerd. De enige taxaties die worden uitgevoerd zijn taxaties in het kader van de regeling van GS voor een tegemoetkoming in de faunaschade, aangevuld met incidentele extra taxaties om inzicht te verkrijgen in de omvang en ontwikkeling van schade.

Vanaf 2014 verlenen provincies waaronder Zuid-Holland echter geen tegemoetkoming meer voor schade veroorzaakt door hazen omdat schade afdoende kan worden voorkomen door het beperken van de stand tijdens de jachtperiode. Incidenteel wordt er nog wel schade geregistreerd, namelijk als er een schade wordt getaxeerd ten aanzien van een diersoort waarvoor er wel een tegemoetkoming wordt verstrekt en de getaxeerde schade voor een deel is veroorzaakt door hazen. Deze schade wordt wel geregistreerd maar het deel van de schade dat is toegeschreven aan hazen, wordt niet uitgekeerd. Ook voor 2014 werd er over het algemeen weinig beroep gedaan op de tegemoetkomingsregeling. Hiervoor geldt wel een uitzondering. Vóór 2011 veroorzaakten hazen schades op akkers in het Oudeland van Strijen. Het Oudeland van Strijen is een Vogelrichtlijngebied en jacht was daar onder de Flora- en faunawet niet toegestaan. Normaliter kunnen jagers bij hun jachtafschot rekening houden met het teeltplan van grondgebruikers, waardoor schadeontwikkeling in belangrijke mate kan worden voorkomen. Dit was echter in het Oudeland van Strijen niet mogelijk, totdat met ingang van winter 2010/2011 op ontheffing

van oktober tot en met december afschot werd toegestaan ter verlaging van de hazenstand op de agrarisch in gebruik zijnde gronden. De schade bleef daarna uit.

In 2020 tot en met 2025 heeft de provincie Zuid-Holland hazenschades laten taxeren. De totale getaxeerde schade bedraagt ruim € 80.000, waarvan iets meer dan € 6.000 is uitgekeerd (BIJ12, 2026). Voor een gedetailleerd overzicht van de schade per WBE wordt verwezen naar Bijlage III. De komende zes jaar wordt, onder de aanname dat de jacht geopend blijft, geen substantiële toename van de schade aan landbouwgewassen verwacht. Volgens cijfers van het CBS (z.d.) zijn de oppervlakten aan verbouwde gewassen in Zuid-Holland de afgelopen tien jaar nagenoeg onveranderd gebleven. Tegelijkertijd kunnen veranderingen in beleid, grondgebruik en teeltkeuzes leiden tot verschuivingen in de omvang en ruimtelijke verspreiding van schadegevoelige gewassen. Hierdoor bestaat onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling van faunaschade, waardoor lokale of tijdelijke toenames van schade niet kunnen worden uitgesloten.

3.3.3 VERWACHTTE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

De komende zes jaar wordt er geen toename verwacht van de schade aan landbouwgewassen. Volgens de cijfers van het CBS is het grondgebruik wat betreft de oppervlaktes in Zuid-Holland aan verbouwde gewassen nagenoeg onveranderd gebleven de laatste tien jaar (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.-b). De percentages aan schadegevoelige gewassen die in Zuid-Holland worden verbouwd zijn tevens nagenoeg onveranderd gebleven. Schadegevoelige gewassen worden in de gehele provincie verbouwd. Deze verwachting gaat er wel vanuit dat jacht in Zuid-Holland kan worden uitgevoerd. Als de hazenstand in het jachtseizoen niet kan worden gereguleerd, ontstaat er naar verwachting aanzienlijke schade op percelen waar schadegevoelige gewassen worden verbouwd. Deze percelen liggen verspreid over de gehele provincie.

3.4 UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG HAZENBEHEER

3.4.1 VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN EN ONTHEFFINGEN

Het hazenbeheer in de vorige planperiode is beschreven in het FBP Wildsoorten Zuid-Holland

2024–2026. De FBE heeft dit FBP op 21 juni 2024 ingediend bij GS van Zuid-Holland ter goedkeuring. Op 2 juli 2024 hebben GS het FBP goedgekeurd voor de periode van 15 augustus 2024 tot en met 14 augustus 2026 (PZH-2024-855367419).

In de periode 6 juli 2017 tot en met 31 januari 2024 was een eerder FBP van kracht waarin o.a. het beheer van het haas is beschreven. De FBE heeft dit FBP op 23 mei 2017 ingediend bij GS ter goedkeuring. Op 5 juli 2017 is het FBP goedgekeurd voor een periode van zes jaar, namelijk voor de periode 16 juli 2017 tot en met 15 juli 2023 (PZH-2017-606710455). De looptijd van dit FBP is met ongeveer een half jaar verlengd, namelijk tot en met 31 januari 2024 vanwege de nog te nemen besluiten door de minister over de jacht (PZH-2023-836352990).

In de hiervoor genoemde twee FBP's is ten aanzien van de haas hetzelfde faunabeheer beschreven. Dit faunabeheer hield het volgende in. De minister kan de jacht op de haas in Zuid-Holland openen van 15 oktober tot en met 31 december. Met de invoering van de Wnb werd per 1 januari 2017 ook jacht in Vogelrichtlijngebieden mogelijk. Schade door hazen wordt voorkomen door tijdens het jachtseizoen de stand op en rondom percelen waar schadegevoelige gewassen worden of zullen worden verbouwd naar een niveau te brengen waarbij schade binnen een acceptabel niveau kan blijven.

3.4.2 GEGEVENS VAN BIJ DE JACHT GEDODE HAZEN

Jachthouders waren tot de invoering van de Wnb op 1 januari 2017 niet verplicht te rapporteren over het aantal bij de jacht gedode dieren. Sinds 2011 konden ze deze gegevens wel rapporteren aan de FBE. Vanaf 2013 is steeds meer afschot gemeld. Dit kwam doordat de WBE's en FBE er bij de jachthouders op aandrongen om te rapporteren. Sinds 2017 zijn jachthouders verplicht om het afschot te registreren in het online registratiesysteem van de FBE (Dora). Hierdoor zijn de gegevens vanaf 2017 het meest compleet.

Tabel 2 geeft een overzicht van de seizoensafschot-cijfers van haas per WBE in Zuid-Holland over de periode 2014/2015–2025/2026. In totaal zijn in deze periode 182.140 hazen geregistreerd. Het lage afschot in 2014/2015 (478) is het gevolg van het ontbreken van gegevens over kalenderjaar 2014. Het totale afschot piekt in 2022/2023 (21.163), waarna in 2024/2025 een duidelijke daling optreedt. In 2025/2026 is opnieuw sprake van een lichte toename.

De bijdrage verschilt sterk per WBE. Met name Hoeksche Waard (43.200), Alblasserwaard (Oost: 18.034; West: 11.033), De Aarlanden (21.015), Krimpenerwaard (14.939), Ade (10.467) en Goeree-Overflakkee (10.513) en leveren een groot aandeel in het totale afschot. De kleinere bijdragen komen van de resterende WBE's (afschot: 95–9.868).

Tabel 2. Seizoensafschot haas per WBE in Zuid-Holland (2014/2015–2025/2026). Bestuurlijke wijzigingen, zoals fusies van WBE's, en administratieve toerekening van gegevens zijn in de tabel aangeduid met een asterisk (*). Het seizoen 2014/2015 is gemarkeerd met een dagger (†), omdat de gegevens over kalenderjaar 2014 binnen dit seizoen ontbreken.

WBE	2014/2015†	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026	Totaal
Ade		934	638	1.042	968	1.170	482	936	1.217	1.121	955	1.004	10.467
Alblasserwaard-Oost		1.556	1.575	1.826	1.249	1.911	614	2.031	2.051	2.312	1.386	1.523	18.034
Alblasserwaard-West	29	937	718	1.018	963	1.117	678	1.087	1.185	1.313	997	991	11.033
De Aarlanden	1	2.078	1.711	2.038	2.002	2.261	1.015	2.035	1.986	2.210	1.701	1.977	21.015
Delfland		341	521	559	520	538	198	452	478	495	445	595	5.142
Duin- en Bollenstreek	1	271	393	664	701	651	541	874	917	912	1.021	918	7.864
Eiland IJsselmonde		280	348	319	375	413	337	449	671	766	353	394	4.705
Goeree-Overflakkee		688	646	760	1.024	908	655	917	1.515	1.078	1.058	1.264	10.513
Hoeksche Waard	38	2.595	3.452	3.289	3.786	3.501	2.602	4.228	5.824	4.811	4.149	4.925	43.200
Krimpenerwaard		826	696	1.481	1.237	1.640	619	1.506	1.389	1.850	1.672	2.023	14.939
Putten		541	776	676	796	691	315	747	929	902	668	717	7.758
Reeuwijk e.o.*				1.097	1.043	1.354	622	1.495	1.130	1.316	947	864	9.868
De Gouwe Driehoek		134	204										338
Driebruggen	409	372	290										1.071
Rijnland-Zuid		352	344	699	537	819	311	536	716	561	500	503	5.878
Schieland		559	317	461	503	631	351	554	668	410	467	539	5.460
Voorne*		497	467	498	750	564	233	335	487	415	160	354	4.760
Havengebied Rotterdam		62	26	6	1								95
Zuid-Holland	478	13.023	13.122	16.433	16.455	18.169	9.573	18.182	21.163	20.472	16.479	18.591	182.140

Bron: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (z.d.)

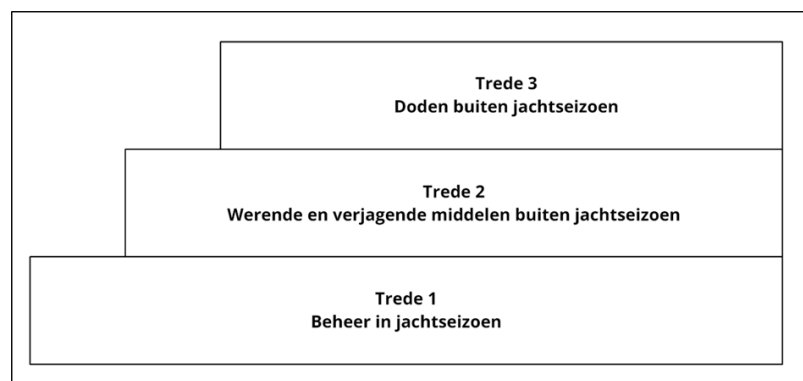
Verder zijn de WBE's AlblasserwaardOost en AlblasserwaardWest per 2026 gefuseerd tot WBE Alblasserwaard.

3.4.3 HAZENBEHEER 2026–2032

In de planperiode van dit FBP vindt er geen wijziging plaats ten opzichte van het beheer in de vorige planperiode. In artikel 4.17 Or is de openstelling van de jacht op de wildsoorten geregeld. De minister kan de jacht op het haas openen van 15 oktober tot en met 31 december. Door uitoefening van de jacht in de jachtperiode kan schade aan landbouwgewassen gedurende het gehele jaar in belangrijke mate worden voorkomen. Hiertoe wordt op en rondom percelen waar schadegevoelige gewassen worden of zullen worden verbouwd, de hazenstand tijdens het jachtseizoen naar een niveau gebracht waarbij schade binnen een acceptabel niveau kan blijven.

3.4.4 ESCALATIELADDER

Schade door hazen wordt in de eerste plaats beperkt door de jacht (doden binnen jachtseizoen). De jachthouder heeft het recht om te jagen en de plicht door middel van de jacht schade zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast wordt de jacht uitgevoerd in een periode waarin jonge hazen zelfstandig zijn en hazen zich niet voortplanten. Daarmee is optreden in de jachtperiode te prefereren boven optreden buiten de jachtperiode. Als er ondanks de uitvoering van de jacht, toch schade door hazen dreigt (buiten het jachtseizoen), worden werende en verjagende middelen ingezet. Het doden van hazen buiten het jachtseizoen is de meest vergaande optie en staat daarom op de hoogste trede van de escalatieladder. Op basis van de huidige situatie bestaat hiervoor vooralsnog geen noodzaak. Dat valt buiten dit FBP en hiervoor is een omgevingsvergunning noodzakelijk.

Figuur 6. Escalatieladder haas.

4. | Fazant

4. | Fazant

4.1 KENSCHETS

4.1.1 UITERLIJK

De fazant (*Phasianus colchicus*) is een hoenderachtige. Het mannetje (de haan) heeft een opvallend gekleurd verenkleed. De staart is relatief lang (circa 40 cm), bruin-goudkleurig en dwars gestreept. Het bruingekleurde lichaam (lengte in totaal 75-89 cm, spanwijdte tot circa 90 cm) vertoont op de rug vlekken met lichte randen terwijl de vlekken op de bruin-oranje borst donker zijn. De kop van de haan is kenmerkend met een felrode tekening, kammen en lellen en groene 'oortjes'. Vaak heeft de haan een witte band om de hals. De hals en kop boven de witte band zijn donkergroen met een iriserend blauwe glans. De donkergrijze poten van de haan dragen sporen. Het vrouwtje (de hen) is wat kleiner (53-62 cm, spanwijdte tot circa 70 cm) en lichter in gewicht, heeft een bruine schutkleur met spikkels en een staart van ruim 20 cm.

De kleurvariatie van de haan is groot, mede omdat het oorspronkelijke verspreidingsgebied zich uitstrekt van Turkije tot Taiwan. De fazant is in grote delen van de wereld door de mens geïntroduceerd. De Romeinen brachten fazanten naar Europa. Grote aantallen zijn met ingang van de 18e eeuw ingevoerd ten behoeve van de jacht. Meerdere ondersoorten werden verplaatst, gekweekt en uitgezet, waardoor de geïntroduceerde populaties allerlei kenmerken van verschillende ondersoorten vertonen (Hill & Robertson 1988a). Uitzetten is in Nederland intussen al circa 30 jaar verboden.

Bij gevaar drukt de fazant zich eerst en vliegt vervolgens op. Het normale geluid van de fazant lijkt op dat van een kip, terwijl de haan met gestrekte hals "kok-k" roept, waarbij vaak met de vleugels wordt gefladderd. De fazant behaalt gemiddeld snelheden boven de 50 km/uur, met een maximale snelheid van ongeveer 90 km/uur. Een opvliegende fazant daalt na enkele honderden meters vaak weer in glijvlucht.

Figuur 7. Fazantenpaar in het grasland.

4.1.2 DE FAZANT DOOR HET JAAR HEEN

Fazanten zijn standvogels die zich het gehele jaar in hetzelfde gebied bevinden. Ze leven in groepjes, waarbij de hanen en hennen 's winters meestal apart leven (Hill & Robertson 1988b). In voorjaar en zomer heeft de haan een harem met enkele hennen. Bij een hoge dichtheid, die niet vaak meer voorkomt, kunnen dit zes tot acht hennen zijn. Bij de huidige dichtheden heeft een haan over het algemeen twee tot drie hennen.

De hen legt eenmaal per jaar eieren waarbij een nalegsel mogelijk is. De hen maakt een simpel nest op de grond, beschut in hoog gras of ruigte. Daarin worden met een ritme van één ei per dag 6-16 eieren gelegd met een gemiddelde van 8 – 12 eieren.

De eieren worden vervolgens in de periode van maart tot begin juli na het leggen van het laatste ei in ongeveer 23 dagen door de hen uitgebroed. De kuikens verlaten het nest na het uitkomen onmiddellijk en zoeken al snel tezamen en met hun moeder hun eigen voedsel bijeen. Na drie weken kunnen de jongen goed vliegen en na ongeveer tien weken zijn ze zelfstandig. Het volgende jaar zijn ze geslachtsrijp (Von Blotzheim et al. 1973).

4.1.3 LEEFGEBIED, VOEDSEL EN PREDATIE

De fazant prefereert een vochtig leefgebied met afwisseling en dekking. Slaapplekken (roestplaatsen) bevinden zich bij voorkeur in bomen en struiken, terwijl heggen, houtwallen, struwelen, ruigtes, rietvelden en andere kleinschalige landschapselementen beschutting bieden tegen weersinvloeden en predatie. Ook erfbeplantingen, overhoekjes, en overgangszones kunnen onderdeel uitmaken van geschikt leefgebied. De fazant kan zich goed aanpassen waardoor hij op veel plaatsen kan overleven, mits voldoende dekking, rust en voedsel beschikbaar zijn. Stadelijk gebied en aaneengesloten boscomplexen worden echter gemeden.

Het voedsel van de fazant is veelal plantaardig en bestaat onder andere uit zaden, bessen en andere vruchten, knoppen en groene plantendelen. 's Zomers wordt het dieet ook wel aangevuld met wormen, slakken en insecten. In cultuurland zoeken ze hun voedsel in graanvelden en in andere gewassen. Jonge fazanten eten de eerste drie weken uitsluitend dierlijk voedsel, vooral insecten (Glutz von Blotzheim et al., 1973). Dit maakt insectenrijk kuikenhabitat van groot belang voor het broedsucces en de instandhouding van lokale populaties.

De vos is een belangrijke predator van fazanten en voedt zich zowel met volwassen fazanten als met legsels (Draycott et al., 2008; Sage et al., 2018). Dit is onder andere duidelijk geworden uit een onderzoek naar het voedsel van vossen in het Noord-Hollands Duinreservaat. Hier werden 14 van 32 gezenderde broedende fazanten door vossen gepredeerd (Mulder, 1988). De toename van de vos wordt vaak genoemd als één van de oorzaken van de afname van het aantal fazanten. Ook grote roofvogels en uilen, met name buizerds, de havik en oehoe (die overigens nog geen broedvogel is in Zuid-Holland), prederen op fazanten (Parrott, 2015a).

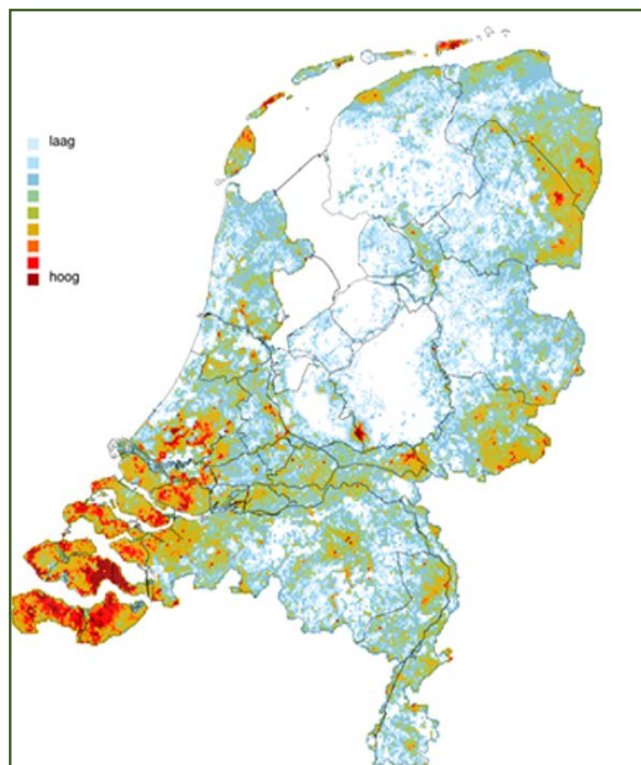
4.2 VERSPREIDING, AANTALSONTWIKKELING EN INVLOED JACHT OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

4.2.1 VERSPREIDING

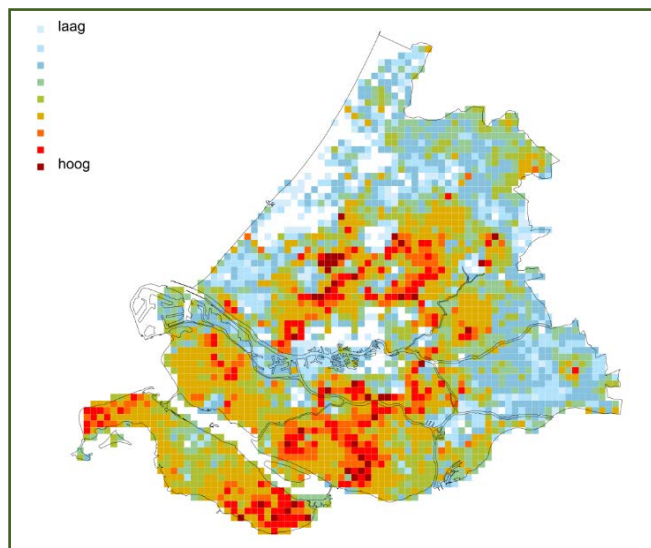
Verspreiding in Nederland en Zuid-Holland

Fazanten komen op veel plaatsen in Nederland voor maar ontbreken grotendeels in sterk verstedelijkte gebieden en droge bossen. De hoogste dichtheden worden vastgesteld in het Deltagebied, West-

Brabant, de Drents-Groningse Veenkoloniën en de oostelijke Achterhoek (Figuur 8). Deze regio's bestaan grotendeels uit agrarisch gebied met veel akkerbouw en overhoekjes, dijken of ruigtes langs watergangen. Deze (kleinschalige) landschapselementen zijn gunstig voor de fazant. Vergeleken met de rest van Nederland zijn in Zuid-Holland de dichtheden regionaal hoog. De hoogste dichtheden komen voor op de Zuid-Hollandse eilanden en op meerdere plekken in het midden van de provincie (Figuur 9).

Figuur 8. Relatieve dichtheid van de fazant als broedvogel in Nederland 2013–2015. Het gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/rood) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-a).

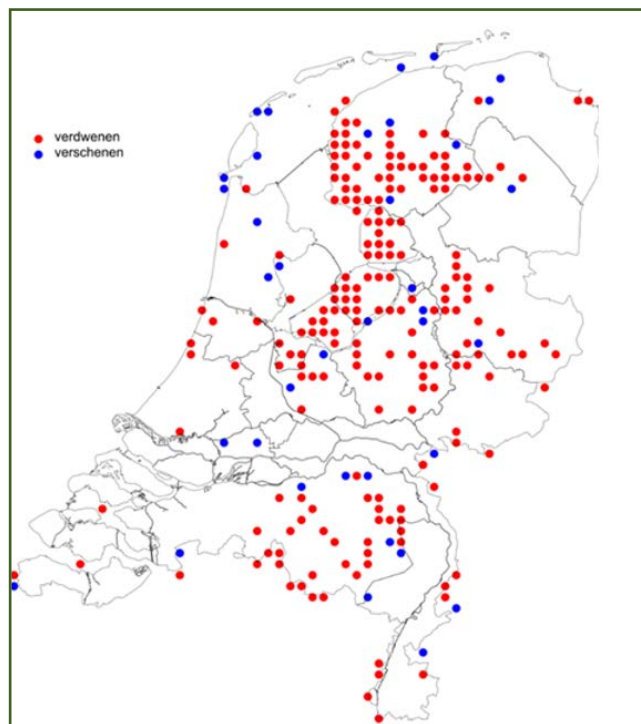

Figuur 9. Relatieve dichtheid van de fazant als broedvogel in Zuid-Holland 2013–2015. Het gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/rood) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-a).

Ontwikkeling van de verspreiding

Volgens richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn dienen de lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment, 2023a). De verspreiding van de fazant is sinds de periode 2000–2004 gewijzigd in Nederland maar niet in Zuid-Holland. Dit wordt hierna toegelicht. Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1998–2000 en 2013–2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de wijziging van de verspreiding sinds 2000–2004 (Figuur 10). Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de fazant uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit is gebeurd in delen van Nederland, met name in Friesland en Flevoland. In Zuid-Holland zijn wel enkele lokale veranderingen zichtbaar maar deze hebben niet geleid tot het verdwijnen van de soort uit een volledig 10x10 km hok.

Na de jaren zeventig zijn de fazantendichtheden in Nederland afgenomen als gevolg van het verbod op uitzetten. Fazanten werden vroeger op grote schaal uitgezet en bijgevoerd ten behoeve van de jacht. Vanaf 1977 werd het uitzetten beperkt. Al direct daarna nam het aantal geschoten fazanten met de helft af (Ten Den, 1989). In het begin van de jaren tachtig werden jaarlijks nog wel 50.000

Figuur 10. Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de fazant als broedvogel tussen 1998–2000 en 2013–2015 in Nederland. De kleurenschaal toont verdwenen (rood) en verschenen (blauw) fazanten (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-a).

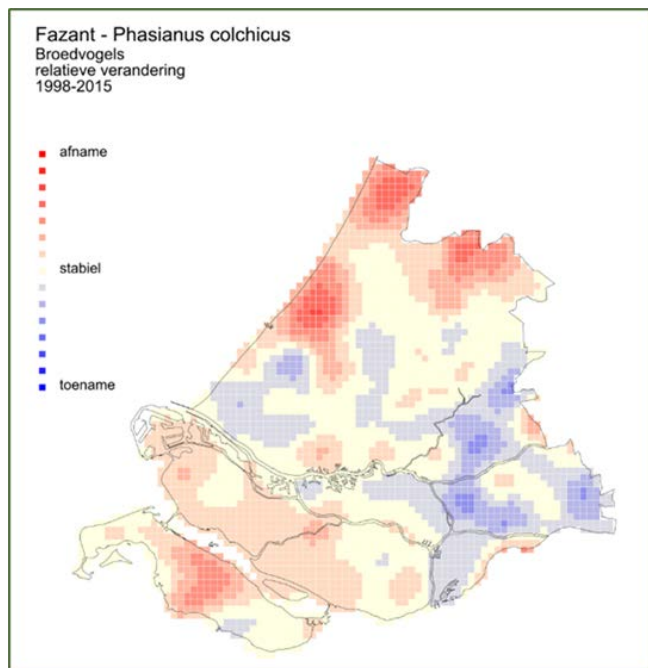
tot 100.000 fazanten uitgezet (Vergeer & Eekelder, 1999). Na 1993 werden helemaal geen vergunningen meer verstrekt voor het uitzetten van fazanten. Door het verbod komen fazanten tegenwoordig in grote bosgebieden zoals de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug en in grote delen van Flevoland en Friesland nog slechts in lage aantallen voor (Figuur 8 en Figuur 10).

Vergeleken met de situatie rond het jaar 2000 is de fazantendichtheid in Zuid-Holland afgenomen op Goeree-Overflakkee, in een gebied ten noorden van Alphen aan de Rijn en in en langs de duinen, met name de Bollenstreek en tussen Den Haag en Leiden, terwijl de dichtheid is toegenomen in de Alblasserwaard en de Krimpenerwaard (Figuur 11).

4.2.2 AANTALSONTWIKKELING

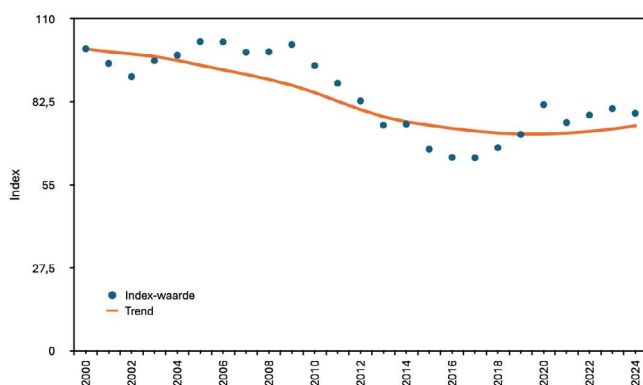
Populatie in Nederland en Zuid-Holland

Sovon Vogelonderzoek Nederland concludeert dat de fazantenstand van rond 1981 onnatuurlijk hoog was als het gevolg van grootschalig uitzetten en bijvoeren van fazanten. Daarom gebruiken zij het aantal fazanten en de verspreiding uit de periode 2000–2004 als gunstige referentie. We kijken daarom in het vervolg naar de

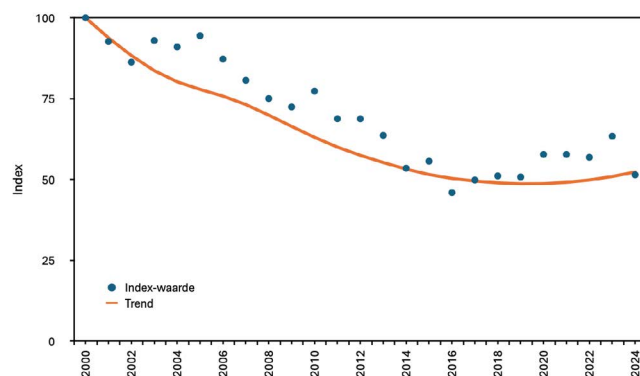
Figuur 11. Verandering van de dichtheid van de fazant als broedvogel in Zuid-Holland tussen 1998-2000 en 2013-2015 (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.)). Het gradiënt loopt van afname (rood) via stabiel (wit) naar toename (blauw) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-a)).

aantalsontwikkeling sinds die tijd. In de periode 2000-2020 is het aantal territoriale hanen in Nederland gedaald van omstreeks 27.000 naar omstreeks 23.000, een achteruitgang van 15% (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022). Vanaf ongeveer 2012 is er een landelijke stabilisatie te zien (Figuur 12).

Figuur 12. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de fazant in Nederland 2000-2024 (index: 2000 = 100).

Er zijn tegenwoordig omstreeks 3.200 territoriale hanen in Zuid-Holland (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023a). De afname - afgemeten aan het aantal territoriale hanen in de broedperiode - sinds de periode 2000-2004 is in Zuid-Holland met omstreeks 40 % sterker dan in Nederland als geheel (Figuur 12, Figuur 13). Toch zijn de dichtheden in het midden en zuiden van de provincie Zuid-Holland hoog vergeleken met de rest van Nederland. Vergeleken met de andere provincies herbergt Zuid-Holland hoge aantallen fazanten, alleen in Zeeland leven meer fazanten en alleen in Noord-Brabant leven er ongeveer evenveel (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023a). Vanaf ongeveer 2016 is de achteruitgang in Zuid-Holland gestopt (Figuur 13).

Figuur 13. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de fazant in Zuid-Holland 2000-2024 (index: 2000 = 100).

Oorzaken afname populatie in Nederland en Zuid-Holland

Hiervoor is beschreven dat het verbod op het uitzetten van fazanten in de periode vanaf eind jaren zeventig grote invloed heeft gehad op de dichtheden en daarmee de aantallen fazanten. Er zijn nog meer oorzaken voor de afname van de populatie: intensivering van de landbouw en toename van de predatie.

Al sinds de jaren zestig heeft intensivering van de landbouw een negatief effect op de fazantenpopulatie. Dit effect werd tot begin jaren negentig gecamoufleerd door uitzetten en bijvoeren en werd pas daarna duidelijk zichtbaar in de ontwikkeling van de stand (Vergeer & Eekelder, 1999). De meest problematische gevolgen van de intensivering zijn vermindering van het aanbod van insecten voor de kuikens, een verminderd aanbod van voedsel in de winter en het verdwijnen van dekking als het gevolg van het verdwijnen van

landschapselementen zoals heggen (Hill, 1985; Hill & Robertson, 1988b; Newton, 2017). Proeven in Zeeuws-Vlaanderen met verbetering van het voedselaanbod door akkers laat te ploegen en graanranden te laten staan, hadden een gunstig effect op het aantal fazanten (Roodbergen et al., 2011). Op wintervoedselveldjes in Drenthe en Groningen zaten veel meer fazanten dan op gewone akkers (Ottens et al., 2013). Het onderzoek van Hallmann et al. (2017) toont aan dat het aanbod aan insecten in de periode 1989 – 2016 flink is gedaald. In de aan Nederland grenzende Duitse deelstaten Niedersachsen en Nordrhein-Westfalen en in Schleswig-Holstein zijn veel jonge fazantenkuikens, die afhankelijk zijn van insecten, in slechte voedingstoestand met veel ziektes en hoge sterfte (Liebing et al., 2020). Dit kan een gevolg zijn van gebrek aan insecten. Hallmann et al. (2014) leggen een relatie tussen afname van insectenetende vogels en concentraties imidacloprid, een insecticide dat juist in grote delen van Zuid-Holland in hoge concentraties aanwezig is. De Bestrijdingsmiddelenatlas (z.d.) bevestigt dit beeld op grond van meetgegevens van regionale waterbeheerders over bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater. Sinds 2019 mag imidacloprid alleen nog in gesloten kassen worden gebruikt, niet meer in open teelten.

De uitbreiding van de vos en de havik heeft geleid tot een toename van predatie van fazanten. De invloed van toegenomen predatie wordt genoemd voor de duinen en de Veluwe (Vergeer & Eekelder, 1999; Ruitenbeek & Zomerdijs, 2010; Ter Haar, 2017) en waarschijnlijk speelt dit in grote delen van ons land. De afname in de duinen is groot. In de Zuid-Hollandse duingebieden Meijndel en Berkheide is de stand met 96% afgenomen. De afname wordt toegeschreven aan meer predatie door haviken en vossen (Ter Haar, 2017).

De in Zuid-Holland vergeleken met Nederland als geheel sterkere afname sinds de periode 2000–2004 kan het gevolg zijn van de sterkere toename van het aantal haviken en de uitbreiding in verspreiding van de vos in Zuid-Holland vanaf de periode 2000–2004. Het aantal haviken in Zuid-Holland is sinds de periode 2000–2004 toegenomen met ongeveer 150%, terwijl de stand van de havik in Nederland als geheel sinds die tijd stabiel is gebleven (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-a). De vos kwam in het verleden niet voor op de Zuid-Hollandse eilanden

maar heeft zich daar gevestigd en heeft vervolgens zijn leefgebied daar de afgelopen tien jaar flink uitgebreid (Thissen et al., 2023).

4.2.3 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Inleiding

In de volgende paragraaf (4.2.4), kijken we naar de invloed van de jacht op de SvL van de fazant. Alvorens we dat doen, beoordelen wij in deze paragraaf de SvL van de fazant. Hiervoor zijn verschillende methodieken.

De methodiek van het ministerie van LNV en Sovon Vogelonderzoek Nederland werkt met referentiewaarden voor populatie, verspreiding en leefgebied waartegen je de huidige toestand van populatie, verspreiding en leefgebied (habitat) afzet. Sovon gebruikt voor de fazant de toestand in de periode 2000–2004 als referentie omdat rond 1981 de fazantenstand onnatuurlijk hoog was door grootschalig uitzetten en bijvoeren (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022). Wij volgen Sovon hierin.

Populatie

Van belang hier is de lange termijntrend van de populatie fazanten in Nederland en in Zuid-Holland, i.c. sinds het jaar 2000. In de periode 2000–2024 is de afname in Nederland gemiddeld ongeveer 1,2% per jaar geweest. In Zuid-Holland is de jaarlijkse afname sinds 2000 omstreeks 2,7%. De laatste 10 jaar is het aantal in Zuid-Holland stabiel.

Verspreiding

De verspreiding van de fazant in Nederland is wel afgenomen, maar met minder dan 10% (Vogel et al. 2023). De verspreiding in Zuid-Holland is stabiel gebleven. De verspreiding verandert naar verwachting niet.

Leefgebied (habitat)

Het leefgebied van de fazant in Zuid-Holland is niet in omvang veranderd. Vermoedelijk is de kwaliteit van het leefgebied wel verslechterd door intensivering van de landbouw en toename van de predatie. Ontwikkelingen in het natuur- en landschapsbeheer in het agrarisch gebied zorgen voor enig optimisme. Deze ontwikkelingen kunnen in de komende 12 jaar leiden tot kwaliteitsverbetering van het leefgebied van de fazant, bijvoorbeeld door de aanleg van nieuwe natuur en recreatieve beplanting in de poldergebieden en verbetering

van de droge dooradering in het agrarisch gebied (Provincie Zuid-Holland, 2024). Op basis van het recente FBP vos (Thissen et al., 2023) vindt in Zuid-Holland vossenbeheer plaats ter bescherming van bodembroeders. Dit beheer draagt ook bij aan de verbetering van het leefgebied van fazanten.

Fazanten werden in het verleden op grote schaal uitgezet en bijgevoerd hetgeen resulteerde in een onnatuurlijk hoge stand. Door het invoeren van eerst een gedeeltelijk verbod en daarna een totaalverbod op uitzetten, nam de populatie af. De populatie is ook afgenomen door verslechtering van het leefgebied (habitat) als gevolg van de intensivering van de landbouw, ontbreken van voldoende dekking, en de toename van de predatie (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023a). De in Zuid-Holland t.o.v. Nederland als geheel grotere lange-termijnafname is waarschijnlijk het gevolg van een relatief grotere toename van de predatiedruk. De ontwikkelingen voor het leefgebied zijn gunstig en de afname is gestopt, voor Nederland als geheel ongeveer twaalf jaar geleden en voor Zuid-Holland ongeveer tien jaar geleden. In de laatste twaalf jaar is de Nederlandse broedvogelpopulatie zelfs met jaarlijks 1,4% toegenomen (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-b). De fazant is een wijdverspreide soort en de verspreiding is niet gewijzigd. Vergeleken met de andere provincies leven er in Zuid-Holland grote aantallen fazanten met ook plaatselijk hoge dichtheden.

4.2.4 INVLOED JACHT OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

Inleiding

Jacht is de enige vorm van faunabeheer die in Zuid-Holland wordt uitgevoerd t.a.v. fazanten. In het vervolg wordt de invloed van de jacht op de SvI beoordeeld. Daarbij wordt het aantal bij de jacht gedode dieren in de jachtseizoenen 2016/2017 tot en met het 2025/2026 betrokken. De minister kan de jacht op de fazant openen van 15 oktober tot 31 december voor de hen en van 15 oktober tot 31 januari voor de haan. Vanaf de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017, bestaat er een verplichting om het aantal bij de jacht gedode dieren aan de FBE te rapporteren. Daarvoor bestond deze verplichting niet en vond rapportage plaats op basis van vrijwilligheid.

Invloed van de jacht op de populatie

Krachtens artikel 11.65 Bal is de jachthouder

verplicht om datgene te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken. Dat betekent dat de jachthouder zijn jachtafschot moet bepalen in het licht van deze verplichting en daarnaast verplicht is om zo nodig maatregelen te nemen gericht op het behoud of het creëren van een redelijke stand van het jachtwild. Jachthouders doen er veel aan om een populatie fazanten in hun jachtveld te behouden. Hierdoor wordt in het kader van de jacht de kwaliteit van het leefgebied van de fazant verbeterd, de omvang van het leefgebied uitgebreid en daarmee de verspreiding bevorderd. Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn (DG Environment, 2023b). Daarom wordt in het vervolg nog alleen het effect van de jacht op omvang en ontwikkeling van de populatie beoordeeld.

De broedpopulatie van de fazant in Zuid-Holland is de laatste twaalf jaar stabiel (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-b). De afgelopen tien jachtseizoenen (2016/2017–2025/2026) zijn in Zuid-Holland gemiddeld, naar boven afgerond, 2.000 fazanten gedood. Dat heeft niet geleid tot afname van de populatie. Dit afschot heeft ook niet herstel naar een gunstige SvI belemmerd.

Uit de registratie van het aantal gedode dieren blijkt dat 95%, jaarlijks rond 1.900 exemplaren, hanen betreft. Door het haremsysteem is de invloed van het schieten van hanen op het aantal broedgevallen in het jaar na het jachtseizoen te verwaarlozen. Grotere harems hebben geen negatieve invloed op het aantal hennen dat tot broeden komt (Glutz von Blotzheim et al., 1973; Mulder, 1988).

De minimale schatting van het aantal territoriale hanen in Zuid-Holland is 2.658 (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023a). Bij een aantal hennen van 2,38 per territoriale haan (Ridley & Hill, 1987) zijn er in het voorjaar 6.326 hennen, waarvan naar schatting omstreeks 5.000 hennen het jachtseizoen halen. Jaarlijks worden in Zuid-Holland ongeveer 100 hennen geschoten: 2% van de populatie. Gezien alle andere eerdergenoemde factoren die de sterfte van fazanten bepalen en het feit dat het jachtseizoen van hennen al op 31 december eindigt, ver vóór het broedseizoen, is

het ondenkbaar dat een afschot van 2% effect heeft op de populatie in het volgende jaar (Mulder, 1988). Het ontbreken van een effect op de populatie betekent dat het afschot voldoet aan 'optimaal duurzaam gebruik', zoals genoemd in het 'Gidsdocument voor de jacht in het kader van de Vogelrichtlijn' van de Europese Commissie (DG Environment, 2008). Daarmee kan worden geconcludeerd dat de uitvoering van de jacht in Zuid-Holland niet leidt tot een verslechtering van de Svl van de fazant.

4.3 SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

4.3.1 SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Fazanten kunnen schade veroorzaken in landbouwgewassen. Het gaat niet alleen om vraatschade, maar ook om krabschade, bijvoorbeeld op net ingezaaide percelen. BIJ12 noemt in de Faunaschade Preventiekits een aantal gewassen die gevoelig zijn voor schade door fazanten:

Akkerbouw: wintergraan, zomergraan, aardappelen, mais, peulvruchten, suiker- en voederbieten, winterwortel

Vollegrondsgroenten: vollegrondsgroenten algemeen, spinazie, sla en andijvie, spruitkool, bloemkool, broccoli en romanesco, boerenkool, overige koolsoorten, cichorei, rabarber

Overige gewassen: bloemzaden

De gevoeligheid van de gewassen verschilt per jaargetijde. Schade komt seizoensgebonden voor waarbij schade vaak samenhangt met zaaien, kiemen of rijp worden. Zo is er bijvoorbeeld in de winterperiode in akkerbouw en bloementeeltnagenoeg geen schade door fazant bekend terwijl schade aan vollegrondsgroenten wel jaarrond wordt geregistreerd.

4.3.2 GEREGISTREERDE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

De beschikbare gegevens over door fazanten veroorzaakte schade geven waarschijnlijk geen volledig beeld van de daadwerkelijk opgetreden schade. Niet alle schadegevallen worden gemeld of getaxeerd. Vanaf 2014 verlenen provincies waaronder Zuid-Holland geen tegemoetkoming meer voor schade veroorzaakt door fazanten omdat schade afdoende kan worden voorkomen door het

beperken van de stand tijdens de jachtperiode. Incidenteel wordt er nog wel schade geregistreerd, namelijk om inzicht te verkrijgen in de aard en omvang van faunaschade, en als er schade wordt getaxeerd ten aanzien van een diersoort waarvoor er wel een tegemoetkoming wordt verstrekt en de getaxeerde schade voor een deel is veroorzaakt door fazanten. Deze schade wordt wel geregistreerd maar het deel van de schade dat is toegeschreven aan fazanten, wordt niet uitgekeerd. Het aanvragen van een tegemoetkoming brengt kosten met zich mee, niet alle schade wordt uitgekeerd en schade kan voor een groot deel worden voorkomen door de jacht (zie Bijlage III voor een gedetailleerd overzicht van de schade per WBE). Ook vóór 2014 werd er over het algemeen weinig beroep gedaan op de tegemoetkomingsregeling. Hiervoor geldt wel een uitzondering. Vóór 2011 veroorzaakten fazanten flinke schades op akkers in het Oudeland van Strijen. De voor De Hoeksche Waard (waarin het Oudeland van Strijen is gelegen) getaxeerde schadebedragen in deze jaren betreffen vrijwel uitsluitend het Oudeland van Strijen (2006: € 12.677, 2007: € 7.001, 2008: € 11.763, 2009: € 2.214 en 2010: € 4.400). Het Oudeland van Strijen is een Vogelrichtlijngebied. Jacht was daar onder de Flora- en faunawet niet toegestaan. Normaliter kunnen jagers bij hun jachtafschot rekening houden met het teeltplan van grondgebruikers, waardoor schadeontwikkeling in belangrijke mate kan worden voorkomen. Dit was echter in het Oudeland van Strijen niet mogelijk, totdat met ingang van winter 2010/2011 op ontheffing van oktober tot en met december afschot werd toegestaan ter verlaging van de fazantenstand op de agrarisch in gebruik zijnde gronden. De hoge schadebedragen bleven daarna uit.

4.3.3 VERWACHTE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Op basis van CBS-gegevens zijn het totale landbouwareaal en de verdeling van de belangrijkste gewasgroepen in Zuid-Holland in de afgelopen tien jaar relatief stabiel gebleven (Centraal Bureau voor de Statistiek, z.d.-b). Daarom worden in de komende zes jaar geen grote veranderingen verwacht in de omvang van het areaal gewassen dat gevoelig is voor schade door fazanten. Schadegevoelige gewassen worden verspreid over de gehele provincie verbouwd.

De daadwerkelijke schadeomvang wordt echter niet alleen bepaald door het aanbod van schadegevoelige gewassen, maar ook door factoren zoals de omvang

van de fazantenpopulatie, weersomstandigheden en de effectiviteit van beheermaatregelen. Als de fazantenstand tijdens het jachtseizoen niet langer kan worden gereguleerd, ligt een toename van de schade aan schadegevoelige gewassen voor de hand. Omdat deze gewassen verspreid over de provincie voorkomen, kan een dergelijke toename zich op veel locaties voordoen.

4.4 UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG BEHEER

4.4.1 VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN EN ONTHEFFINGEN

Het fazantenbeheer in de vorige planperiode is beschreven in het FBP Wildsoorten Zuid-Holland 2024–2026. De FBE ZH heeft dit FBP op 21 juni 2024 ingediend bij GS van Zuid-Holland ter goedkeuring. Op 2 juli 2024 hebben GS het FBP goedgekeurd voor de periode van 15 augustus 2024 tot en met 14 augustus 2026 (PZH-2024-855367419).

In de periode 6 juli 2017 tot en met 31 januari 2024 was een eerder FBP van kracht waarin o.a. het beheer van de fazant was beschreven. De FBE heeft dit FBP op 23 mei 2017 ingediend bij GS van Zuid-Holland ter goedkeuring. Op 6 juli 2017 hebben GS het FBP goedgekeurd voor de periode van 16 juli 2017 tot en met 15 juli 2023 (PZH-2017-606710455). De looptijd van dit FBP is met ongeveer een half jaar verlengd, namelijk tot en met 31 januari 2024 vanwege de nog te nemen besluiten door de minister over de jacht (PZH-2023-836352990).

In de hiervoor genoemde twee FBP's was ten aanzien van de fazant hetzelfde faunabeheer beschreven. Dit faunabeheer hield het volgende in. De minister kan de jacht op de fazant in Zuid-Holland openen van 15 oktober tot en met respectievelijk 31 december (fazantenhen) en 31 januari (fazantenhaan). De jachthouder kan de jacht uitvoeren. Door uitoefening van de jacht in de jachtperiode wordt schade aan landbouwgewassen gedurende het gehele jaar voorkomen. Hiertoe wordt op en rondom percelen waar schadegevoelige gewassen worden of zullen worden verbouwd, de fazantenstand tijdens het jachtseizoen naar een niveau gebracht waarbij schade binnen een acceptabel niveau kan blijven. Door verschillende omstandigheden kan er in bepaalde perioden buiten het jachtseizoen bij percelen met schadegevoelige gewassen toch nog belangrijke schade aan gewassen dreigen. Dit

gebeurt bijvoorbeeld door vogelgriep, een sluiting van de jacht, onvoldoende beheer in aanliggende velden, of weersomstandigheden waardoor gewassen kwetsbaarder worden en ander voedsel minder beschikbaar is. Deze schade wordt beperkt door de inzet van werende en verjagende middelen, in incidentele gevallen aangevuld door verjagend afschot. Tijdens de looptijd van een eerder FBP dat geldig was tot 16 juli 2017 was er een ontheffing van kracht voor dit incidentele afschot. Van deze ontheffing is echter weinig gebruik gemaakt, in 2016 en 2017 zijn er geen fazanten geschoten op basis van deze ontheffing. Onder het FBP 2017 – 2023 is geen ontheffing meer verleend voor verjagend afschot buiten de jachtperiode. Per 1 januari 2017 werd, met de invoering van de Wet natuurbescherming, jacht mogelijk in Vogelrichtlijn-gebieden. Daarvoor was er een ontheffing van kracht om in het Oudeland van Strijen de fazantenstand te beheren. Een nadere omschrijving van de ontheffingen en de gevoerde juridische procedures t.a.v. deze ontheffingen zijn opgenomen in het FBP jachtsoorten Zuid-Holland 2017 – 2023.

Het faunabeheer t.a.v. de fazant zoals het hiervoor is beschreven, werd ook voor 2013 al uitgevoerd in Zuid-Holland op basis van de voorgaande FBP's van de FBE.

4.4.2 GEGEVENS BIJ DE JACHT GEDODE DIEREN

Jachthouders waren tot de invoering van de Wnb op 1 januari 2017 niet verplicht te rapporteren over het aantal bij de jacht gedode dieren. Sinds 2011 konden ze deze gegevens wel rapporteren aan de FBE. Vanaf 2013 is steeds meer afschot gemeld. Dit kwam doordat de WBE's en FBE er bij de jachthouders op aandrongen om te rapporteren. Sinds 2017 zijn jachthouders verplicht om het afschot te registreren in het online registratiesysteem van de FBE (Dora). Hierdoor zijn de gegevens vanaf 2017 het meest compleet (Tabel 3).

4.4.3 FAZANTENBEHEER 2026–2032

In de planperiode van dit FBP, vindt er geen wijziging plaats ten opzichte van het faunabeheer in de vorige planperiode. In artikel 4.17 Or is de openstelling van de jacht op de wildsoorten geregeld. De minister kan de jacht op de fazant openen van 15 oktober tot en met respectievelijk 31 december (hen) en 31 januari (haan). Door uitoefening van de jacht in de jachtperiode kan schade aan landbouwgewassen gedurende het gehele jaar in belangrijke mate

Tabel 3. Gerapporteerd aantal bij de jacht gedode fazanten 2016-2025. Weergegeven per jachtseizoen en per WBE.

WBE	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026	Totaal
Ade	10	12	27	32	5	3	14	7	3	13	126
Alblasserwaard*										39	39
Alblasserwaard-Oost	154	258	248	180	64	64	89	122	131	133	1.443
Alblasserwaard-West	36	41	39	44	37	68	80	69	61	32	507
De Aarlanden	23	25	38	56	33	47	40	82	58	65	467
Delfland	67	52	64	148	61	79	43	83	60	52	709
Duin- en Bollenstreek	2	3			2					5	12
Eiland IJsselmonde	92	196	131	215	143	167	111	184	107	133	1.479
Goeree-Overflakkee	328	355	489	532	522	591	652	727	696	717	5.609
Hoeksche Waard	468	568	333	477	430	551	725	934	586	751	5.823
Krimpenerwaard	37	64	108	140	75	107	64	102	115	92	904
Putten	39	46	42	57	72	39	58	83	65	65	566
Reeuwijk e.o.	13	33	26	80	19	25	11	20	11	10	248
Rijnland-Zuid	23	55	40	43	27	22	36	48	33	38	365
Schieland	83	157	142	198	86	124	70	88	69	85	1.102
Tielerwaard-West	3										3
Vijfheerenlanden	130	226	110								466
Voorne	122	105	116	138	60	37	71	79	48	43	819
Zuid-Holland	1.630	2.196	1.953	2.340	1.636	1.924	2.064	2.628	2.043	2.273	20.687

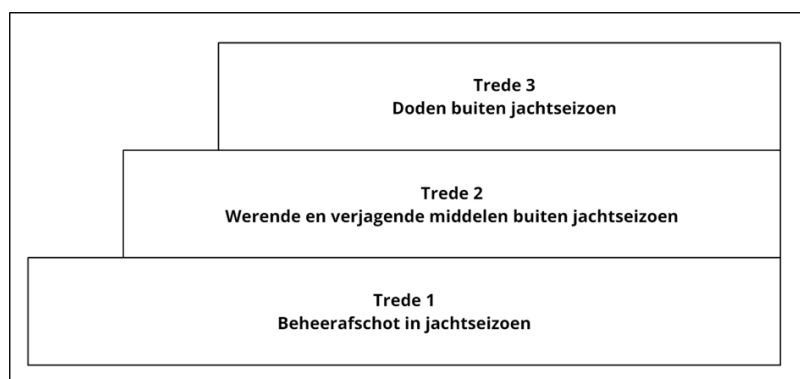
Bron: Stichting Faunabeheereheid Zuid-Holland (z.d.)

worden voorkomen. Hiertoe wordt op en rondom percelen waar schadegevoelige gewassen worden of zullen worden verbouwd, de fazantenstand tijdens het jachtseizoen naar een niveau gebracht waarbij schade binnen een geaccepteerd niveau kan blijven.

4.4.4 ESCALATIELADDER

Schade door fazanten wordt in de eerste plaats beperkt door de jacht (doden binnen jachtseizoen). De jachthouder heeft het recht om te jagen en de plicht door middel van de jacht schade zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast wordt de jacht uitgevoerd in een periode waarin jonge fazanten

zelfstandig zijn en fazanten niet broeden. Daarmee is optreden in de jachtperiode te prefereren boven optreden buiten de jachtperiode en dit is ook meer in lijn met de Vogelrichtlijn. Als er ondanks de uitvoering van de jacht, toch schade door fazanten dreigt (buiten het jachtseizoen), worden werende en verjagende middelen ingezet. Het doden van fazanten buiten het jachtseizoen is de meest vergaande optie (het bewerken van eieren is ook mogelijk, maar voorkomt direct dreigende schade niet) en staat dus op de hoogste trede van de escalatieladder. Dat valt buiten dit FBP en een omgevingsvergunning is noodzakelijk.

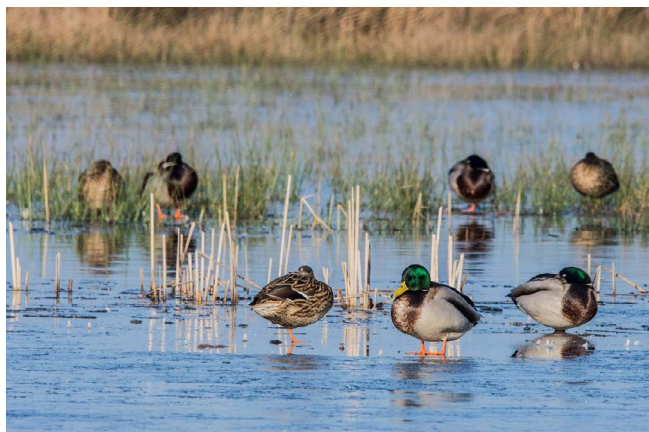

Figuur 14. Escalatieladder fazant.

5. | Wilde eend

5. | Wilde eend

Figuur 15. Wilde eenden. Foto: Theo Verstrael.

5.1 KENSCHETS

5.1.1 UITERLIJK

Onderstaande beschrijving, herkenning en geluidskenmerken zijn gebaseerd op Svensson et al. (2009). De wilde eend (*A. platyrhynchos*) heeft een lengte van 50–60 cm en een spanwijdte van 81–95 cm en behoort daarmee tot de grotere eenden. De soort komt voor in een grote verscheidenheid aan waterrijke leefgebieden, zoals parken, stadsgrachten, voedselrijke meren, bosmoerassen en kustgebieden. Ook kleine wateren, zoals poelen en sloten, worden gebruikt. In een groot deel van Europa, waaronder Nederland, is de wilde eend een standvogel, terwijl noordelijke en oostelijke populaties in de winter wegtrekken naar gebieden waar het water ijsvrij blijft. Nesten worden aangelegd op uiteenlopende plaatsen, waaronder onder struiken, in boomholten, in kunstmatige nestmanden en op of nabij gebouwen.

De wilde eend is een grote, gedrongen eend met een relatief grote kop en snavel, korte staart en opvallend oranje poten. In vlucht oogt de soort zwaar, met brede, vrij stompe vleugels en matig snelle vleugelslagen. Beide geslachten bezitten een karakteristieke donkerblauwe vleugelspiegel met

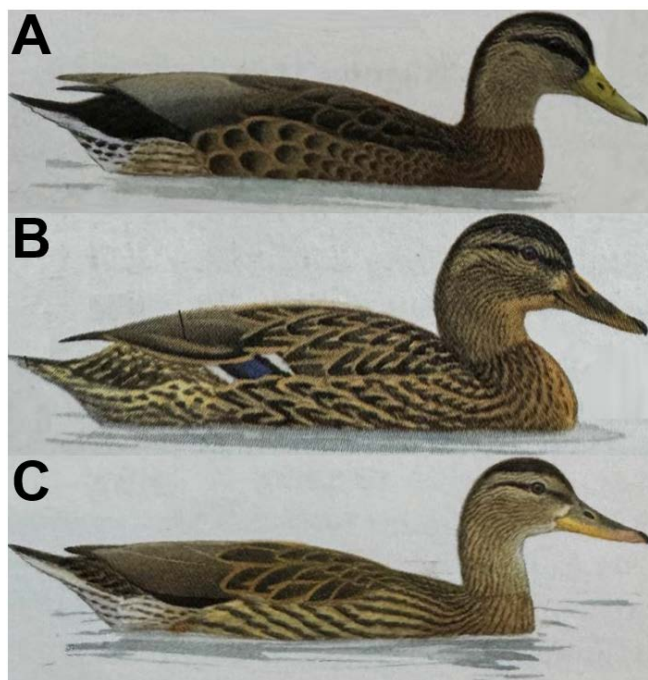
Figuur 16. Volwassen wilde eend; vrouwelijk exemplaar (links) en woerd (rechts) (aangepast van Svensson et al., 2019).

heldere witte randen, die vooral tijdens de vlucht goed zichtbaar is (Figuur 16). De woerd in broedkleed valt op door zijn glanzend metaalgroene kop, smalle witte halsring, paarsbruine borst, lichtgrijze lichaam en omhoog gekrulde zwarte middelste staartveren. De snavel is egaal dofgeel. Het vrouwtje heeft een gevlekt en gestreept bruin verenkleed dat voor goede camouflage zorgt. De kruin en oogstreep zijn donkerder, waardoor een lichte wenkbrauwstreep zichtbaar blijft. De snavel is oranje tot groenachtig met een donkere bovensnavelrand. Mannetjes in eclipskleed en juveniele vogels lijken sterk op het vrouwtje, waarbij het mannetje zijn gele snavel behoudt (Figuur 17). Volwassen vogels wegen doorgaans iets meer dan één kilogram; woerden zijn gemiddeld iets zwaarder dan vrouwtjes.

De wilde eend staat bekend als een luidruchtige soort. Het karakteristieke gekwaak wordt voornamelijk door het vrouwtje geproduceerd en bestaat uit een reeks hese tonen waarvan de eerste het meest geaccentueerd zijn. Bij verstoring kan zij langere reeksen harde kwaakgeluiden laten horen. Het mannetje is minder vocaal en produceert meestal een zachte, nasale roep, vaak omschreven als “raeb”. Tijdens de balts laat de woerd een kort, fluitend “piu” horen.

5.1.2 DE WILDE EEND DOOR DE JAREN HEEN

De paarvorming begint al in de herfst (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1968; Ouweneel, 2021). Na de vorming van het paar, trekken ze samen op tot in

Figuur 17. Wilde eend; woerd eclips (A), vrouwelijk exemplaar (B) en juveniel (C) (aangepast van Svensson et al., 2019).

de broedtijd. Alleen het vrouwtje broedt. De eerste één tot twee weken van de broedtijd waakt de woerd in de buurt van het nest. Daarna laat de woerd het vrouwtje alleen.

Het vrouwtje maakt het nest: een ondiepe kom bekleed met gras, mos, veertjes, en dergelijke. Meestal bevindt het nest zich op de oever, maar een eendennest wordt ook wel aangetroffen in een knotwilg, of nog hoger in oude kraaien- of eksternesten. Ook in holle ruimtes zoals in een eendenkorf nestelen wilde eenden. Een eendenkorf is een kunstmatige nestgelegenheid. In Nederland leggen wilde eenden hun eerste ei gemiddeld op 13 april (Schekkerman et al., 2016). De wilde eend heeft één legsel per jaar. Het legsel omvat veelal 7 tot 11 eieren die 24-32 dagen worden bebroed (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1968). De wilde eend brengt éénmaal per jaar kuikens groot. Bij mislukking in de eifase of in het stadium van kleine kuiken kunnen wilde eenden verscheidene vervolglegels produceren (Beintema et al., 1995). Bij een uitgebreide studie in Canada aan duizenden individueel herkenbare wilde eenden bleek dat 67,5% na verlies van hun eerste legsel een tweede legsel produceert, 39,4% na verlies van eerste én tweede legsel een derde legsel, 31,3% na verlies van hun eerdere legsel een vierde legsel, 28,9% een vijfde legsel en 8,3% een zesde legsel (Arnold et al., 2010). Door deze hoge capaciteit voor

herlegels had in dat gebied uiteindelijk 75,6% van de vrouwtjes kuikens. Dit komt goed overeen met de uitgebreide studie van (Eygenraam, 1957) uit de jaren 1950. Zijn conclusie was dat in 1953 77% en in 1954 76% van de vrouwtjes jongen produceerde. Jonge eenden blijven hooguit één dag in het nest en kunnen na omstreeks 54 dagen vliegen.

In juni ruien de woerden hun grote vleugelveren allemaal tegelijk, ze kunnen dan enkele weken niet vliegen. In die tijd hebben ze een onopvallend kleed, het zogenoemde eclipskleed. Vrouwtjes zonder jongen gaan ook in juni in vleugelruï, maar vrouwtjes met jongen gaan later in vleugelruï, vooral in juli en augustus.

Wilde eenden zijn gedeeltelijk trekvogels, waarbij noordelijke populaties hun broedgebieden verlaten, terwijl broedvogels van de gematigde en mediterrane streken in hun broedgebieden blijven of rondzwerven. De Nederlandse broedvogels trekken nauwelijks weg (Van den Bremer et al., 2015). Van elders afkomstige wilde eenden overwinteren in Nederland. Deze wintergasten komen voornamelijk uit Europees Rusland en landen rond de Oostzee, zoals Zweden, Finland en de Baltische Staten (Vogeltrekatlas, z.d.). Van september tot en met december arriveren de wintergasten in Nederland, de meeste verlaten ons land weer tussen half februari en begin maart (LWVT & Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2002). In december en januari worden de meeste wilde eenden waargenomen.

5.1.3 LEEFGEBIED, VOEDSEL EN PREDATIE

Alhoewel wilde eenden overal in Nederland voorkomen, zijn de grootste aantallen te vinden in de waterrijke streken van ons land. In de broedtijd gaat de voorkeur uit naar voedselrijk stilstaand of langzaam stromend ondiep zoet water, met begroeiing langs de waterkant. Poldersloten, plassen en meren zijn favoriet, echter de wilde eend komt ook voor langs rivieren en langs brak en zout water. Buiten de broedtijd verblijven eenden vaak in grote groepen op open water, met name overdag.

De wilde eend is een grondeleend, die met zijn snavel onder water voedsel uitfiltert. Het voedsel van de wilde eend is het grootste deel van het jaar vooral plantaardig, met name zaden van een breed scala aan plantensoorten. In het late voorjaar en in de zomer is ook dierlijk voedsel belangrijk, met name

muggen, muggenlarven en vliegen. Dat geldt in hoge mate voor de kuikens in hun eerste weken, maar ook voor vrouwtjes in de legfase (Dessborn et al., 2011). Aan het einde van de zomer en in het najaar trekken eenden op diverse landbouwgewassen, met name op graan. Op agrarische percelen foerageren ze meestal 's nachts, om 's morgens weer naar hun rustplaatsen op het water terug te vliegen. Wilde eenden en hun kuikens worden geïmpreëerd door grote roofvissen, met name snoeken en Europese meervallen, en door roofvogels, blauwe reigers, meeuwen, ooievaars, zwarte kraaien, vossen en bruine ratten. Legsels worden vooral geïmpreëerd door vossen en marterachtigen (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1968; Schekkerman et al., 2016).

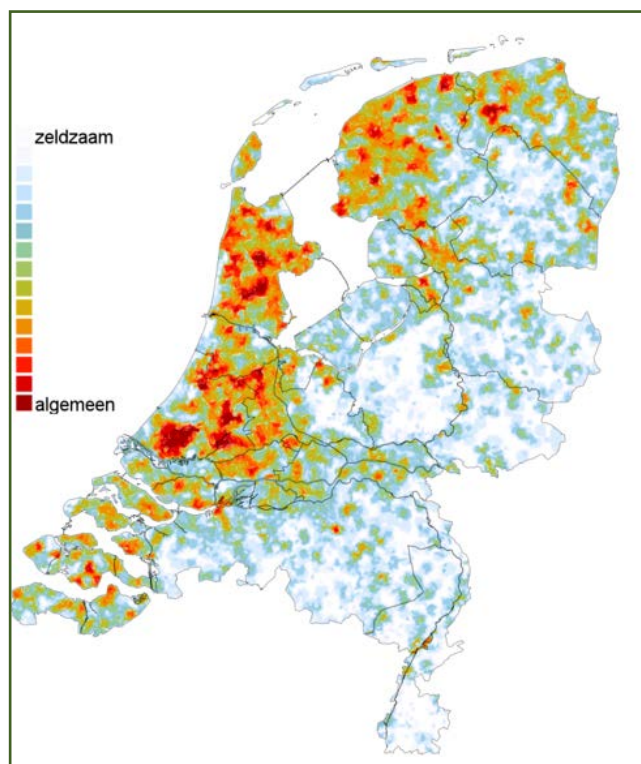
5.2 VERSPREIDING, AANTALSONTWIKKELING EN INVLOED JACHT OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

5.2.1 VERSPREIDING

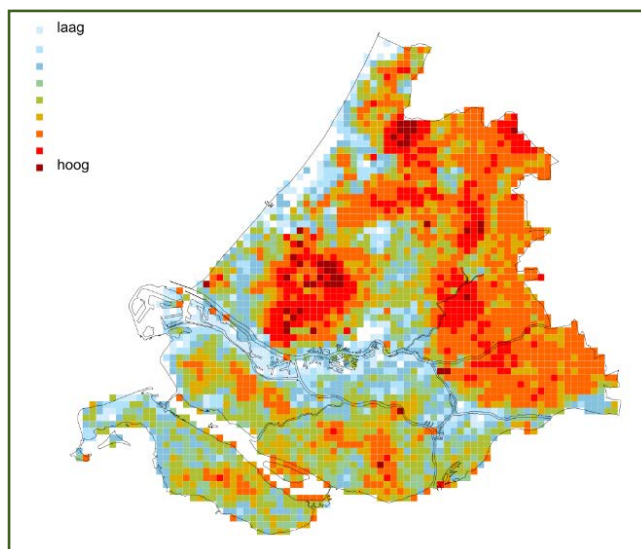
Verspreiding in Nederland en Zuid-Holland

De wilde eend komt in Nederland bijna overal voor en is één van de talrijkste van de Nederlandse watervogels. De hoogste aantallen broedvogels zijn aanwezig in het westen en noorden van ons land, met concentraties in de veenweidegebieden en laagveenmoerassen in Laag-Nederland. Daarnaast zijn de dichtheden vrij hoog in moeras- en landbouwgebieden op kleigrond, zoals in het Deltagebied en het rivierengebied. In Hoog-Nederland komen wilde eenden vooral voor in veengebieden en beekdalen (Figuur 18). Zuid-Holland behoort tot de regio's binnen ons land met plaatselijk relatief hoge dichtheden van wilde eenden in het broedseizoen. De dichtheden in agrarische gebieden, zoals het Groene Hart en Midden-Delfland, en in moerasgebieden zijn hoog (Figuur 19).

Zover hiervoor al is aangegeven, blijven verreweg de meeste in Nederland broedende wilde eenden het hele jaar in Nederland. Een deel van de broedvogels van Europees Rusland en landen rond de Oostzee overwintert in ons land. De verspreiding in de winter komt in grote lijnen overeen met de verspreiding in de broedperiode, met lagere dichtheden in de hogere delen van het land en de grootste concentraties in West- en Noord-Nederland en langs de grote rivieren. De aantallen zijn in de winter het hoogst in dezelfde regio's als in broedtijd, maar binnen die regio's verblijven ze veel meer op grote open wateren

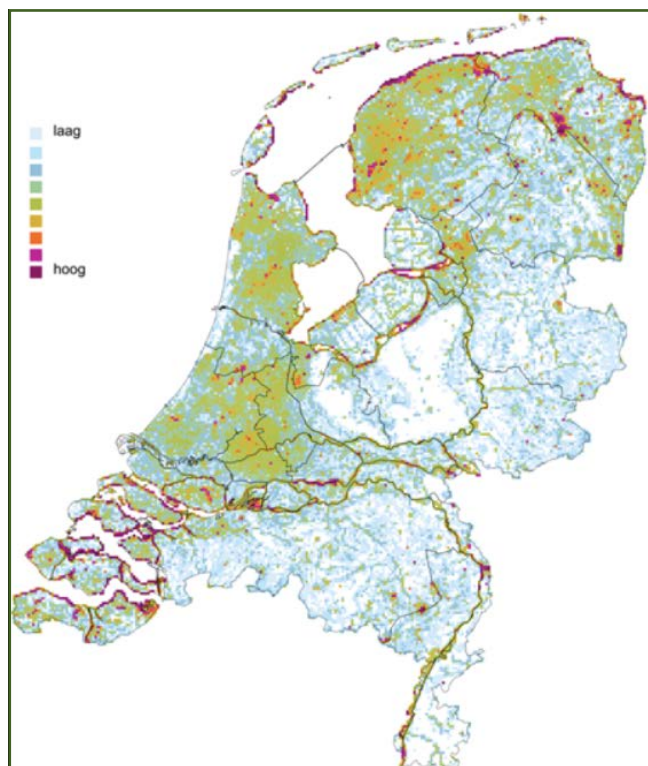

Figuur 18. Relatieve dichtheid van de wilde eend als broedvogel in Nederland 2013–2015. Het gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/rood) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-c).

Figuur 19. Relatieve dichtheid van de wilde eend als broedvogel in Zuid-Holland 2013–2015. Het gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/rood) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-c).

(Figuur 20). In Zuid-Holland verblijven ook in de winter grote aantallen wilde eenden in het Groene Hart. Verder verblijven dan grote groepen op en langs de grote buitenwateren in het Deltagebied, zoals het Haringvliet, het Hollands Diep en de Grevelingen.

Figuur 20. Relatieve dichtheid van de wilde eend als niet-broedvogel in Zuid-Holland 2013-2015. Het gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/paars) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-c)).

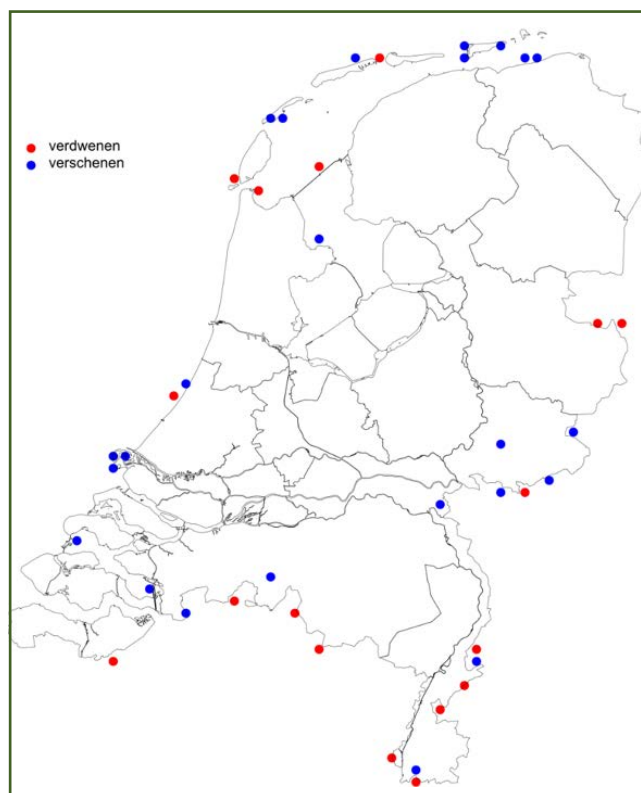
Wijziging van de verspreiding

De verspreiding van de wilde eend is sinds de periode 1973-1977 niet gewijzigd, niet in Nederland en niet in Zuid-Holland. Dit wordt hierna toegelicht. Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1973-1977 en 2013-2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de wijziging van de verspreiding in de afgelopen vijftig jaar (Figuur 21). Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de wilde eend uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit heeft zich niet voorgedaan.

5.2.2 AANTALSONTWIKKELING

Internationaal

De trend van de Noordwest-Europese flyway-

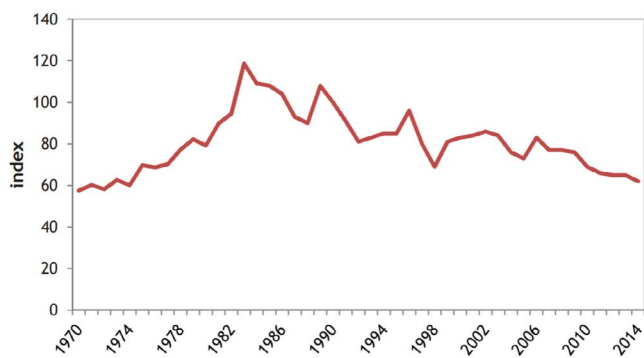

Figuur 21. Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de wilde eend als broedvogel tussen 1973-1977 en 2013-2015 in Nederland. De kleurenschaal toont verdwenen (rood) en verschenen (blauw) wilde eenden (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-c)).

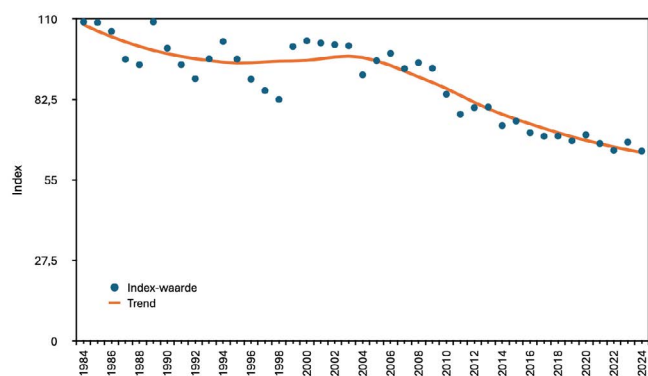
populatie, waartoe zowel de in Nederland broedende als overwinterende vogels behoren, laat een matige afname zien. De omvang van de Noordwest-Europese flyway-populatie in januari in de periode 2013-2018 is geschat op 4,5 tot 7,1 miljoen vogels (Van Roomen et al., 2025).

Broedpopulatie (standvogels) Nederland en Zuid-Holland

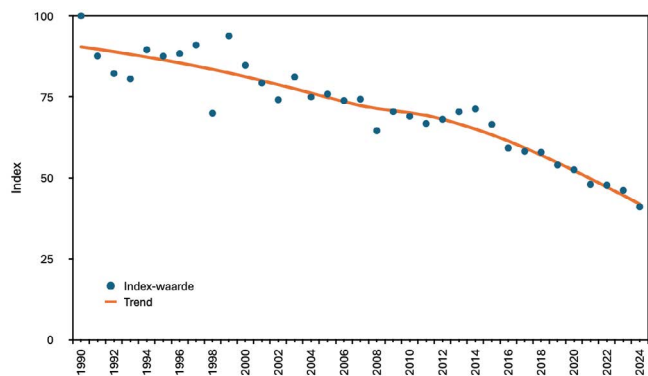
Het aantal in Nederland broedende wilde eenden nam flink toe in de jaren zeventig en bereikte een piek in het begin van de jaren tachtig (Figuur 22). Vervolgens is de broedpopulatie afgenomen (Figuur 23). De huidige stand (i.e., 2024) is ongeveer even hoog als de stand in het begin van de jaren zeventig. Volgens Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) is de landelijke broedpopulatie over de periode 1981-2020 met 12% afgenomen. Sovon Vogelonderzoek Nederland schat de omvang van de broedvogelpopulatie in Zuid-Holland voor de periode 2018-2020 op 25.020-38.920 (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-c). In dit FBP gaan wij uit van het gemiddelde: afgerond 32.000 broedparen. De trend van het aantal broedvogels in Zuid-Holland volgt de

Figuur 22. Landelijke trend van de wilde eend als broedvogel. Gebaseerd op oudere gegevens (1970–1984) en vanaf 1984 op het Broedvogel Monitoring Project. De grafiek laat de jaarlijkse populatie-index zien, waarbij 1990 is ingesteld op 100.

Figuur 23. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie wilde eenden in Nederland 1984–2024.

Figuur 24. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie wilde eenden in Zuid-Holland 1990–2024.

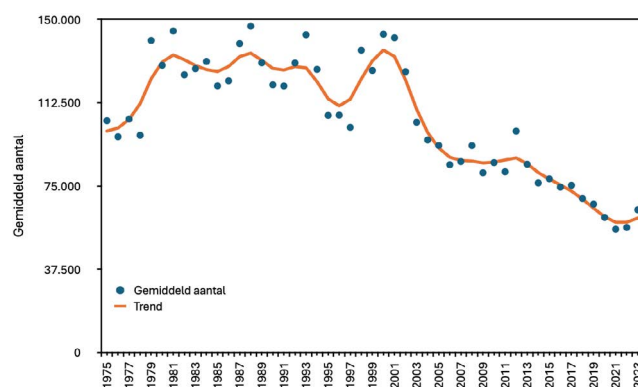
landelijke ontwikkeling (Figuur 24). De ontwikkeling vóór 1990 is voor Zuid-Holland niet bekend. Wij ontleen de ontwikkeling in de jaren tachtig aan het seizoensgemiddelde in de monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels. Onder de aanname dat deze ontwikkeling representatief is voor de ontwikkeling van de broedpopulatie, leidt dat tot een afname van 44% over de lange termijn (1981–2024).

De afname over de korte termijn (2009–2024) is in Zuid-Holland 41% (Figuur 24).

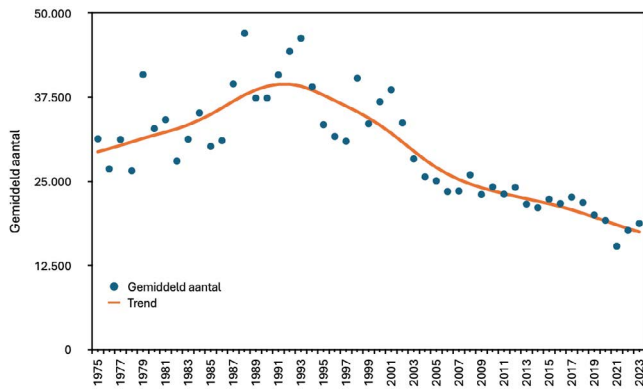
Populatie in de winter in Nederland en Zuid-Holland

Vanaf september wordt de broedpopulatie (inclusief hun jongen) aangevuld met wintergasten van elders. In december en januari worden de hoogste aantallen waargenomen, in februari en maart nemen de aantallen weer af. In Nederland verblijft in de winter naar schatting 15-20% van de Noordwest-Europese flyway-populatie (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023a). Dit betekent dat dat er in de winter omstreeks één miljoen wilde eenden zijn in Nederland, bestaande uit de Nederlandse broedvogels, hun jongen en de wintergasten. Aangezien in de winter 13% van de Nederlandse wilde eenden in Zuid-Holland verblijft (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-c), zijn er in de winter omstreeks 130.000 wilde eenden in Zuid-Holland.

Het aantal in de winter in Nederland aanwezige wilde eenden is, net als de broedpopulatie, afgenomen. Na een aanvankelijke toename in de jaren zeventig en tachtig stabiliseerden de aantallen bij maandelijkse tellingen waargenomen wilde eenden op een hoog niveau in de jaren negentig. Na de eeuwwisseling nam het gemiddeld aantal landelijk af tot 2021, waarna het weer toenam (Figuur 25). Een vergelijkbaar patroon werd waargenomen in Zuid-Holland, waar het gemiddeld aantal eveneens na de eeuwwisseling afnam en sinds 2021 weer toenam (Figuur 26). De afname van het aantal wilde eenden in de winter is een gevolg van de afname van de Nederlandse broedpopulatie (Figuur 25). Aangezien verreweg de meeste in Nederland broedende wilde eenden het hele jaar in ons land blijven, werkt de afname van de broedpopulatie door in de afname van de populatie

Figuur 25. Aantalsontwikkeling van de wilde eend als niet-broedvogel in Nederland 1975–2023.

Figuur 26. Aantalsontwikkeling van de wilde eend als niet-broedvogel in Zuid-Holland 1975-2023.

in de winter. Daarnaast hangt de afname in de winter samen met veranderingen in het trekgedrag van wilde eenden. Door mildere winters blijven steeds meer wilde eenden noordelijker overwinteren, waardoor minder vogels naar Nederland trekken (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023a). In Zweden is het aantal wilde eenden in de winter in de periode 1980–2018 meer dan verdubbeld en ook in Finland en de Baltische Staten nemen de aantallen in de winter toe, terwijl de broedpopulatie in de genoemde landen stabiel is of licht afneemt (European Environment Agency, 2020).

Oorzaak afname populatie wilde eenden

De verminderde kuikenoverleving wordt beschouwd als de belangrijkste drijvende kracht achter de afname van de Nederlandse broedpopulatie. De analyse van ringgegevens laat zien dat de overleving van volgroeide wilde eenden hoog en stabiel is (Wiegers et al., 2022). De overleving van kuikens is de laatste jaren maar 25% (Kleyheeg et al., 2024) en is daarmee te laag voor een stabiele populatie. In de jaren vijftig was de overleving van kuikens 50% (Wiegers et al., 2022).

Onderzoek wijst op de mogelijke oorzaken voor de lage overlevingskansen van eendenkuikens in Nederland: verslechterd voedselaanbod en toename van predatie (Van den Bremer et al., 2026). Bij een veldstudie in Engeland bleek het aantal uit het water komende insecten, met name muggen, een positieve invloed te hebben op de overleving van kuikens van wilde eenden (Robinson et al., 2003). Het is mogelijk dat de beschikbaarheid van voedsel voor kuikens is verminderd als gevolg van verbeterde waterkwaliteit. Dit wordt in verband gebracht met een afname van het aantal aquatische ongewervelde dieren die gedijen bij eutrofiëring (Schekkerman et al., 2016;

Hallmann & Jongejans, 2021). De ongewervelde fauna van wateren kan ook negatief worden beïnvloed door neonicotinoïden (Van Dijk et al., 2013). De populaties van verschillende belangrijke predatoren zijn sterk zijn toegenomen sinds de jaren 90, wat resulteert in een hogere predatie op wilde eendenkuikens (Schekkerman et al., 2016). Wiegers et al. (2022) wijzen hierbij op kleine mantelmeeuw en buizerd.

5.2.3 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Inleiding

In de volgende paragraaf (5.2.4), kijken we naar de invloed van de jacht op de SvI. Om de SvI te bepalen zijn er verschillende methodieken. De methodiek van het ministerie van LNV en Sovon Vogelonderzoek Nederland werkt met referentiewaarden voor populatie, verspreiding en leefgebied waartegen je de huidige toestand van populatie, verspreiding en leefgebied (habitat) afzet. Voor de wilde eend is het referentiejaar 1981, het jaar van in werking treden van de Vogelrichtlijn (Vogel et al., 2023).

Populatie

Zowel op de korte als lange termijn is er sprake van een neergaande trend in Nederland en in Zuid-Holland. De populatieafname sinds 1981 is in Nederland 17%. In Zuid-Holland is de afname sinds 1981 44%.

Verspreiding

De verspreiding van de wilde eend in Nederland en Zuid-Holland is stabiel gebleven.

Habitat (leefgebied)

Het leefgebied van de wilde eend in Zuid-Holland is niet wezenlijk in omvang veranderd (zie paragraaf 5.2.1) en naar verwachting gebeurt dit ook in de toekomst niet. Vermoedelijk is de kwaliteit van het leefgebied wel verslechterd.

5.2.4 INVLOED VAN DE JACHT OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

Inleiding

Jacht is de enige vorm van faunabeheer die in Zuid-Holland wordt uitgevoerd bij wilde eenden. In het vervolg wordt de invloed van de jacht op de SvI beschreven. Daarbij wordt het aantal bij de jacht gedode dieren in de jachtseizoenen 2015/2016 tot en met het 2025/2026 betrokken (Tabel 4).

De minister kan de jacht op de wilde eend openen van 15 augustus tot en met 31 januari. Vanaf de

invoering van de Wnb op 1 januari 2017, bestaat er een verplichting om het aantal bij de jacht gedode dieren aan de FBE te rapporteren. Daarvoor bestond deze verplichting niet en vond rapportage plaats op basis van vrijwilligheid.

De afname van de in de winter aanwezige populatie is grotendeels het gevolg van de afname van de broedpopulatie. Wij beoordelen daarom hierna het effect van de jacht op de broedpopulatie. Het beoordelen van het effect van de jacht op broedpopulatie is een “worstcase-benadering” omdat het gehele afschot wordt toegerekend aan de broedpopulatie en hun jongen.

De wilde eend is één van de talrijkste watervogels van Nederland en kwam en komt nog steeds bijna overal in het land voor. In Zuid-Holland zijn er ten opzichte van Nederland als geheel relatief veel wilde eenden en plaatselijk zijn de dichtheden in Zuid-Holland hoog. Het aantal jaarrond in Nederland verblijvende wilde eenden nam flink toe in de jaren zeventig en bereikte een piek in het begin van de jaren tachtig. Vervolgens is de populatie weer afgenomen. De huidige stand is ongeveer even hoog als de stand in het begin van de jaren zeventig maar de afname is nog niet gestopt.

De verspreiding van de wilde eend in Nederland en Zuid-Holland is stabiel gebleven. Het leefgebied van de wilde eend in Zuid-Holland is niet wezenlijk in omvang veranderd (zie ook onder 5.2.1) en naar verwachting gebeurt dit ook in de toekomst niet. Vermoedelijk is de kwaliteit van het leefgebied wel verslechterd.

Invloed van de jacht op de populatie

Krachtens artikel 11.65 Bal is de jachthouder verplicht om datgene te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken. Dat betekent dat de jachthouder zijn jachtafschot moet bepalen in het licht van deze verplichting en daarnaast verplicht is om zo nodig maatregelen te nemen gericht op het behoud of het creëren van een redelijke stand van het jachtwild. Jachthouders doen er veel aan om een populatie in hun jachtveld te behouden. Hierdoor wordt in het kader van de jacht de kwaliteit van het leefgebied van verbeterd, de omvang van het leefgebied uitgebreid en daarmee de verspreiding bevorderd. Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en

ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn (DG Environment, 2023b). Daarom wordt in het vervolg nog alleen het effect van de jacht op omvang en ontwikkeling van de populatie beoordeeld.

Er zijn op het ogenblik omstreeks 32.000 broedparen in Zuid-Holland (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-c). Het landelijk nestsucces is 38% (Schekkerman et al., 2016), maar dit kan door de grote capaciteit van wilde eend om opnieuw een legsel te produceren na mislukking, niet worden gerelateerd aan het aantal broedparen. In een Canadese studie bleek dat uiteindelijk 76,5% van de vrouwtjes een geslaagd broedgeval heeft, soms na wel 4 of 5 mislukkingen. De landelijke kuikenoverleving bedraagt 25% (Kleyheeg et al., 2024). Een succesvol legsel leidt tot gemiddeld 8,1 kuikens (Schekkerman et al., 2016). Er wordt ervan uitgegaan dat deze waarden van toepassing zijn voor Zuid-Holland.

Op basis hiervan is de aanwas van de Zuid-Hollandse broedpopulatie omstreeks 49.000 jonge eenden. De berekening is als volgt: **32.000** broedgevallen $\times$ **0,765** uitgekomen legsels per vrouwtje = **24.400** geslaagde legsels. Elk geslaagd legsel levert **8,1** kuiken. Totaal levert dit: $24.400 \times 8,1 =$ **197.000** (naar beneden afgerond) kuikens. De overlevingskans per kuiken bedraagt **25%**. Dit levert in totaal $197.000 \times 0,25 =$ **49.000** vliegvlugge jonge eenden. Op basis van voorgaande berekening is de lokale populatie bij het begin van de jacht 113.000 exemplaren ($32.000 \times 2 + 49.000$).

De afgelopen elf jachtseizoenen (2015/2016–2025/2026) zijn in Zuid-Holland gemiddeld, naar beneden afgerond, 20.600 wilde eenden gedood tijdens de jacht. Uit de registratie van het afschot blijkt dat het afschot ongeveer 19% vrouwelijke eenden, 66% mannelijke eenden, en 15% onbekend geslacht eenden betreft. Een gemiddeld afschot van 20.600 wilde eenden betekent ten opzichte van 113.000 exemplaren een jachtdruk van naar beneden afgerond 18%. Bij een jachtdruk van 40% is er een negatief effect te verwachten op de omvang van het aantal wilde eenden dat in het opvolgende broedseizoen tot broeden komt (Kalchreuter, 2003). Voor afschot dat duurzaam is en niet leidt tot een lagere populatie in het volgende jaar wordt afschot van niet meer dan 50% van de aanwas aanbevolen

(Ellis & Cameron, 2022). Dan is een jaarlijks afschot van minder dan 24.500 wilde eenden in Zuid-Holland duurzaam. Het bovenstaande is een *worst-case scenario* benadering, want er is geen rekening gehouden met wilde eenden die elders broeden, bijvoorbeeld in de landen rond de Oostzee, en tijdens het jachtseizoen (15 augustus – 31 januari) in Zuid-Holland verblijven.

Recente onderzoeken wijzen erop dat de afname van de Nederlandse broedpopulatie van de wilde eend sterk samenhangt met veranderingen in de kwaliteit van het leefgebied en een lage overleving van kuikens. Volgens Sovon Vogelonderzoek Nederland (2023b) houdt de afname verband met factoren zoals intensivering van de landbouw, afname van beschikbaar dierlijk voedsel, verlies van dekking en een toegenomen predatiedruk. Daarbij wordt expliciet vermeld dat jacht slechts een beperkte rol speelt als drukfactor. Het aantal geschoten wilde eenden is namelijk sterker afgenomen dan de omvang van de Nederlandse populatie, hetgeen erop wijst dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is van de populatieafname (Schekkerman et al., 2016; Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023b).

Ook recent demografisch onderzoek ondersteunt deze conclusie. Wiegiers et al. (2022) analyseerden de ontwikkeling van de Nederlandse broedpopulatie met behulp van een geïntegreerd populatiemodel. Daarbij bleek dat variatie in de populatiegroei voornamelijk werd verklaard door verschillen in kuikenoverleving. De onderzoekers concludeerden dat een verminderde kuikenoverleving de belangrijkste verklaring vormt voor de populatieafname. Mogelijke oorzaken hiervan zijn een afgenomen voedselbeschikbaarheid en een verhoogde predatiedruk.

Deze bevindingen zijn bevestigd in vervolgonderzoek van Kleyheeg et al. (2024). Op basis van landelijke gegevens werd vastgesteld dat slechts 13–24% van de kuikens vliegvlug wordt. Populatiemodellen laten zien dat deze lage kuikenoverleving de populatieafname grotendeels kan verklaren. Verbetering van de kwaliteit van het opgroeigebied en verhoging van de kuikenoverleving worden daarom gezien als de meest effectieve maatregelen voor herstel van de populatie.

Uit de beschikbare gegevens blijkt dat de uitvoering van de jacht in Zuid-Holland gepaard gaat met

een jaarlijkse jachtdruk die, ook in een worst-case scenario waarbij het volledige afschot wordt toegerekend aan de lokale broedpopulatie, binnen duurzaam geachte grenzen blijft. Daarnaast volgt uit de hiervoor behandelde onderzoeken dat de afname van de wilde eend in Nederland voornamelijk samenhangt met factoren zoals lage kuikenoverleving, habitatkwaliteit, voedselbeschikbaarheid en predatie. Deze onderzoeken wijzen er niet op dat jacht een drijvende factor achter de waargenomen afname is. Tegen deze achtergrond zijn er geen aanwijzingen dat de uitvoering van de jacht zoals beschreven in dit FBP een significante negatieve invloed heeft op de Svl van de wilde eend.

5.3 SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

5.3.1 SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Wilde eenden kunnen schade veroorzaken in landbouwgewassen. Het gaat niet alleen om vraatschade, maar ook om schade door vertrapping en bevueling. BIJ12 noemt in de Faunaschade Preventiekits een aantal gewassen die gevoelig zijn voor schade door wilde eenden:

Akkerbouw: graan, peulvruchten

Grasland: graszaad, graszoden, ingezaaid grasland, gras

Vollegrondsgroenten: spinazie, sla, andijvie, boerenkool en andere vollegrondsgroenten

De gevoeligheid van de gewassen verschilt per jaargetijde. Schade komt seizoensgebonden voor waarbij schade vaak samenhangt met zaaien, kiemen of rijp worden.

5.3.2 GEREГИSTREERDE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Geregistreeerde gegevens over door wilde eenden veroorzaakte schade ontbreken grotendeels. Dit komt enerzijds doordat schade is voorkomen door het uitvoeren van de jacht en anderzijds doordat schades die desondanks zijn opgetreden, niet worden getaxeerd. De enige taxaties die worden uitgevoerd zijn taxaties in het kader van de regeling van GS voor een tegemoetkoming in de faunaschade, aangevuld met incidentele extra taxaties om inzicht te verkrijgen in de omvang en ontwikkeling van schade. Het aanvragen van een tegemoetkoming brengt kosten

met zich mee, niet alle schade wordt uitgekeerd en schade kan worden voorkomen door de jacht. Sinds 2012 is de meeste schade getaxeerd in wintergraan, gevolgd door voorjaarsgras. In 2020 tot en met 2025 heeft de provincie Zuid-Holland wilde eend schades laten taxeren. De totale getaxeerde schade bedraagt ruim €24.000, waarvan bijna €14.500 is uitgekeerd (BIJ12, 2026). Voor een gedetailleerd overzicht van de schade per WBE wordt verwezen naar Bijlage III.

5.3.3 VERWACHTE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

De komende zes jaar wordt, onder de aanname dat de jacht geopend blijft, geen substantiële toename van de schade aan landbouwgewassen verwacht. Volgens cijfers van het CBS (z.d.) zijn de oppervlakten aan verbouwde gewassen in Zuid-Holland de afgelopen tien jaar nagenoeg onveranderd gebleven. Tegelijkertijd kunnen veranderingen in beleid, grondgebruik en teeltkeuzes leiden tot verschuivingen in de omvang en ruimtelijke verspreiding van schadegevoelige gewassen. Hierdoor bestaat onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling van faunaschade, waardoor lokale of tijdelijke toenames van schade niet kunnen worden uitgesloten.

5.4 UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG BEHEER

5.4.1 VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN EN ONTHEFFINGEN

Het beheer van wilde eenden in de vorige planperiode is beschreven in het FBP Wildsoorten Zuid-Holland 2024–2026. De FBE heeft dit FBP op 21 juni 2024 ingediend bij GS van Zuid-Holland ter goedkeuring. Op 2 juli 2024 hebben GS het FBP goedgekeurd voor de periode van 15 augustus 2024 tot en met 14 augustus 2026 (PZH-2024-855367419).

In de periode 6 juli 2017 tot en met 31 januari 2024 was een eerder FBP van kracht waarin o.a. het beheer van de wilde eend was beschreven. De FBE heeft dit FBP op 23 mei 2017 ingediend bij GS van Zuid-Holland ter goedkeuring. Op 6 juli 2017 hebben GS het FBP goedgekeurd voor de periode van 16 juli 2017 tot en met 15 juli 2023 (PZH-2017-606710455). De looptijd van dit FBP is met ongeveer een half jaar verlengd, nl tot en met 31 januari 2024 vanwege de nog te nemen besluiten door de minister over de jacht (PZH-2023-836352990).

Het in de twee voorgaande FBP's beschreven faunabeheer ten aanzien van de wilde eend was een feitelijke voortzetting van het faunabeheer van de daaraan voorafgaande jaren. Dit betekende concreet dat de jachthouder in de geopende jachtperiode ter voorkoming van verschillende vormen van schade wilde eenden bejaagde met de jachtmiddelen. Daarnaast kon, wanneer buiten de jachtperiode bij schadegevoelige gewassen toch belangrijke schade dreigde, gebruik worden gemaakt van werende en verjagende middelen. In incidentele gevallen werd dit aangevuld met verjagend afschot. Onder het FBP dat van kracht was tot 16 juli 2017 bestond hiervoor een ontheffing, waarvan slechts beperkt gebruik is gemaakt. In 2016 en 2017 zijn op basis van deze ontheffing slechts geringe aantallen wilde eenden geschoten. Onder het FBP 2017-2023 is geen ontheffing meer verleend voor verjagend afschot buiten de jachtperiode.

5.4.2 GEGEVENS BIJ DE JACHT GEDODE WILDE EENDEN

Jachthouders waren tot de invoering van de Wnb op 1 januari 2017 niet verplicht te rapporteren over het aantal bij de jacht gedode dieren. Sinds 2011 konden ze deze gegevens wel rapporteren aan de FBE. Vanaf 2013 is steeds meer afschot gemeld. Dit kwam doordat de WBE's en FBE er bij de jachthouders op aandrongen om te rapporteren. Sinds 2017 zijn jachthouders verplicht om het afschot te registreren in het online registratiesysteem van de FBE (Dora). Hierdoor zijn de gegevens vanaf 2017 het meest compleet.

Tabel 4 geeft een overzicht van de seizoensafschot-cijfers van de wilde eend per WBE in Zuid-Holland over de periode 2014/2015–2025/2026. In totaal zijn in deze periode 230.677 wilde eenden geregistreerd. Het lage afschot in 2014/2015 (4.061) is het gevolg van het ontbreken van gegevens over kalenderjaar 2014. Het totale afschot piekt in 2018/2019 (28.185). Verder vond in het laatste seizoen het laagste afschot plaats (16.312) ten opzichte van alle andere seizoenen, met uitzondering van seizoen 2014/2015.

De bijdrage verschilt sterk per WBE. Met name Alblasserwaard (4.542; Oost: 34.683; West: 17.230), De Aarlanden (24.276), Hoeksche Waard (24.054), Krimpenerwaard (20.953), Goeree-Overflakkee (22.532) en Reeuwijk e.o. (18.102) leveren het grootste aandeel in het totale afschot.

Tabel 4. Seizoensafschot wilde eend Zuid-Holland per WBE 2014/2015–2025/2026. Bestuurlijke wijzigingen, zoals fusies van WBE's, en administratieve toerekening van gegevens zijn in de tabel aangeduid met een asterisk (*). Het seizoen 2014/2015 is gemarkeerd met een dagger (†), omdat de gegevens over kalenderjaar 2014 binnen dit seizoen ontbreken.

WBE	2014/2015†	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026	Totaal
Ade	31	1.027	764	1.060	1.338	1.066	723	738	753	697	743	580	9.520
Alblasserwaard*												4.542	4.542
Alblasserwaard-Oost	888	3.083	3.781	4.279	4.645	3.286	2.021	3.412	2.705	2.941	3.642		34.683
Alblasserwaard-West	555	1.451	1.453	1.710	1.722	1.634	1.805	1.756	1.336	2.100	1.708		17.230
De Aarlanden	90	1.866	2.254	2.239	2.774	2.172	1.957	2.574	1.626	2.036	2.963	1.725	24.276
Delfland	170	612	795	648	1.101	604	645	764	559	603	635	466	7.602
Duin- en Bollenstreek	15	227	557	1.026	1.275	1.039	475	863	943	710	1.139	934	9.203
Eiland IJsselmonde	10	176	298	263	367	233	361	406	295	270	296	248	3.223
Goeree-Overflakkee	296	1.590	1.960	1.732	3.207	2.238	1.953	2.078	1.792	1.586	2.259	1.841	22.532
Hoeksche Waard	552	1.514	2.746	1.860	2.199	1.502	1.627	2.049	2.399	2.808	3.031	1.767	24.054
Krimpenerwaard	377	1.715	1.237	2.123	2.970	2.314	1.823	2.087	1.592	1.556	1.919	1.240	20.953
Putten	8	581	546	420	518	499	441	446	297	481	351	208	4.796
Reeuwijk e.o.*			397	2.102	2.668	2.499	1.877	1.728	1.500	1.886	1.924	1.521	18.102
De Gouwe Driehoek		253	366										619
Driebruggen	289	1.258	1.110										2.657
Reeuwijkse Plassen	511	722	377										1.610
Rijnland-Zuid	104	832	763	1.237	1.281	1.206	640	674	717	684	1.014	495	9.647
Schieland	92	746	1.061	891	1.274	805	677	962	609	606	603	265	8.591
Voorne*	73	865	588	556	846	607	410	711	508	524	645	480	6.813
Havengebied Rotterdam		16	8										24
Zuid-Holland	4.061	18.534	21.061	22.146	28.185	21.704	17.435	21.248	17.631	19.488	22.872	16.312	230.677

Bron: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (z.d.)

De kleinere bijdragen komen van de resterende WBE's (afschot: 24–9.647). Verder zijn de WBE's Alblasserwaard Oost en Alblasserwaard West per 2026 gefuseerd tot WBE Alblasserwaard.

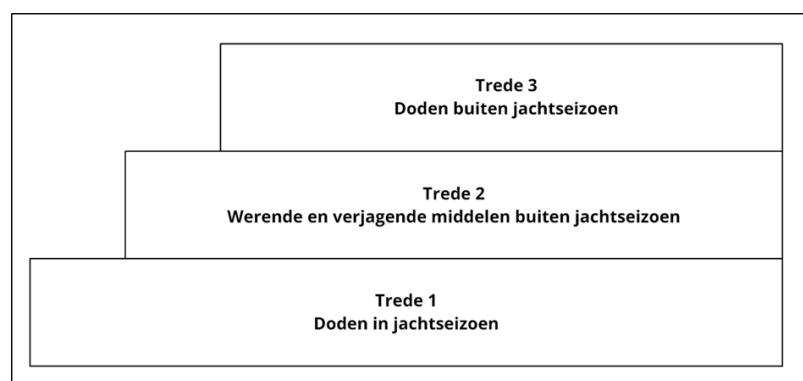
5.4.3 WILDE EENDENBEHEER 2026–2032

In de planperiode van dit FBP vindt er geen wijziging plaats ten opzichte van het beheer in de vorige planperiode. In artikel 4.17 Or is de openstelling van de jacht op de wildsoorten geregeld. De minister kan de jacht op de wilde eend openen van 15 augustus tot en met 31 januari.

5.4.4 ESCALATIELADDER

Schade door wilde eenden wordt in de eerste plaats beperkt door de jacht (doden binnen jachtseizoen). De jachthouder heeft het recht om te jagen en

de plicht door middel van de jacht schade zoveel mogelijk te beperken. De jacht wordt uitgevoerd in een periode waarin jonge wilde eenden zelfstandig zijn en wilde eenden niet broeden. Daarmee is optreden in de jachtperiode te prefereren boven optreden buiten de jachtperiode en dit is ook in lijn met de Vogelrichtlijn. Als er ondanks de uitvoering van de jacht, toch schade door wilde eenden dreigt (buiten het jachtseizoen), worden werende en verjagende middelen ingezet (Figuur 27). Het doden van wilde eenden buiten het jachtseizoen is de meest vergaande optie en staat daarom op de hoogste trede van de escalatieladder. Hoewel ook het bewerken van eieren mogelijk is, draagt deze maatregel niet bij aan het voorkomen van direct dreigende schade. Dat valt buiten dit FBP en een omgevingsvergunning is noodzakelijk.

Figuur 27. Escalatieladder wilde eend.

6. | Houtduif

6. | Houtduif

6.1 KENSCHETS

6.1.1 UITERLIJK

De houtduif (*C. palumbus*) is een relatief grote vogel, met een lichaamslengte van 40 - 45 cm en een spanwijdte tot 70 - 75 cm. Het lichaam en de verhoudingsgewijs kleine kop zijn grijs (grijsblauw/grijsgroen) en de borst grijspaars. De buikzijde van de vogel verloopt qua kleur uiteindelijk naar achteren toe tot in het roomwit. Het is een goede, zeer wendbare vlieger die met hoge snelheid kan wegvliegen. Kenmerkend zijn de witte vlekken aan de zijkant van de hals die doen denken aan een halsband (een jonge houtduif heeft deze nog niet), terwijl de bovenzijde van de vleugel ook een witte streep heeft die tijdens het vliegen goed zichtbaar is. Bij gesloten vleugels tonen de onderranden wit. De achterranden van de vleugels zijn in geopende toestand donker gekleurd, evenals de achterrand van de staart. De houtduif heeft een korte, geelachtige snavel en korte, roodachtige poten. Zijn gewicht is 300-700 gram, een gemiddeld volwassen dier weegt 500 - 550 gram. Het koerende geluid is de meeste mensen wel bekend.

6.1.2 DE HOUTDUIF DOOR HET HET JAAR HEEN

Het baltsgedrag begint al vroeg in het jaar en bestaat uit baltsvluchten, baltsroep en buigen van het mannetje naar het vrouwtje, waarbij hij zijn kleurenpracht toont. De broedtijd loopt van eind februari tot in november, waarbinnen meestal tweemaal, soms driemaal, een legsel wordt geproduceerd van twee eieren. Beide ouders broeden afwisselend zo'n 16 dagen en verzorgen aansluitend de jongen ook gezamenlijk. De jongen vliegen na ongeveer 29 dagen uit. Broedsels mislukken voornamelijk in de ei-fase, vooral door predatie door kraaiachtigen (zwarte kraai, gaai en ekster) (Murton 1958, 1965; Bijlsma, 1980). Het broedsucces in de nazomer is aanzienlijk hoger dan bij de vroege legsels, waarschijnlijk door de grotere beschikbaarheid aan voedsel (Murton, 1958; Bijlsma et al., 2001; Alblas, 2009).

Verreweg de meeste in Nederland broedende houtduiven blijven jaarrond in ons land. Houtduiven uit Scandinavië en Noord-Duitsland trekken in de herfst en het voorjaar door ons land of overwinteren hier (Speek & Speek, 1984). In het zuidoosten van het land - hoofdzakelijk in een smalle baan ten oosten van de lijn Oldenzaal-Eindhoven - kunnen in oktober en november soms tienduizenden houtduiven per dag voorbijtrekken. Het gaat daarbij om broedvogels uit Noord-Duitsland en Scandinavië die vooral in Frankrijk overwinteren. De voorjaars trek waarbij de houtduiven weer terugvliegen naar hun broedgebieden, vindt hoofdzakelijk in maart plaats. Deze voorjaars trek is minder massaal dan de najaars trek vanwege een andere trekbaan die zich meer buiten ons land bevindt (LWVT & Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2002). In Zuid-Holland overwinteren niet veel houtduiven uit het buitenland. Zuid-Holland ligt buiten de trekbaan van landen rond de Oostzee naar Frankrijk en Spanje (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023a).

6.1.3 LEEFGEBIED, VOEDSEL EN PREDATIE

De houtduif heeft een voorkeur voor stedelijk gebied en halfopen agrarisch gebied. Alleen in een boomloos landschap kan het dier plaatselijk ontbreken en in grote bosgebieden is de dichtheid laag (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018).

Het voedsel van de houtduif bestaat uit eikels, beukennotjes, bessen, groene plantendelen en voor een zeer groot deel uit landbouwgewassen. Ongeveer een week worden de nestjongen uitsluitend gevoerd met zogenoemde duivenmelk, een vloeibare voeding uit de krop van de oudervogels. Daarna krijgen ze ook zaden en graan. Het voedsel van de houtduif verschilt per jaargetijde. In een studiegebied in Ierland bleek dat houtduiven in de winter en het voorjaar vooral vruchten van bomen (beukennotjes), struiken (meidoornbessen) en klimop eten en daarnaast zaaizaad. In de zomer en de herfst eten ze vooral graan (Ó hUallachain & Dunne, 2013).

In Wallonië was rond 1970 het verloop over het jaar enigszins vergelijkbaar: in het voorjaar vooral zaaizaad, in het zomergraan, en in herfst en winter eikels en beukennotjes (Schnock & Seutin, 1973). Houtduiven in steden leven deels van voedselresten van de mens, met name brood (Schnerer, 1980). Houtduiven met nestjongen in de stad maken lange foerageervluchten naar landbouwgebieden in de omgeving (Alblas, 2009; Schumm et al., 2022).

Houtduiven en hun nestjongen worden geïmpreëerd door met name roofvogels en uilen als havik, buizerd, bosuil en oehoe (Bijlsma, R. G., 1980). Eieren en nestjongen worden vooral geïmpreëerd door kraaiachtigen, marterachtigen en eekhoorns (Bijlsma, 1980).

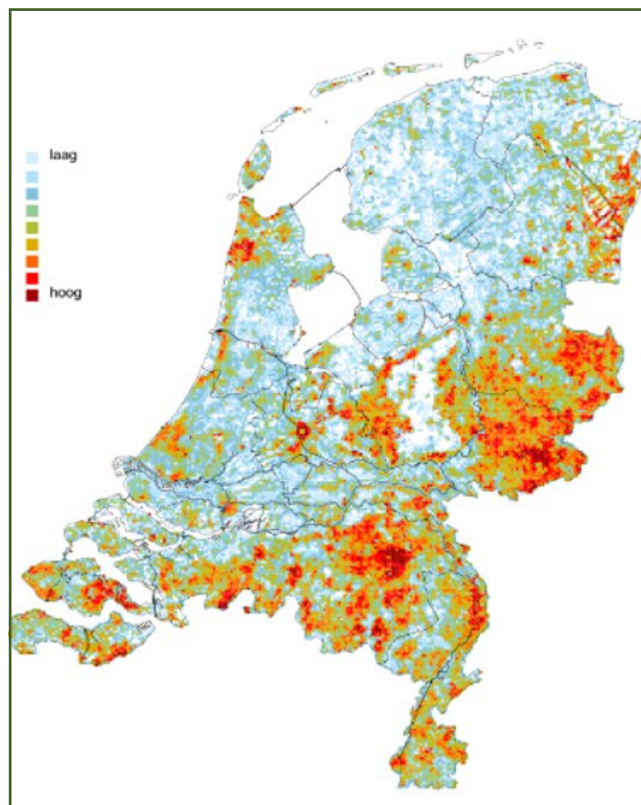
6.2 VERSPREIDING, AANTALSONTWIKKELING EN INVLOED JACHT OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

6.2.1 VERSPREIDING

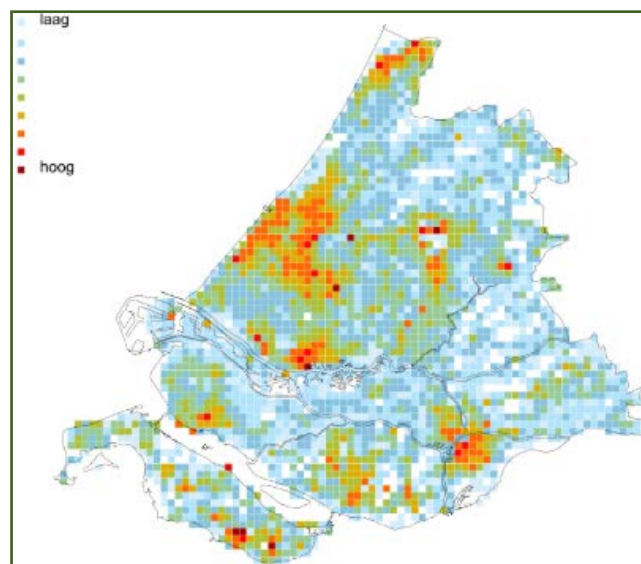
Ontwikkeling en verspreiding in Nederland

Binnen Nederland verschillen de dichtheden van de houtduif per regio sterk. Vooral kleinschalige cultuurlandschappen op de zandgronden in het oosten en zuidoosten bieden gunstige voorwaarden; bosranden, houtwallen en gevarieerd agrarisch gebruik leveren precies de combinatie van dekking en voedsel die de houtduif nodig heeft (Figuur 28). Ook in delen van Noord-Holland en in groene zones rond steden als Den Haag worden relatief hoge dichtheden vastgesteld. In tegenstelling tot deze mozaïeklandschappen zijn de grootschalige open landbouwgebieden van Noord-Friesland en Groningen minder aantrekkelijk (Figuur 28). Het ontbreken van structuurrijke elementen en de beperkte variatie in voedselbronnen lijken hier de aanwezigheid van de soort te beperken.

Binnen Zuid-Holland komt de houtduif wijd verspreid voor, maar de relatieve dichtheid varieert sterk per landschapstype. De hoogste dichtheden worden tijdens de broedperiode vastgesteld in de stedelijke zones van de provincie, waaronder Den Haag, Delft, Leiden, Schiedam en Dordrecht (Figuur 29). Deze concentratie in stedelijk gebied sluit aan bij de landelijke observatie dat houtduiven graag broeden in halfopen en groenstructuurrijke stedelijke omgevingen.

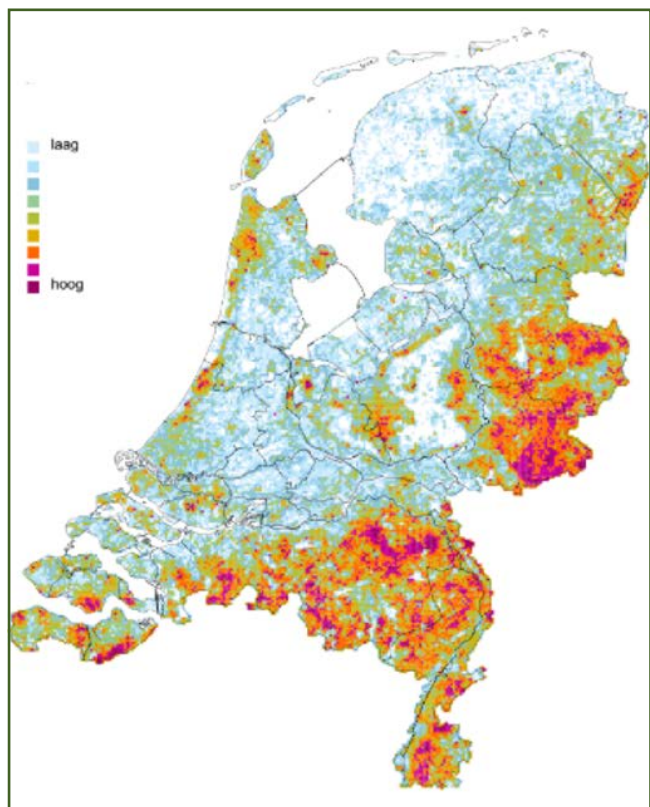
Figuur 28. Relatieve dichtheid van broedende houtduiven in Nederland 2013–2015. De gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/rood) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d).

Figuur 29. Relatieve dichtheid van de houtduif als broedvogel in Zuid-Holland 2013–2014. De gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/paars) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d).

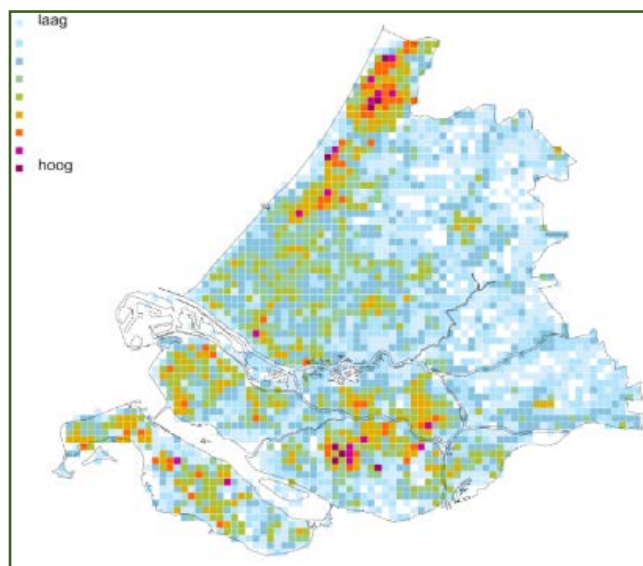
Naast deze stedelijke kernen zijn ook delen van de tuinbouwregio's gunstige leefgebieden. De verspreidingskaart voor Zuid-Holland toont dat bepaalde glastuinbouw- en bollenteeltgebieden lokaal hoge dichtheden kunnen herbergen, wat wijst op een geschikt aanbod aan dekking en voedsel. In contrast daarmee laten grote delen van het agrarisch gebied binnen de provincie, met name veenweide gebieden, relatief lage dichtheden zien. Deze patronen zijn stabiel over meerdere atlasperioden en bevestigen het belang van structureel groen in het provinciale landschap.

In de winter wordt de populatie, die voornamelijk bestaat uit standvogels, aangevuld met Duitse en Scandinavische vogels. De winterpopulatie komt vooral voor waar voedsel beschikbaar is, zoals in agrarische en bosrijke gebieden en varieert tussen jaren afhankelijk van het voedselaanbod en de weersomstandigheden. De instroom van overwinteraars is met name zichtbaar ten zuidoosten van de lijn Enschede-Eindhoven, waar in het najaar grote aantallen doortrekkende houtduiven kunnen worden waargenomen (Figuur 30).

Figuur 30. Relatieve dichtheid van de houtduif als in de winter in Nederland 2013–2015. De gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/paars) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d)).

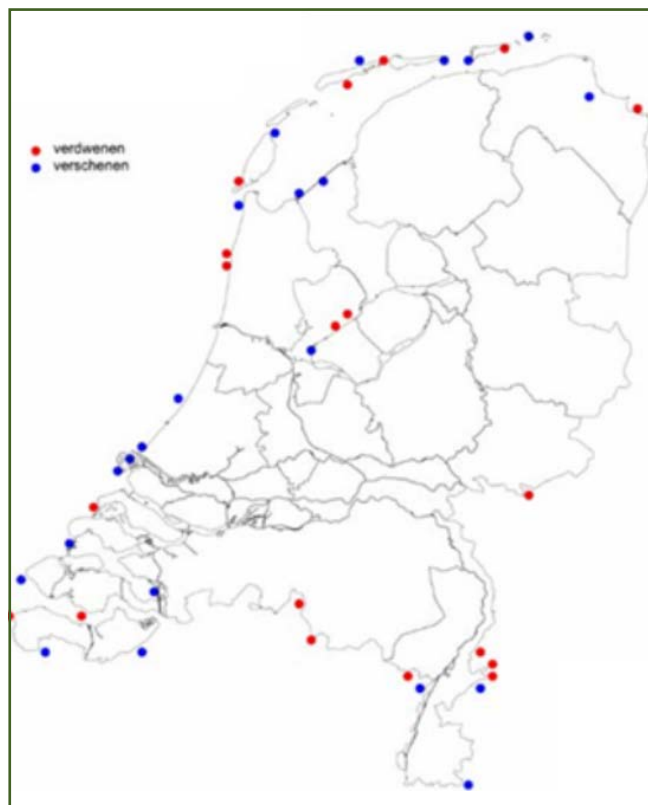
In de winter blijft de ruimtelijke spreiding in Zuid-Holland in grote lijnen vergelijkbaar met die van het broedseizoen, maar de accenten verschuiven. De houtduif concentreert zich dan minder in stedelijke gebieden en zoekt in Zuid-Holland vooral voedselrijke regio's op. Uit Sovonkaarten blijkt dat de bollenstreek en de akkerbouwgebieden van de Zuid-Hollandse eilanden, waaronder de Hoeksche Waard, dienen als belangrijke winterverzamelplaatsen (Figuur 31). Deze jaarlijkse verschuiving benadrukt de rol van agrarische percelen met wintervoedsel, zoals graanresten en zaaddragende vegetatie.

Figuur 31. Relatieve dichtheid van de houtduif in de winter in Zuid-Holland 2013–2015. De gradiënt loopt van lage dichtheid (wit/blauw) via gemiddelde dichtheid (groen/geel) naar hoge dichtheid (oranje/rood) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d)).

Analyse van de atlasperioden 1973–1977 en 2013–2015 laat zien dat de houtduif in Zuid-Holland niet is verdwenen uit enig 10×10 km-hok (Figuur 32). Daarmee is de verspreidingsgraad binnen de provincie over ruim vijftig jaar volledig intact gebleven. De soort blijft dus vrijwel overal voorkomen waar zij historisch aanwezig was, ondanks aantalsveranderingen en veranderende landschapsstructuren.

Hoewel de aanwezigheid van de soort stabiel is, zijn binnen de provincie duidelijke verschuivingen zichtbaar in dichtheidspatronen. Tussen 1998–2000 en 2013–2015 trad in grote delen van het agrarisch gebied een afname van broeddichtheden op, terwijl stedelijke gebieden juist een duidelijke toename

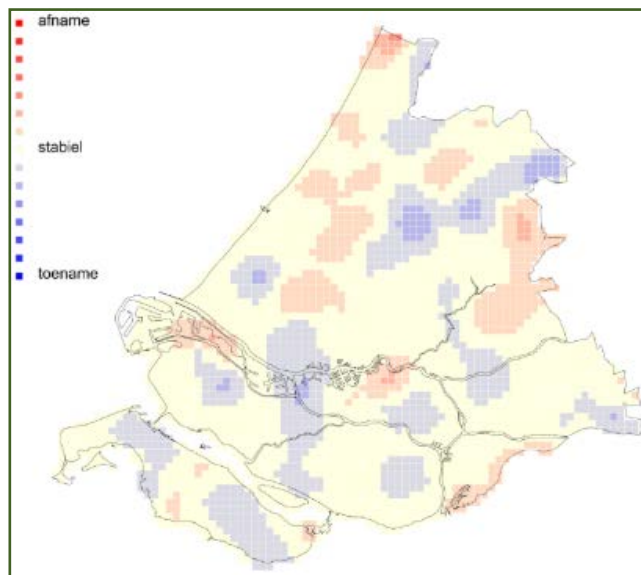
Figuur 32. Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de houtduif als broedvogel tussen 1973–1977 en 2013–2015 in Nederland. De kleurschaal toont verdwenen (rood) en verschenen (blauw) houtduiven (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d)).

lieten zien (Figuur 33). Deze verandering past binnen een bredere WestEuropese trend waarin houtduiven stedelijke leefomgevingen steeds intensiever benutten.

Uit onderzoek blijkt dat stedelijke populaties mogelijk profiteren van een lager predatierisico (Tomialojc, 2021). De houtduif kan een flinke hoeveelheid voedsel over grotere afstand te transporteren dankzij zijn grote krop. Daardoor loont het om buiten stedelijk gebied te foerageren terwijl binnen stedelijk gebied wordt gebroed.

6.2.2. AANTALSONTWIKKELING

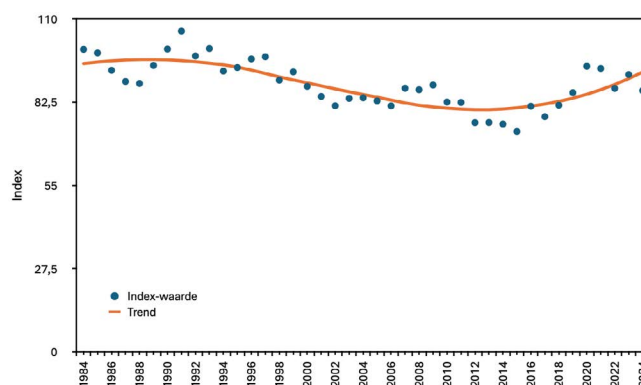
De houtduif behoort tot de meest vertrouwde verschijningen in het Nederlandse landschap, maar achter deze ogenschijnlijke alledaagsheid schuilt een dynamische populatie die in de afgelopen decennia aanzienlijke verschuivingen heeft doorgemaakt. De Nederlandse broedpopulatie was rond 2019 290.000 tot 580.000 broedparen. Na 2019 is de broedpopulatie met circa 10% gestegen (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-d). Daarmee kan de

Figuur 33. Veranderingen in dichtheid van de houtduif als broedvogel tussen 1998–2000 en 2013–2015 in Zuid-Holland. De gradiënt loopt van afname (rood) via stabiel (wit) naar toename (blauw) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d)).

huidige Nederlandse broedpopulatie worden gesteld op rond de 480.000 paren.

Wanneer de populatieontwikkeling over langere termijn wordt bekeken, ontstaat een genuanceerd beeld. Vanaf 1990 tot circa 2012 nam de Nederlandse broedpopulatie geleidelijk maar gestaag af, met een jaarlijkse daling van 1,4 procent (Figuur 34). Deze neerwaartse trend wordt sterk gekoppeld aan veranderingen in de landbouw: het afnemende aandeel graanteelt, de introductie van efficiëntere oogsttechnieken en het daardoor sterk verminderde aanbod aan gemorste graanresten hebben de soort vermoedelijk in belangrijke mate geraakt (Bijlsma et al., 2001; Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022).

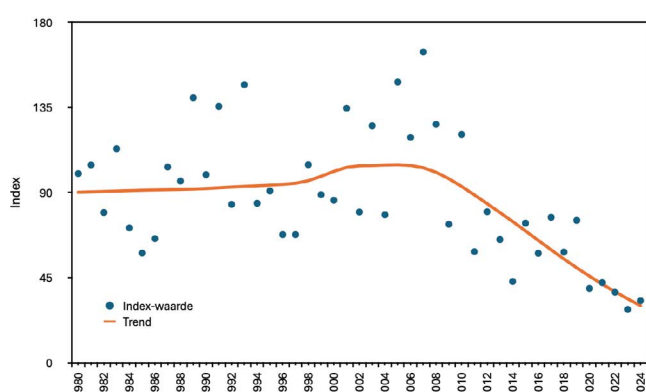

Figuur 34. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de houtduif in Nederland 1984–2024 (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d)).

Rond 2016 doet zich echter een omslag voor. Sinds dat jaar groeit de populatie weer licht, met een jaarlijkse toename van 1,2 procent (Figuur 34). Opvallend is dat deze groei vooral wordt teruggevonden in stedelijke en suburbane gebieden, waar tuinen, parken en jonge bosopstanden hun leefgebied vormen (Irsel et al., 2025).

De situatie in de winter verschilt in Nederland van die tijdens het broedseizoen. In de winter verblijven Duitse en Scandinavische houtduiven in Nederland. Winters met veel eikels, beukenootjes en achtergebleven maïs leidden vroeger tot enorme concentraties op de zandgronden, waar soms duizenden individuen gezamenlijk overnachtten.

Hoewel de winterpopulatie lange tijd stabiel leek, tonen de Punt-Transect-Tellingen (PTT) sinds 2006 een voortdurende afname (Figuur 35) tot boven de vijf procent per jaar. Deze trend betekent dat de winterpopulatie zich in een tempo beweegt dat neerkomt op een halvering binnen ongeveer vijftien jaar.

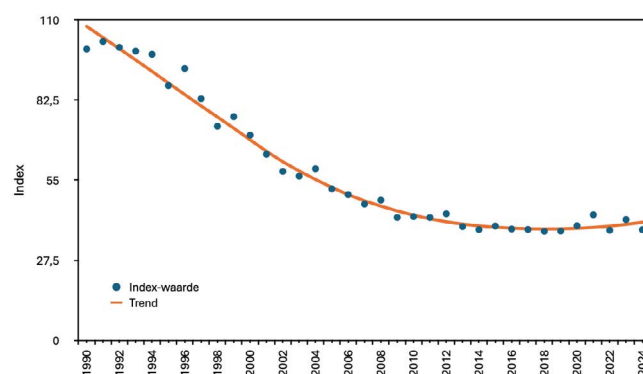
Figuur 35. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de niet-broedpopulatie van de houtduif in Nederland 1980-2024 (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d)).

In internationaal perspectief valt deze ontwikkeling op. Terwijl de Europese houtduifpopulatie sinds 1990 een overwegend positieve ontwikkeling laat zien, met een gemiddelde jaarlijkse groei van ongeveer 2%, nemen de aantallen overwinterende houtduiven in Nederland juist af (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022). Dit wijst erop dat de betekenis van Nederland als wintergebied verandert. Mogelijke verklaringen liggen in veranderingen in trekgedrag, overwinteringsstrategieën, klimaat en voedselaanbod, waardoor houtduiven in toenemende mate elders in Europa kunnen verblijven gedurende de winter (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022).

Ontwikkeling en verspreiding in Zuid-Holland

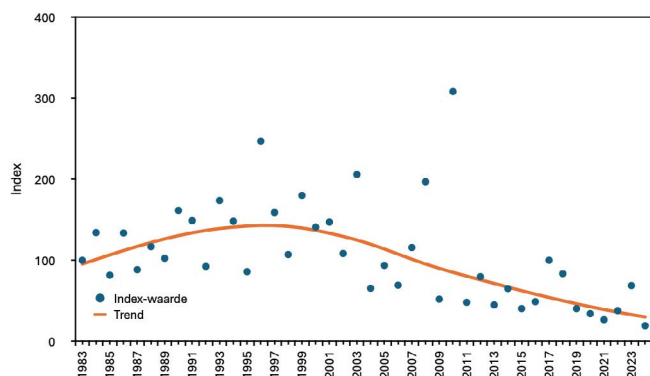
De broedpopulatie in Zuid-Holland wordt geschat op 20.300-40.600 broedparen wat neerkomt op ongeveer 7% van Nederland (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-d). Deze schatting heeft betrekking op de jaren 2018-2022. Aangezien de broedpopulatie de laatste jaren stabiel is gebleven, is dit getal nog actueel (Sovon Vogelonderzoek Nederland, z.d.-d). De beschikbare tellingen tonen een complexe maar goed interpreteerbare ontwikkeling van de houtduifpopulatie binnen de provincie. Omdat er geen gegevens beschikbaar zijn voor de broedperiode in de jaren tachtig, worden wintertellingen gebruikt als indicatie voor de aantalsontwikkeling in die fase.

Tussen 1983 en 1990 namen de aantallen in Zuid-Holland met circa 41% toe, wat neerkomt op een gemiddelde jaarlijkse stijging van ongeveer 5%. Wanneer deze lijn wordt doorgetrokken naar 1981, resulteert dat in een geschatte toename van 55% tussen 1981 en 1990. Vanaf 1990 zette echter een langdurige neerwaartse trend in, met een afname van ongeveer 60% tot 2024 (Figuur 36: Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de houtduif in Zuid-Holland 1984-2024 (1990 op 100% gesteld)). Over de gehele periode 1981-2024 komt dit neer op een netto afname van circa 5%, wat qua orde van grootte vergelijkbaar is met de landelijke daling van circa 2,4% (Figuur 34). Over de meest recente periode van twaalf jaar is de populatie in Zuid-Holland stabiel, zonder statistisch significante toename of afname (Figuur 36).

Figuur 36. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de broedpopulatie van de houtduif in Zuid-Holland 1984-2024 (1990 op 100% gesteld) (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d)).

Net als landelijk nemen de aantallen overwinterende houtduiven af, terwijl de broedpopulatie een stabiel beeld laat zien (Figuur 37). Dit past binnen het bredere patroon waarbij de betekenis van Nederland en daarmee ook Zuid-Holland als wintergebied voor de soort lijkt af te nemen (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022).

Figuur 37. Geïndexeerde aantalsontwikkeling van de niet-broedpopulatie van de houtduif in Zuid-Holland 1983–2024 (aangepast van Sovon Vogelonderzoek Nederland (z.d.-d).

6.2.3 STAAT VAN INSTANDHOUDING

Inleiding

Om de SvI te bepalen zijn er verschillende methodieken. De methodiek van het ministerie van LNV en Sovon Vogelonderzoek Nederland werkt met referentiewaarden voor populatie, verspreiding en leefgebied waartegen je de huidige toestand van populatie, verspreiding en leefgebied (habitat) afzet. Wij beschrijven verder de SvI van de houtduif uitsluitend voor de broedpopulatie, omdat Zuid-Holland buiten de belangrijkste trekbaan ligt van houtduiven die vanuit Scandinavië en de Baltische regio richting West-Europa trekken. In Zuid-Holland overwintert slechts een beperkt aantal buitenlandse houtduiven, waardoor de regionale aantalsontwikkeling vrijwel volledig wordt bepaald door de eigen broedpopulatie (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2023a).

Populatie

Op de lange termijn is er sprake van een afnemende populatie in Nederland en in Zuid-Holland. In Nederland en Zuid-Holland (na een extrapolatie vanwege ontbreken van trendcijfers over de jaren 1980) is de jaarlijkse afname sinds het begin van de jaren 1980 minder dan 1% én is de populatie minder afgenomen dan 25%. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) verwacht dat de opgaande lijn van de laatste twaalf jaar in heel Nederland de

komende twaalf jaar doorzet. Daarmee zou naar verwachting het landelijk het niveau van begin jaren tachtig weer worden bereikt. Voor Zuid-Holland geldt dit waarschijnlijk niet omdat de populatie op het ogenblik (nog) niet toeneemt.

Verspreiding

De verspreiding van de houtduif in Nederland en Zuid-Holland is stabiel gebleven en er wordt geen verandering verwacht.

Habitat (leefgebied)

Het leefgebied van de houtduif in Zuid-Holland is niet wezenlijk in omvang veranderd en naar verwachting gebeurt dit ook in de toekomst niet. Belangrijkste knelpunten in agrarisch gebied waren de veranderende landbouwpraktijken waardoor de voedselsituatie is verslechterd: omschakeling van granen (beschikbaar in de broedtijd) naar maïs (pas in najaar beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en sneller onderwerken van oogstrestanten. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) beoordeelt het toekomstperspectief van het aspect leefgebied van het houtduif als broedvogel voor Nederland als geheel als gunstig. Naar verwachting blijft de situatie in agrarisch gebied gelijk of wordt wellicht iets gunstiger door uitbreiding van de natuur-inclusieve landbouw waaronder in de vorm van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer.

6.2.4 INVLOED JACHT OP DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

Inleiding

Onder het voorgaande FBP kon de houtduif jaar rond worden bestreden op basis van de landelijke vrijstelling. Onder dit FBP is het gebruik van de landelijke vrijstelling uitgesloten en is de jacht vooralsnog de enige vorm van beheer die beschikbaar is. De gegevens uit de periode waarin zowel jacht als schadebestrijding op grond van de landelijke vrijstelling mogelijk waren, blijven echter relevant voor de beoordeling van de effecten van beheer op de houtduifpopulatie.

Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen afschot tijdens het jachtseizoen en afschot dat in het verleden plaatsvond ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen buiten het jachtseizoen. Het jachtseizoen op de houtduif is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari. Vanaf de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017 bestaat een verplichting om het aantal gedode dieren aan de

FBE te rapporteren. Daarvoor vond rapportage plaats op vrijwillige basis.

De populatie houtduiven in Zuid-Holland in de winter bestaat hoofdzakelijk uit de provinciale broedvogels en hun jongen. Het aantal overwinterende buitenlandse houtduiven is beperkt. Om die reden wordt het effect van beheer beoordeeld ten opzichte van de broedpopulatie. Hierbij wordt uitgegaan van een worstcase-benadering, waarbij al het geregistreerde afschot wordt toegerekend aan de Zuid-Hollandse broedpopulatie en haar jaarlijkse aanwas.

Naast de invloed van de jacht wordt tevens gekeken naar de periode waarin schadebestrijding buiten het jachtseizoen mogelijk was. Juist omdat een belangrijk deel van de landbouwschade optreedt in het voorjaar en de zomer, biedt deze historische situatie de mogelijkheid om te beoordelen hoe omvangrijk beheer zich verhoudt tot de ontwikkeling van de populatie. Deze informatie is van belang voor de onderbouwing van toekomstig beheer ter voorkoming van belangrijke schade aan landbouwgewassen.

Ontwikkelingen van populatie, verspreiding en leefgebied

Op de lange termijn is er sprake van een afnemende populatie in Nederland en in Zuid-Holland. In Nederland en Zuid-Holland (na een extrapolatie vanwege ontbreken van trendcijfers over de jaren 1980) is de jaarlijkse afname sinds het begin van de jaren 1980 minder dan 1% én is de populatie minder afgenomen dan 25%. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) verwacht dat de opgaande lijn van de laatste twaalf jaar in heel Nederland de komende twaalf jaar doorzet. Daarmee zou naar verwachting landelijk het niveau van begin jaren tachtig weer worden bereikt. Voor Zuid-Holland geldt dit waarschijnlijk (nog) niet omdat de populatie op het ogenblik (nog) niet toeneemt.

De verspreiding van de houtduif in Nederland en Zuid-Holland is stabiel gebleven en er wordt geen verandering verwacht. Het leefgebied van de houtduif in Zuid-Holland is niet wezenlijk in omvang veranderd en naar verwachting gebeurt dit ook in de toekomst niet. Belangrijkste knelpunten in agrarisch gebied waren de veranderende landbouwpraktijken waardoor de voedselsituatie is verslechterd: omschakeling van granen (beschikbaar in de broedtijd) naar maïs (pas in najaar beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en sneller onderwerken van oogstrestanten. Sovon

Vogelonderzoek Nederland (2022) beoordeelt het toekomstperspectief van het aspect leefgebied van het houtduif als broedvogel voor Nederland als geheel als gunstig. Naar verwachting blijft de situatie in agrarisch gebied gelijk of wordt wellicht iets gunstiger door uitbreiding van de natuur-inclusieve landbouw waaronder in de vorm van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer.

Invloed van beheer op de populatie

Krachtens artikel 11.65 van het Bal is de jachthouder verplicht om datgene te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken. Dat betekent dat de jachthouder zijn jachtafschot moet bepalen in het licht van deze verplichting en daarnaast verplicht is om zo nodig maatregelen te nemen gericht op het behoud of het creëren van een redelijke stand van het jachtwild. Afschot heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken (Figuur 32), het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn (DG Environment, 2023b). Daarom wordt hieronder uitsluitend gekeken naar de relatie tussen afschot en de ontwikkeling van de populatie.

De Zuid-Hollandse populatie wordt geschat op circa 30.450 broedparen wat, bij een productie van gemiddeld 2,02 vliegvlugge jongen per paar, neerkomt op ongeveer 122.000 individuen. Gedurende 2017–2022 werd jaarlijks gemiddeld circa 21.750 houtduiven geschoten buiten de reguliere jachtperiode, ongeveer 17% van de provinciale populatie. Ondanks dit niveau van afschot bleef de populatie stabiel en vertoonde lokaal zelfs een lichte toename. Ook na het wegvallen van de landelijke vrijstelling in 2023 nam de populatie daarna niet overduidelijk toe. Deze stabiliteit toont aan dat het beheer zoals voorheen toegepast in Zuid-Holland geen invloed heeft gehad op de staat van instandhouding van de houtduif.

Verreweg het grootste deel van het afschot van houtduiven in de voorgaande periode in Zuid-Holland betrof afschot buiten de jachtperiode op basis van de landelijke vrijstelling. De omvang van het aandeel jacht fluctueerde toen tussen de 4 en 10% van de totale hoeveelheid afschot (zie Tabel 10 voor

gerapporteerd aantal gedode houtduiven buiten het jachtseizoen, en Tabel 11 voor de aantallen gedode houtduiven binnen het jachtseizoen). Houtduiven kunnen vrijwel alleen onder schot komen onder het aanvliegen. Dat komt veruit het meeste voor terwijl ze aan komen vliegen op de plek waar ze willen gaan foerageren. Tijdens het jachtseizoen doet die gelegenheid zich maar weinig voor, aangezien de meeste gewassen waar houtduiven op foerageren dan het land af zijn.

De noodzaak voor beheer buiten het jachtseizoen hangt samen met het schadepatroon van de soort. Houtduiven veroorzaken de meeste schade wanneer gewassen kiemen, uitlopen of afrijpen (Figuur 38). Deze perioden vallen grotendeels buiten het jachtseizoen. Het historische afschot vond daarom vooral plaats op die momenten, zoals ook te herleiden uit Figuur 40.

Sinds 2013, en daarmee gedurende de looptijd van het vorige FBP (FBP Wildsoorten 2017–2023), is geen afname van de broedpopulatie van de houtduif in Zuid-Holland vastgesteld. In dezelfde periode vond afschot plaats in het kader van de jacht én de landelijke vrijstelling. De beschikbare populatiegegevens geven geen aanwijzing dat deze activiteiten hebben geleid tot een negatieve ontwikkeling van de broedvogelpopulatie.¹³

Daarbij zijn de historische afschotcijfers tot stand gekomen onder het regime van de toen geldende landelijke vrijstelling. Het in dit FBP voorziene beheer zal plaatsvinden binnen de voorwaarden en voorschriften van een vergunningstelsel, waardoor de omvang van het afschot naar verwachting niet hoger zal zijn dan gedurende de periode van de landelijke vrijstelling. Gelet op deze ontwikkeling zijn er geen aanwijzingen dat het in dit FBP voorziene afschot zal leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de broedpopulatie.

Conclusie invloed van afschot op de staat van instandhouding

Afschot leidt niet tot een verslechtering van de Svl van de houtduif.

6.3 SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN

6.3.1 SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Houtduiven kunnen schade veroorzaken in landbouwgewassen. Het gaat niet alleen om vraatschade, maar ook om schade door bevuiling en vernieling, bijvoorbeeld van bessen en druiven (BIJ12, z.d.). Onder schadegevoelige gewassen worden alle gewassen verstaan waarop door houtduiven schade kan optreden en waarvan deze schade, indien aanwezig, kan worden vastgesteld en getaxeerd (e.g., via BIJ12). De term omvat daarmee alle percelen waarop feitelijk schade optreedt of redelijkerwijs kan optreden door de houtduif.

Voor de analyse van landbouwschade is gebruikgemaakt van de schadedata van BIJ12. De in de brondata gehanteerde gewascategorieën zijn ten behoeve van de leesbaarheid en een eenduidige interpretatie van de resultaten gehergroepeerd naar een beperkt aantal hoofdcategorieën. Hierbij zijn overlappende en verwante categorieën uit de BIJ12-registratie samengevoegd. Deze bewerking heeft uitsluitend betrekking op de categorisering van gewassen; de onderliggende schademeldingen, schadeoppervlakten en schadebedragen zijn ongewijzigd overgenomen. Tabel 5 geeft een overzicht van de in dit FBP gehanteerde gewascategorieën en de daarin opgenomen gewassen.

De gevoeligheid voor schade door houtduiven verschilt per gewascategorie en per seizoen. Schade doet zich vooral voor tijdens het zaaien, de kieming en het afrijpen van gewassen. Granen, zaden, grassen en peulvruchten zijn met name gedurende het groeiseizoen kwetsbaar. Vollegrondsgroenten kunnen gedurende een groot deel van het jaar schade ondervinden, afhankelijk van het teeltmoment. Ook fruitteelt en overige teelten, zoals bloemen en boomkwekerijgewassen, kunnen lokaal door houtduiven worden aangetast. In de winter eten houtduiven graag blad van winterkoolzaad (Vleeschouwers, 2013). Koolzaad wordt in Zuid-Holland nu nog weinig verbouwd, maar de teelt is in opkomst.

Het voedsel van de houtduif is in Nederland in de jaren zestig onderzocht met een analyse van 898

¹³ ABRvS 17 oktober 2018, ECLI:NL: RVS:2018:3366.

Tabel 5. Overzicht van de voor de schadeanalyse gehanteerde gewascategorieën en de daarin opgenomen gewassen. De indeling betreft een vereenvoudigde groepering van de oorspronkelijke BIJ12-registraties.

Gewascategorie	Inclusief
Granen, zaden en grassen	Blauwmaanzaad; brouwgerst; grasland; graszaad; groenbemester; haver; klaver; mais; snijmais; suikermais; wintergraan; zomergraan
Vollegrondsgroenten	Andijvie; bloemkool; boerenkool; chichorei; groenten; kool; overige kool; peen grove peen/ winterwortelen; sla; spruitkool; suikerbiet; witlof
Peulvruchten	Bonen; erwten; kapucijners; peulvruchten; sperzieboon/stamslaboon; veldbonen
Fruitteelt	Appels en peren; appels; sierfruit
Overige	Overige akkerbouwgewassen; bloemen; boomkwekerij

Bron: BIJ12 (2026)

kropinhouden uit de maanden maart – september. Op basis van droog gewicht was 61% van de kropinhoud graan en 20% erwten (Cramp, 1985). In deze studie was de schade aan erwten financieel het grootst. Naar schatting ging jaarlijks ongeveer 680.000 kg erwten verloren door houtduiven. Behalve door dit reële oogstverlies werd de rentabiliteit van de teelt van erwten nadelig beïnvloed door groeivertraging en extra arbeid als gevolg van vraatschade aan de erwtenplanten, nog vóór de zaadvorming (Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur, 1964).

In Denemarken zijn 967 kropinhouden van in 2010 en 2011 in de periode augustus-november geschoten houtduiven onderzocht (Olesen, 2013). Het onderzoek toonde aan dat in deze periode van het jaar houtduiven bijna uitsluitend leven van landbouwgewassen (Tabel 6: Belangrijkste voedsel in de krop van houtduiven in Denemarken, geschoten in de jaren 2010 en 2011 in de periode augustus-november (n = 967). Items minder dan 1% niet opgenomen). Bij een aantal in augustus en september gedode vogels zijn grote hoeveelheden gecoat zaaizaad aangetroffen. Dit laat zien dat

Tabel 6. Belangrijkste voedsel in de krop van houtduiven in Denemarken, geschoten in de jaren 2010 en 2011 in de periode augustus-november (n = 967). Items minder dan 1% niet opgenomen.

Voedselsoort	#	%
Tarwe	335	35
Gerst	202	21
Klaver	135	14
Boekweit	68	7
Koolzaad-zaad	49	5
Mais	42	4
Kool en blad van koolzaad	28	3
Eikels	26	3
Paardenbloem	14	1
Erwten	12	1

Bron: Olesen (2013)

houtduiven de gezaaide zaden onder de grond kunnen vinden.

6.3.2 GEREGISTREERDE SCHADE AAN
LANDBOUWGEWASSEN

Tot en met 15 juli 2023 is in de regel geen schade getaxeerd en vergoed vanwege het beschikbaar zijn van voldoende mogelijkheden om de schade te bestrijden. Nadat de vrijstelling verviel, werd schade wél getaxeerd en vergoed. In 2023 is hierdoor bijna € 50.000 aan schade getaxeerd, een bedrag dat in zeer korte tijd is opgelopen tot schadebedragen van bijna € 2 miljoen in 2024 en € 1.645.000 in 2025.

Tabel 7. Aantal schademeldingen per jaar (2021-2025). Voor een gedetailleerd overzicht van de schade per WBE wordt verwezen naar Bijlage III.

Jaar	Meldingen	Som van Getaxeerd Bedrag
2021	2	€ 736,34
2022	2	€ 247,50
2023	55	€ 49.944,38
2024	199	€ 1.998.180,53
2025	284	€ 1.645.669,54

Bron: BIJ12 (2026)

Tabel 8. Aantallen meldingen per gewascategorie per jaar. Voor een gedetailleerd overzicht van de schade per WBE wordt verwezen naar Bijlage III.

	2021	2022	2023	2024	2025
Fruitteelt	-	-	-	-	1
Granen, zaden en grassen	2	2	46	76	130
Peulvruchten	-	-	8	41	37
Vollegrondsgroenten	-	-	-	80	113
Overige gewassen	-	-	1	2	3
Eindtotaal	2	2	55	199	284

Bron: BIJ12 (2026)

Uit Tabel 9 blijkt dat de totale kosten die samenhangen met de meldingen een wisselend patroon laat zien in zowel de jaren als de gewascategorieën. Vanaf 2023 ontstaat een duidelijke verbreding in de spreiding van kosten over meerdere gewassen. In 2024 vindt een uitzonderlijk sterke toename plaats, vooral gedreven door de

Uit Tabel 8 blijkt dat het aantal meldingen per gewascategorie sterk varieert over de jaren 2021 tot en met 2025. De categorie *Granen en zaden* laat een forse en consistente toename zien. *Vollegrondsgroenten* zijn explosief gestegen sinds 2023. Ook *Peulvruchten* stijgen vanaf 2023 duidelijk, oplopend van 8 meldingen naar 37 in 2025. De categorie overige gewassen blijven relatief beperkt in aantal meldingen, en in 2025 is in de *Fruitteelt* de eerste registratie zichtbaar. In totaal neemt het aantal meldingen sterk toe, van 2 in 2021 naar 284 in 2025.

categorie *Vollegrondsgroenten*, die dat jaar ruim € 1,78 miljoen vertegenwoordigt. Ook *Peulvruchten* stijgen aanzienlijk naar € 96.457,75. In 2025 nemen in bijna alle gewascategorieën de schadekosten toe.

Uit de registraties van 2021-2025 blijkt dat het aantal schademeldingen door houtduiven in Zuid-Holland

toeneemt, met sterke parallelle stijging van de getaxeerde bedragen. Deze ontwikkeling duidt op een structureel toenemende schade- en drukintensiteit. Het huidige schadebeeld laat op basis van de huidige trend geen stabilisatie zien. Indien er geen

aanvullende effectieve schadebestrijdingsmiddelen worden toegestaan moet aan de hand van de trend worden aangenomen dat de schadelast in de komende jaren verder zal toenemen.

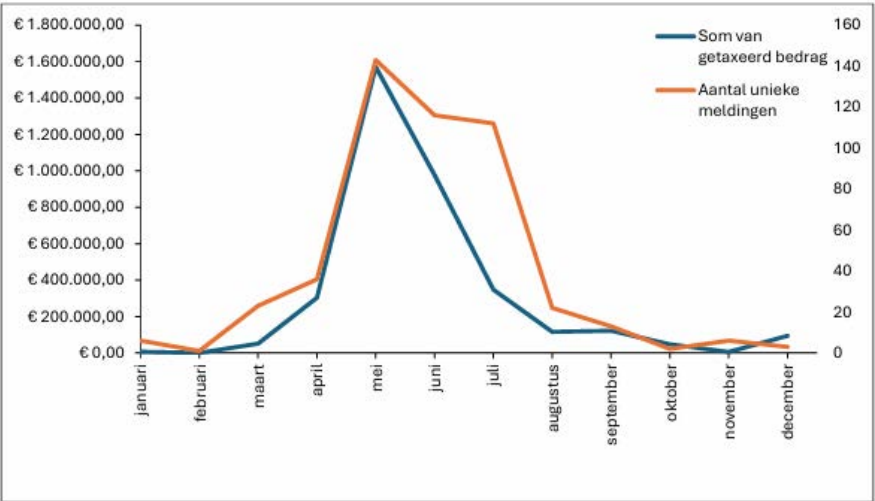
Tabel 9. Getaxeerde schade per gewascategorie per jaar (2021-2025). Voor een gedetailleerd overzicht van de schade per WBE wordt verwezen naar Bijlage III.

	2021	2022	2023	2024	2025
Fruitteelt	-	-	-	-	€ 2.018,75
Granen, zaden en grassen	€ 736,34	€ 247,50	€ 31.883,31	€98.263,35	€120.026,23
Peulvruchten	-	-	€ 3.688,26	€ 96.457,75	€ 185.703,70
Vollegrondsgroenten	-	-	-	€ 1.784.239,54	1.327.989,14
Overige gewassen	-	-	€14.372,80	€19.219,90	€ 9.931,73
Eindtotaal	€ 736,34	€ 247,50	€ 49.944,38	€ 1.998.180,53	€ 1.645.669,54

Bron: Bij12 (2026)

Figuur 38 laat het seizoensverloop van houtduivenschade zien op basis van alle unieke schademeldingen uit 2024 en 2025. De figuur is gebaseerd op de maand van eerste constatering van schade binnen iedere unieke schademelding. Per maand zijn zowel het aantal unieke meldingen als het bijbehorende getaxeerde schadebedrag van

beide jaren gezamenlijk weergegeven. De schade neemt vanaf het voorjaar toe, bereikt een piek in mei en neemt daarna weer af. In de periode oktober tot en met februari zijn zowel het aantal meldingen als het getaxeerde schadebedrag relatief laag, wat samenhangt met veranderingen in agrarisch gebruik en beheer.

Figuur 38. Maandelijks ontwikkeling van het totale getaxeerde schadebedrag en het aantal unieke meldingen van houtduivenschade in Zuid-Holland per maand in het jaar 2024 en 2025 (overgenomen van Bij12, 2026).

6.3.3 VERWACHTE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Per jaar blijven verschillen zichtbaar in de mate van schadeontwikkeling binnen en tussen gewascategorieën. Deze variatie wordt in belangrijke mate veroorzaakt door wisselteelt en veranderingen in oppervlakte, gewascombinaties en teeltplanning. Hierdoor verschuift de relatieve aantrekkelijkheid van percelen voor houtduiven van jaar tot jaar.

Deze dynamiek leidt er niet toe dat het risico afneemt, maar benadrukt juist dat het schadebeeld zich flexibel en moeilijk voorspelbaar ontwikkelt, zowel in ruimte als in tijd. De schade kan daardoor niet worden toegeschreven aan één specifieke gewascategorie of periode, maar moet worden beschouwd als een provinciebreed en jaarrond relevant risico.

Juist vanwege deze dynamiek is een provinciaal geldende, gewasoverstijgende en jaarrond toepasbare vergunning noodzakelijk. Een beperktere reikwijdte, bijvoorbeeld gericht op specifieke gewassen, deelgebieden of perioden, sluit onvoldoende aan bij de feitelijke schadeontwikkeling. Door jaarlijks wisselende teelt patronen verschuiven de kwetsbare gebieden immers continu. Een provinciale vergunning biedt daarentegen een uniform en integraal kader, waarmee tijdig en proportioneel kan worden ingespeeld op actuele schaderisico's, ongeacht gewasstype, locatie of seizoen. Daarbij geldt dat de inzet in de praktijk plaatsvindt waar en wanneer daadwerkelijk sprake is van (dreigende) schade aan schadegevoelige gewassen. In situaties waarin geen gevoelige gewassen geteeld worden, of waar geen schade optreedt, bestaat ook geen noodzaak tot ingrijpen. Daarmee wordt beter aangesloten bij de praktijk van een schadebeeld dat wordt gekenmerkt door sterke variatie in zowel ruimte als tijd, waarbij schade zich verspreid en moeilijk voorspelbaar voordoet over verschillende gewassen en perioden.

6.3.4 MOGELIJKE (PREVENTIEVE) MAATREGELEN

Visuele maatregelen

Visuele verjaging heeft tot doel om houtduiven zodanig te verstoren dat zij een perceel vermijden. Middelen zoals wapperende linten, reflecterende objecten, draaiende panelen en pop-up silhouetten werken vooral doordat houtduiven sterk reageren op onverwachte en onregelmatige bewegingen. Deze prikkels verhogen waakzaamheid en maken foerageren tijdelijk onaantrekkelijk.

Figuur 39. Vraatschade aan vollegrondsgroente door houtduif (Bron: taxatierapport BII12, persoonlijke communicatie, 2024).

De werking is echter kortdurend: houtduiven wennen snel aan statische of herhaalbare prikkels, waardoor het afschrikkende effect binnen enkele dagen tot weken afneemt. Effectiviteit kan alleen worden behouden door frequente verplaatsing, wisseling van materialen en combinaties met andere maatregelen.

Visuele verjaging is bovendien sterk plaatsgebonden. Wanneer de verstoring onvoldoende is of wanneer het perceel een aantrekkelijk voedselaanbod heeft, wijken houtduiven vaak uit naar nabijgelegen percelen. Het middel lost het onderliggende probleem daarmee niet op, maar verplaatst het in tijd of ruimte. Hierdoor is visuele verjaging, zonder aanvullende maatregelen, doorgaans geen structurele oplossing maar een continu proces. De effectiviteit van visuele verjaging kan worden vergroot door deze te combineren met ondersteunend afschot. In de praktijk blijkt dat juist deze combinatie kan bijdragen aan een sterker afschrikkeffect en een vermindering van het aantal houtduiven dat een perceel bezoekt (Parrott, Woodpigeon management strategies and their effectiveness in reducing crop damage in Brassicas, salad crops, peas and oilseed rape., 2015b).

Akoestische maatregelen

Akoestische middelen zijn bedoeld om de rust en voorspelbaarheid die houtduiven op een perceel zoeken te doorbreken. Gas gestuurde knalapparaten produceren luide, plotselinge knallen die op grotere afstand waarneembaar zijn en daardoor vooral in open landbouwgebieden een afschrikkend effect hebben. Vogelafweerpistolen (losse flodders), mits gebruikt binnen de geldende regelgeving en met

juiste vergunningen, bieden een gerichte en direct inzetbare vorm van geluidsschrik, met name effectief bij acute schade.

De werking van akoestische middelen is echter tijdelijk. Houtduiven wennen na verloop van tijd aan herhaalbare geluidsprikkels, waardoor effectiviteit afneemt. Variatie in interval, volume, timing en locatie is noodzakelijk om gewenning te beperken. Vanwege hun bereik kunnen knalapparaten een groter gebied bestrijken, maar ook daar treedt gewenning op wanneer de prikkel onvoldoende onvoorspelbaar is.

Daarnaast vragen akoestische middelen om zorgvuldige inzet vanwege mogelijke hinder voor omwonenden. Het gebruik van vogelafweerpistolen valt onder specifieke wettelijke kaders; een gebruiker moet hiervoor beschikken over een geldige vergunning en het middel staat geregistreerd bij de politie.

Afscherpende maatregelen

Fysieke afscherming vormt een directe barrière tegen vraat door houtduiven en is met name geschikt voor jonge, kwetsbare of hoogwaardig teelten. Afdeknetten kunnen over gewassen worden geplaatst om toegang tot bladeren, knoppen of jonge scheuten te verhinderen. Ook vliesdoek biedt bescherming, vooral bij opkomende of laagblijvende gewassen waarbij het voorkomen van vroege vraat essentieel is.

De effectiviteit van fysieke afscherming is sterk afhankelijk van constructiekwiteit, spanning en maaswijdte. Wanneer netten losliggen of onvoldoende strak worden aangebracht, kunnen houtduiven er alsnog doorheen pikken. Dit risico neemt toe bij grotere oppervlakken; het afdekken van meerdere hectares, zoals spruitenteelt, vraagt intensieve arbeid en regelmatig onderhoud. Bovendien kan fysieke afscherming ook ongewenste neveneffecten hebben, zoals het aantrekken of vasthouden van konijnen of andere grondgebonden soorten onder het net (Angkaew, et al., 2022).

De inzetbaarheid van afscherming is daardoor vooral praktisch en economisch begrensd: het is effectief op kleine tot middelgrote oppervlakken, maar minder toepasbaar bij grootschalige akkerbouw. Regelmatige controle blijft noodzakelijk om schade, inscheuren of ongewenste toegang te voorkomen.

Aantrekken natuurlijke vijanden

Het stimuleren van roofvogels via zitpalen heeft

slechts beperkte waarde voor het weren van houtduiven. De aanwezigheid van roofvogels lijkt minimaal effect te hebben op het structureel vermijden van bepaalde gebieden door houtduiven.

Tegelijkertijd is het aantrekken van roofvogels in open agrarische gebieden onwenselijk vanuit weidevogelperspectief. Zowel Vogelbescherming Nederland als onderzoek in Zuid-Holland laten zien dat roofvogels lokaal een aanzienlijke negatieve impact hebben op kuikenoverleving van grutto, Kievit en tureluur; predatie is één van de belangrijkste oorzaken van de voortdurende achteruitgang van weidevogels (Stats.sovon.nl).

Daarom wordt het plaatsen van zitpalen niet aanbevolen in of nabij ANLb-gebieden en weidevogelkerngebieden: de maatregel draagt nauwelijks bij aan houtduivenbeheer, maar vergroot wel aantoonbaar het predatierisico voor kwetsbare weidevogelsoorten.

Beheer

Wanneer preventieve maatregelen onvoldoende effect hebben, kan ondersteunend afschot worden ingezet als aanvullend instrument binnen het schadebeheer. Het doel van deze maatregel is niet om de houtduivenstand structureel te verlagen, maar om de schadedruk op kwetsbare percelen tijdelijk te verlichten en te voorkomen dat houtduiven wennen aan andere verjagingsmethoden. Het is daarom belangrijk om de effectiviteit van houtduivenbeheer te beoordelen op basis van gewasschade dan aantallen gedode houtduiven.

Ondersteunend afschot werkt het meest effectief wanneer het integraal wordt ingezet in combinatie met visuele, akoestische en fysieke maatregelen. Door afschot onvoorspelbaar in tijd en locatie toe te passen, blijft de verstoring variabel en moeilijk te duiden voor houtduiven, waardoor gewenning wordt beperkt en de effectiviteit van overige preventiemiddelen wordt versterkt.

Deze aanpak sluit aan bij het principe dat onvoorspelbaarheid centraal staat in effectief schadebeheer: prikkels die niet te herleiden zijn tot vaste patronen hebben de grootste kans om langdurig vermijdingsgedrag op te roepen. Ondersteunend afschot dient daarom gericht, beperkt en uitsluitend als onderdeel van een gecoördineerde beheerstrategie te worden toegepast. Hoewel inzet in de broedperiode theoretisch effecten kan hebben op

andere soorten, geldt dit in vergelijkbare of sterkere mate voor andere preventieve maatregelen. Met name maatregelen zoals het afdekken van gewassen kunnen, door hun meer permanente karakter, een grotere impact hebben op niet-doelsoorten. Daarom wordt gekozen voor een afgewogen inzet van middelen, waarbij proportionaliteit en effectiviteit, en soortgerichte inzet leidend zijn.

6.4 UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG FAUNABEHEER

6.4.1 VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN EN ONTHEFFINGEN

Het houtduivenbeheer in de vorige planperiode is beschreven in het FBP Wildsoorten Zuid-Holland 2024–2026. De FBE heeft dit FBP op 21 juni 2024 ingediend bij GS van Zuid-Holland ter goedkeuring. Op 2 juli 2024 hebben GS het FBP goedgekeurd voor de periode van 15 augustus 2024 tot en met 14 augustus 2026 (PZH-2024-855367419). In de periode 6 juli 2017 tot en met 31 januari 2024 was een eerder FBP van kracht waarin o.a. het beheer van de houtduif was beschreven. De FBE

heeft dit FBP op 23 mei 2017 ingediend bij GS van Zuid-Holland ter goedkeuring. Op 6 juli 2017 hebben GS het FBP goedgekeurd voor de periode van 16 juli 2017 tot en met 15 juli 2023 (PZH-2017-606710455). De looptijd van dit FBP is met ongeveer een half jaar verlengd, nl tot en met 31 januari 2024 vanwege de nog te nemen besluiten door de minister over de jacht (PZH-2023-836352990).

Het in de twee voorgaande FBP’s beschreven faunabeheer ten aanzien van de houtduif was een feitelijke voortzetting van het faunabeheer van de daaraan voorafgaande jaren. Dit betekende concreet dat de jachthouder in de geopende jachtperiode ter voorkoming van verschillende vormen van schade houtduiven bejaagde met de jachtmiddelen. Tevens werd tot medio 2023 conform de landelijke vrijstellingsregeling opgetreden door verjaging en doden van houtduiven bij de locaties waar schade was opgetreden of dreigde, en in het omringende gebied, ter voorkoming van in het lopende of daaropvolgende jaar dreigende schade. Bij de schadebestrijding met het geweer konden, ter verhoging van de effectiviteit en weidelijkheid,

Tabel 10. Gerapporteerd aantal gedode houtduiven buiten het jachtseizoen (2017–2023).

WBE	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Totaal
Ade	343	256	399	364	226	251	291	2.130
Alblasserwaard-Oost	976	756	400	703	352	746	725	4.658
Alblasserwaard-West	158	239	175	372	253	210	175	1.582
De Aarlanden	832	1.213	1.497	1.823	2.799	1.388	1.027	10.579
Delfland	1.646	1.212	1.742	1.645	2.011	1.024	1.104	10.384
Duin- en Bollenstreek	597	222	214	681	445	321	134	2.614
Eiland IJsselmonde	2.324	2.393	1.480	1.756	1.708	1.225	1.660	12.546
Goeree-Overflakkee	1.420	2.019	2.052	2.654	2.031	1.457	1.155	12.788
Hoeksche Waard	4.361	5.637	3.613	6.477	6.148	5.024	3.542	34.802
Krimpenerwaard	114	247	298	307	164	262	72	1.464
Putten	829	732	987	1.264	1.335	712	971	6.830
Reeuwijk e.o.	57	268	66	351	95	174	30	1.041
Rijnland-Zuid	1.265	1.149	1.667	1.630	1.517	1.518	616	9.362
Schieland	3.984	3.995	3.857	4.760	4.139	3.097	2.396	26.228
Vijfheerenlanden	496	709						1.205
Voorne	886	1.202	1.138	1.006	946	979	958	7.115
Zuid-Holland	20.288	22.249	19.585	25.793	24.169	18.388	14.856	145.328

Bron: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (z.d.)

¹⁴ ABRvS 19 april 2023, ECLI:NL: RVS:2023:1545.

Tabel 11. Gerapporteerd aantal in het jachtseizoen gedode houtduiven 2016–2026 weergegeven per jachtseizoen en per WBE.

WBE	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026	Totaal
Ade	1	60	101	15	43	27	26	41	43	20	377
Alblasserwaard*										58	58
Alblasserwaard-Oost	6	155	67	30	123	69	88	28	32		598
Alblasserwaard-West		32	34	53	61	60	51	4	19		314
De Aarlanden		314	105	71	16	57	6	40	23	48	680
Delfland	11	40	30	28	37	87	23	26	13	19	314
Duin- en Bollenstreek	14	212	550	181	369	185	173	348	714	333	3.079
Eiland IJsselmonde	1	33	56	127	10	21	13	29	14	27	331
Goeree-Overflakkee	71	132	222	117	65	347	95	80	411	84	1.624
Hoeksche Waard	26	248	145	44	58	297	136	156	160	46	1.316
Krimpenerwaard	1	17	17	24	29	37	91	10	13	8	247
Putten	3	29	31	41	85	143	39	39	1	4	415
Reeuwijk e.o.	12	249	23	107	21	55	58	9	11	72	617
Rijnland-Zuid	1	32	24	18	25	121	10	19	7	16	273
Schieland		25	22	31		39	9	37	35	7	205
Vijfheerenlanden	8	34	111								153
Voorne	5	103	30	36	12	27	27	49	19	30	338
Zuid-Holland	160	1.715	1.568	923	954	1.572	845	915	1.515	772	10.939

Bron: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (z.d.)

lokmiddelen worden gebruikt. Deze vrijstelling is echter vervallen door een uitspraak van de RvS.¹⁴

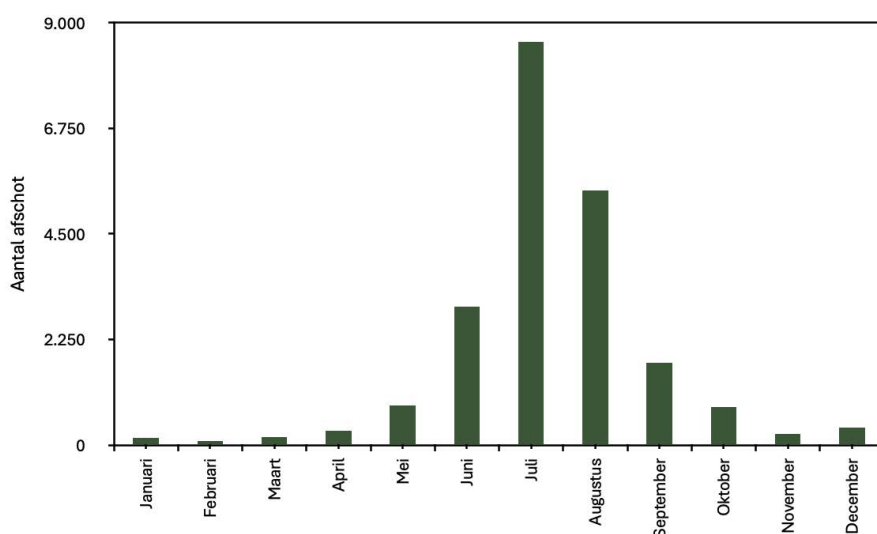
6.4.2 GEGEVENS GEDODE HOUTDUIVEN

Jachthouders waren tot de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017 niet verplicht te rapporteren over het aantal bij de jacht en op vrijstelling gedode dieren. Sinds 2011 konden ze deze gegevens wel rapporteren aan de FBE. Vanaf 2013 is steeds meer afschot gemeld. Dit kwam doordat de WBE's en FBE er bij de jachthouders op aandrongen om te rapporteren. Sinds 2017 zijn jachthouders verplicht om het afschot te registreren in het online

registratiesysteem van de FBE (i.e., Dora). Hierdoor zijn de gegevens vanaf 2017 het meest compleet. In Tabel 10 staan de aantallen gedode houtduiven buiten het jachtseizoen en Tabel 11 binnen het jachtseizoen. Figuur 40 geeft inzicht in de gemiddelde aantallen gedode houtduiven per maand over de periode dat de landelijke vrijstelling van kracht was.

6.4.3 HOUTDUIVENBEHEER 2026–2032

In artikel 4.17 van de Omgevingsregeling is de openstelling van de jacht op wildsoorten geregeld. De minister kan de jacht op de houtduif openen van 15 oktober tot en met 31 januari. Aangezien

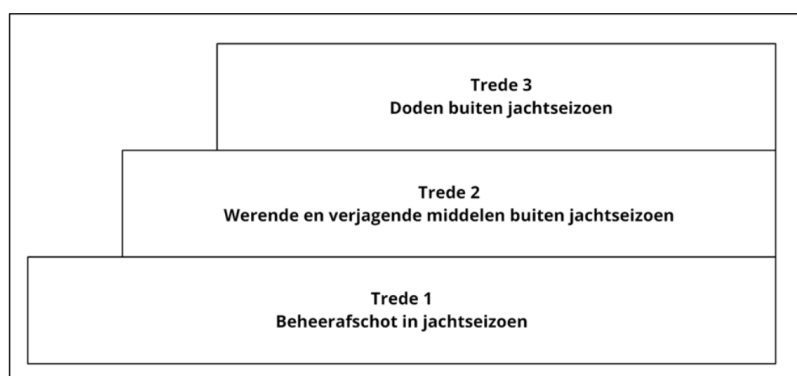
Figuur 40. Gemiddeld aantal gedode houtduiven per maand 2017-2023 (ten tijde van de landelijke vrijstelling). Bron: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (z.d.)

een aanzienlijk deel van de geregistreeerde houtduivenschade optreedt buiten deze periode, biedt de reguliere jacht niet altijd voldoende mogelijkheden om schade effectief te voorkomen. Om die reden voorziet dit FBP in de mogelijkheid om aanvullend beheer buiten de jachtperiode te laten plaatsvinden op basis van een afzonderlijke omgevingsvergunning.

Escalatieladder

Schade door houtduiven wordt in de eerste plaats beperkt door de jacht (doden binnen het

jachtseizoen). De jachthouder heeft het recht om te jagen en de plicht om door middel van de jacht schade zoveel mogelijk te beperken. Als er ondanks de uitvoering van de jacht toch schade door houtduiven dreigt of optreedt buiten het jachtseizoen, worden werende en verjagende middelen ingezet. Deze maatregelen zijn echter niet in alle situaties afdoende gebleken om belangrijke schade te voorkomen. Om die reden bereidt de FBE een aanvraag voor een vergunning voor aanvullend beheer van houtduiven buiten de jachtperiode voor.

Figuur 41. Escalatieladder houtduif.

7. | Uitvoering

7. | Uitvoering

7.1 ORGANISATIE UITVOERING

De jacht wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de jachthouder die lid moet zijn van de WBE. De jachthouder is verantwoordelijk voor de correcte rapportage over zijn jachtveld. Alle gedode dieren worden, inclusief datum en locatie, gerapporteerd via het digitale systeem van de FBE (Dora) volgens de voorschriften die de FBE daarvoor geeft. De FBE draagt zorg voor duidelijke en uniforme registratie-instructies. WBE's worden geïnformeerd over wijzigingen in DORA of aanvullende rapportageverplichtingen, zodat zij hun leden hierover kunnen instrueren.

De uitvoeringsregels die voortvloeien uit de wet en een beschrijving van de jachtpraktijk zijn als bijlage bij dit FBP opgenomen.

7.2 NATURA 2000-GEBIEDEN EN RUSTGEBIEDEN VOOR GANZEN

In de Ow staat het beschermingsregime voor Natura 2000-gebieden naast het beschermingsregime voor beschermde soorten. Uit jurisprudentie¹⁵ is gebleken dat de toetsing op effecten op Natura 2000-gebieden en ontheffingverlening (voor soortenbescherming) ook gescheiden verloopt. Dit betekent concreet dat dit FBP is toegespitst op de soortenbescherming, waarbij geen toetsing op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden heeft plaatsgevonden. Het FBP legt daarom ook geen beperkingen of verplichtingen op bij de uitoefening van de jacht ter bescherming van deze Natura 2000-waarden.

Voor wat betreft de jacht in Natura 2000-gebieden raadt de FBE aan om allereerst het Natura 2000-beheerplan voor het desbetreffende gebied te raadplegen. In veel van dergelijke beheerplannen staat iets over de (mogelijkheid van) de uitoefening van de jacht. Als er in het Natura 2000-beheerplan niets staat over de jacht in relatie tot de instandhoudingsdoelstellingen, kan men nagaan of er wellicht een vergunning of een bestuurlijk rechtsoordeel is afgegeven door de Omgevingsdienst Haaglanden, bijvoorbeeld aan de WBE. Als een dergelijke vergunning of rechtsoordeel er niet is, kan men overwegen dit zelf aan te vragen. Dan moet wel onderbouwd kunnen worden dat de uitoefening van de jacht geen significant negatief effect heeft op de instandhoudingsdoelstellingen (doelsoorten). Uiteindelijk is een vergunning of toetsing niet wettelijk verplicht, maar dan moet men als jager wel 100% zeker zijn dat de uitoefening van de jacht niet kan leiden tot een verstorend effect op de doelsoorten. Overtreding van de wettelijke bepalingen, inclusief de wettelijke zorgplicht, kan een misdrijf zijn.

De grondgebruikers die meedoen met de regeling van Gedeputeerde Staten voor de rustgebieden voor trekganzen, hebben middels overeenkomsten toegezegd de ganzen niet te verontrusten in de winterperiode.

¹⁵ Raad van State 29 december 2004, ECLI:NL: RVS:2004:AR8370

8. | Literatuur

8. | Literatuur

- Alblas, P. (2009). Broedbiologie van Maastrichtse Houtduiven (*Columba palumbus*) in 2003 en 2008. Maastricht: CNME.
- Angkaew, R., Round, P. D., Ngoprasert, D., Powell, L. A., Limparungpatthanakij, W., & Gale, G. A. (2022). Collateral damage from agricultural netting to open-country bird populations in Thailand. *Conservation Science and Practice*, 4 (11), e12810.
- Arnold, T. W., Devries, J. H., & Howerter, D. W. (2010). Factors that affect reneesting in mallards (*Anas platyrhynchos*). *The Auk*, 127(1), pp. 212-221.
- Averianov, A., Niethammer, J., & Pegel, M. (2003). *Lepus europaeus* Pallas, 1778 – Feldhase. In F. Krapp, *Handbuch der Säugetiere Europas* (pp. 35-104). Wiebelsheim: AULA-Verslag.
- Bastmeijer, K. (2018). Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding', met name in het kader van de beoordeling van ontheffingsaanvragen onder de Wet natuurbescherming. Tilburg: Tilburg Univeristy & Legal Advice for Nature.
- Bauer, K. M., & Glutz von Blotzheim, U. N. (1968). *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 2. Anseriformes (1. Teil). Frankfurt am Main: Akademische Verlagsgesellschaft.
- Beintema, A. J., Moedt, O., & Ellinger, D. (1995). *Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels*. Haarlem: Schuyt.
- Bestrijdingsmiddelenatlas. (z.d.). Atlas bestrijdingsmiddelen in oppervlaktewater. Opgehaald van Bestrijdingsmiddelenatlas: bestrijdingsmiddelenatlas.nl/atlas/1/1
- BIJ12. (2026). Database_MFZ_combined_Zuid-Holland_20260302.
- BIJ12. (z.d.). Schade voorkomen: Duiven. Opgehaald van <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/duiven/>
- Bijlsma, R. G. (1980). De invloed van predatie op de broedresultaten van de Houtduif *Columba palumbus* op de Zuidwest-Veluw. *Limosa*, 51(1), pp. 11-19.
- Bijlsma, R. G., Hustings, F., & Camphuysen, C. J. (2001). *Algemene en schaarse broedvogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2)*. Utrecht: GMB.
- BirdLife International. (2021). *European Red List of Birds*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Broekhuizen, S. (1976). The situation of the hare populations in The Netherlands. In Z. Pielowski, & Z. Pucek, *Ecology and management of European hare populations* (pp. 23-24). Warschau: Polish Hunting Association.

Broekhuizen, S., & Maaskamp, F. (1981). Behaviour of does and leverets of the European hare (*Lepus europaeus* Pallas) in the Netherlands. *Journal of Zoology*, 193(4), pp. 499-516.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (z.d.-a). Actualisatie provinciale natuurindicatoren 1990-2024. Opgehaald van <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2026/10/actualisatie-provinciale-natuurindicatoren-1990-2024>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (z.d.-b). StatLine. Opgehaald van Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik naar regio: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/80780ned/table?ts=1783511520313>

Cramp, S. (1985). *Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa* (Vol. III. Tern to Woodpeckers). Oxford: Oxford University Press.

Cukor, J., Riegert, J., Krivopalova, A., Vacek, Z., Šálek, & M. (2024). The low survival rate of European hare leverets in arable farmland: evidence from the predation experiment. *PeerJ*.

Dekker, J. J. (2023). *Hazentelling Zuid-Holland met warmtebeeld - 2023*. Den Haag: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland.

Dekker, J. J. (2024). *Hazentelling Zuid-Holland met warmtebeeld - 2024*. Den Haag: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland.

Dekker, J. J. (2025). *Hazentelling met warmtebeeld in Zuid-Holland - 2025*. Den Haag: Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland.

Dekker, J. J., & Van Norren, E. (2021). *Achteruitgang van haas en konijn sinds 1950. Oorzaken en beschermingsmogelijkheden*. Nijmegen: Zoogdiervereniging.

Dessborn, L., Brochet, A. L., Elmberg, J., Legagneux, P., Gauthier-Clerc, M., & Guillemain, M. (2011). Geographical and temporal patterns in the diet of pintail *Anas acuta*, wigeon *Anas penelope*, mallard *Anas platyrhynchos* and teal *Anas crecca* in the Western Palearctic. *European Journal of Wildlife Research*, 57, pp. 1119-1129.

DG Environment. (2008). *Gidsdocument voor de jacht in het kader van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand*. Brussel: Europese Commissie.

DG Environment. (2023a). *Reporting format as referred to in article 12 of Directive 2009/147/EC (Birds Directive)*. Brussels: European Commission.

DG Environment. (2023b). *Reporting under Article 17 of the Habitats Directive: Guidelines on concepts and definitions – Article 17 of Directive 92/43/EEC, Reporting period 2019-2024*. Brussels: European Commission.

Draycott, R. A., Hoodless, A. N., Woodburn, M. I., & Sage, R. B. (2008). Nest predation of Common Pheasants (*Phasianus colchicus*). *Ibis*, 150, pp. 37-44.

Dutch Wildlife Health Center. (2025). *Jaarrapport 2024*.

Edwards, P. J., Fletcher, M. R., & Berny, P. (2000). Review of the factors affecting the decline of the European brown hare, *Lepus europaeus* (Pallas, 1778) and the use of wildlife incident data to evaluate the significance of paraquat. *Agriculture, Ecosystems and Environment*, 79, pp. 95-103.

Ellis, M. B., & Cameron, T. C. (2022). An initial assessment of the sustainability of waterbird harvest in the United Kingdom. *Journal of Applied Ecology*, 59, pp. 2839-2848.

European Environment Agency. (2020). Article 12 EU population status assessments-Methodology. Methodology of assessments under Article 12 of the EU Birds. Paris: European Topic Centre on Biological Diversity.

Eygenraam, J. A. (1957). The sex-ratio and the production of the mallard. *Ardea*, 45, pp. 117-143.

Fattorini, N., L. B., Morao, G., Ferretti, F., Romeo, G., & Mori, E. (2018). Splitting hairs: How to tell hair of hares apart for predator diet studies. *Mammalian Biology*, 89, pp. 84-89.

GGD Leefomgeving. (z.d.). Duiven. Opgehaald van ggdleefomgeving.nl/ongedierte-en-schadelijke-planten/duiven/

Glutz von Blotzheim, U. N., Bauer, K. M., & Bezzel, E. (1973). *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 5. Galliformes und Gruiformes. Frankfurt am Main: Akademische Verlagsgesellschaft.

Hallmann, C. A., & Jongejans, E. (2021). Long-term trends and drivers of aquatic insects in the Netherlands. Amersfoort: STOWA.

Hallmann, C. A., Foppen, R. P., Van Turnhout, C. A., De Kroon, H., & Jongejans, E. (2014). Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations. *Nature*, 511, pp. 341-343.

Hallmann, C. A., Sorg, M., Jongejans, E., Siepel, H., Hofland, N., Schwan, H., . . . De Kroon, H. (2017). More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas. *PLoS One*, 12(10).

Hill, D. (1985). The feeding ecology and survival of pheasant chicks on arable farmland. *Journal of Applied Ecology*, 22(3), pp. 645-654.

Hill, D., & Robertson, P. (1988a). Breeding success of wild and hand-reared pheasant (*Phasianus colchicus*). *Journal of Wildlife Management*, 52, pp. 446-450.

Hill, D., & Robertson, P. (1988b). *The Pheasant. Ecology, Management and Conservation*. Oxford: BSP Professional Books.

IJsseling, M. A., & Scheygrond, A. (1943). *De zoogdieren van Nederland*. Zutphen. Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur. (1964). Jaarverslag ITBON 1963.

Irsel, J., Van Kleunen, A., & Schekkerman, H. (2025). Kan de staat van instandhouding van Houtduif in Noord-Holland worden gewaarborgd bij schadebestrijding door afschot? Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Kalchreuter, H. (2003). *Die Sache mit der Jagd. Perspektiven für die Zukunft des Waidwerks*. Stuttgart: Franckh-Kosmos.

Kleyheeg, E., Van den Bremer, L., Van Turnhout, C., Maris, T., Jongejans, E., & Van Rabenwaaij, N. (2024). Overleving en fenologie van kuikens van Wilde Eend, Soepeend en Kraakeend in Nederland. *Limosa*, 97(2).

Liebing, J., Völker, I., Curland, N., Wohlsein, P., Baumgärtner, W., Braune, S., . . . Siebert, U. (2020). Health status of free-ranging ring-necked pheasant chicks (*Phasianus colchicus*) in North-Western Germany. *PLoS One*, 15(6).

LWVT & Sovon Vogelonderzoek Nederland. (2002). *Vogeltrek over Nederland*. Haarlem: Schuyt.

Mammenga, P. W., Flake, L. D., Grovijahn, M. E., Vaa, S. J., & Higgins, F. (2007). Mallard use of elevated nesting structures: 15 years of management in eastern South Dakota. Brookings: South Dakota Department of Game, Fish & Parks, Pierre, and South Dakota Agricultural Experiment Station.

Mayer, M., & Sunde, P. (2020). Colonization and habitat selection of a declining farmland species in urban areas. *Urban Ecosystems*.

Mayer, M., Fischer, C., Blaum, N., Sunde, P., & Ullmann, W. (2023). Influence of roads on space use by European hares in different landscapes. *Landscape Ecology*, 38, pp. 131-146.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (2006). Natura 2000 Doelendocument. Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (2022). Wijziging van de Regeling natuurbescherming en de Omgevingsregeling in verband met het landelijk niet openen van de jacht op de wildsoort konijn en het niet openen van de jacht op de wildsoort haas in de provincies Groningen, Limburg en Utrecht. *Staatscourant van het Koninkrijk der Nederlanden*, 19875.

Mulder, J. L. (1988). De vos in het Noordhollands Duinreservaat. Deel 4: De fazantenpopulatie. Arnhem: Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

Murton, R. K. (1958). The Breeding of Woodpigeon Populations. *Bird Study*, 5(4), pp. 157-183.

Murton, R. K. (1965). *The Wood Pigeon*. London: Collins.

Nationale Databank Flora en Fauna. (z.d.). Haas. Opgehaald van Verspreidingsatlas: verspreidingsatlas. nl/8496115#

NEM (Zoogdierverseniging, CBS). (2024). Netwerk Ecologische Monitoring Meetprogramma Dagactieve Zoogdieren. Nijmegen.

Newton, I. (2017). *Farming and birds* (New Naturalist Series 135). London: Collins.

Ó hUallachain, D., & Dunne, J. (2013). Seasonal variation in the diet and food preference of the Woodpigeon *Columba palumbus* in Ireland. *Bird Study*, 60(3), pp. 417-422.

Olesen, C. R. (2013). Undersøgelse af ringduens (*Columba palumbus*) ynglesæson i Danmark. Rødovre: Danmarks Jægerforbund.

Ottens, H. J., Wiersma, P., & Koks, B. J. (2013). Wintervoedsel voor Groningse en Drentse akkervogels. *Limosa*, 86(3), pp. 192-202.

Ouweneel, G. (2021). *De wilde eend*. Amsterdam: Atlas Contact.

Parrott, D. (2015a). Impacts and management of common buzzards *Buteo buteo* at pheasant release pens in the UK: a review.

Parrott, D. (2015b). Woodpigeon management strategies and their effectiveness in reducing crop damage in Brassicas, salad crops, peas and oilseed rape. Animal and Plant Health Agency (APHA), p. Factsheet (11/15). Provincie Zuid-Holland. (2024). *Natuurbeheerplan Zuid-Holland 2024*. Den Haag: Provincie Zuid-Holland.

Reichlin, T., Klansek, E., & Hackländer, K. (2006). Diet selection by hares (*Lepus europaeus*) in arable land and its implications for habitat management. *European Journal of Wildlife Research*, 52, pp. 109-118.

Ridley, M. W., & Hill, D. A. (1987). Social organization in the pheasant (*Phasianus colchicus*): harem formation, mate selection and the role of mate guarding. *Journal of Zoology*, 211, pp. 619-630.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2026). Papegaaienziekte. Opgehaald van RIVM: rivm.nl/papegaaienziekte

Robinson, J. A., Aldridge, N. S., Wright, L., & Culzac, L. G. (2003). Invertebrate food supply and breeding success of Mallards *Anas platyrhynchos* at flooded gravel quarries in southern Britain. *Ardea*, 91(1), pp. 3-9.

Rödel, H. G., & Dekker, J. J. (2012). Influence of weather factors on population dynamics of two lagomorph species based on hunting bag records. *European Journal of Wildlife Research*, 58, pp. 923-932.

Roedenbeck, I. A., & Voser, P. (2008). Effects of roads on spatial distribution, abundance and mortality of brown hare (*Lepus europaeus*) in Switzerland. *European Journal of Wildlife Research*, 54, pp. 425-437.

Roodbergen, M. W., Teunissen, W., & Liefing, M. (2011). Winteropvang voor akkervogels in Zeeland. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Röschel, L., Noebel, R., Stein, U., Naumann, S., Romão, C., Tryfon, E., . . . Rutherford, C. (2020). State of Nature in the EU – Methodologies under the Nature Directives reporting 2013-2018 and analysis for the State of Nature 2000. Paris: European Topic Centre on Biological Diversity.

Ruitenbeek, W., & Zomerdijs, P. (2010). Vogels in Noord-Holland. Fazanten: zal onze oudste exoot verdwijnen? Tussen Duin & Dijk, 9(1), pp. 10-11.

Sage, R. B., Turner, C. V., Woodburn, M. I., Hoodless, A. N., Draycott, R. A., & Sotherton, N. W. (2018). Predation of released pheasants *Phasianus colchicus* on lowland farmland in the UK and the effect of predator control. *European Journal of Wildlife Research*, 64, p. 14.

Schai-Braun, S. C., Kowalczyk, C., Klansek, E., & Hackländer, K. (2019). Estimating Sustainable Harvest Rates for European Hare (*Lepus europaeus*) Populations. *Sustainability*, 11(10), p. 2837.

Schai-Braun, S. C., Steiger, P., Ruf, T., Arnold, W., & Hackländer, K. (2021). Maternal effects on reproduction in the precocial European hare (*Lepus europaeus*). *PLoS One*, 16(2).

Schekkerman, H. L., Van den Bremer, H., Van der Jeugd, H., & Van Turnhout, C. (2016). Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend, en Krakeend in Nederland. *Limosa*, 89, pp. 130-137.

Scherner, E. R. (1980). *Columba palumbus* Ringeltaube. In U. N. Glutz von Blotzheim, & K. Bauaer, Handbuch der Vögel Mitteleuropa. Band 9. Columbiformes – Piciformes (pp. 64-97). Akademische Verlagsgesellschaft: Wiesbaden.

Schmidt, N. M., Asferg, T., & Forchhammer, M. C. (2004). Long-term patterns in European brown hare population dynamics in Denmark: effects of agriculture, predation and climate. *BMC Ecology*, 4(15).

Schneider, E. (1978). Der Feldhase. Biologie, Verhalten, Hege und Jagd. München: BLV.

Schnock, G., & Seutin, E. (1973). Contribution à l'étude écologique du Pigeon ramier (*Columba palumbus*) en Belgique. *Aves*, 10, pp. 182-192.

Schumm, Y. R., Masello, J. F., Cohou, V., Mourguiart, P., Metzger, B., Rösner, S., & Quillfeldt, P. (2022). Should I stay or should I fly? Migration phenology, individual-based migration decision and seasonal changes in foraging behaviour of Common Woodpigeons. *The Science of Nature*, 109, p. 44.

- Smith, R. K., Jennings, N. V., & Harris, S. (2005). A quantitative analysis of the abundance and demography of European hares *Lepus europaeus* in relation to habitat type, intensity of agriculture and climate. *Mammal Review*, 35, pp. 1–24.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (2018). Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht: Kosmos.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Nijmegen.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (2023a). Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst. Provincie Zuid-Holland. Nijmegen.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (2023b). Notitie: Kerninformatie jachtsoorten per provincie. Nijmegen.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (z.d.-a). Fazant. Opgehaald van Sovon Stats: stats.sovon.nl/stats/soort/3940
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (z.d.-b). Broedvogels. Opgehaald van Sovon Indexen en Aantallen: sovon.nl/indexen-en-aantallen
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (z.d.-c). Wilde Eend. Opgehaald van Sovon Stats: stats.sovon.nl/stats/soort/1860
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (z.d.-d). Houtduif. Opgehaald van Sovon Stats: stats.sovon.nl/stats/soort/6700
- Speek, B. J., & Speek, G. (1984). Thieme's vogeltrekAtlas. Zutphen: Thieme.
- Stichting Faunabeheereendheid Zuid-Holland. (2023). Telprotocol nachtteling haas. Den Haag: Stichting Faunabeheereendheid Zuid-Holland.
- Stichting Faunabeheereendheid Zuid-Holland. (z.d.). Databank: Dora & Avimap. Den Haag.
- Svensson, L., Mullarney, K., & Zetterström, D. (2009). *Collins Bird Guide: The Most Complete Guide to the Birds of Britain and Europe* (2e ed.). Londen: HarperCollins Publishers.
- Ten Den, P. (1989). Achtergronden en oorzaken van de recente aantalsontwikkeling van de fazant in Nederland. Arnhem: Rijksinstituut voor Natuurbeheer.
- Ter Haar, B. (2017). Jacht in Berkheide. In G. Van Ommering, G. Van der Bent, & R. Van Rossum, Bijzonder Berkheide (p. 276). Katwijk: Werkgroep Berkheide & Stichting Berkheide Coepelduijnen.
- Ter Harmsel, R., Bijlsma, R. J., Van der Grift, E., Villing, N., Van Eupen, N., Biersteker, L., & Los, S. (2022). Staat van instandhouding haas en konijn. Wageningen: Wageningen Environmental Research.
- Thissen, J., Huber, M., Ampt, V., & Schmitt, E. (2024). Faunabeheerplan Wildsoorten Zuid-Holland 2024–2026. Den Haag: Stichting Faunabeheereendheid Zuid-Holland.
- Thissen, J., Huber, M., Ampt, V., Welles, C., Bieze, B., & Schmitt, E. (2023). Faunabeheerplan Vos Zuid-Holland 2024–2031. Den Haag: Stichting Faunabeheereendheid Zuid-Holland.
- Tomialojc, L. (2021). Impact of Nest Predators on Migratory Woodpigeons *Columba palumbus* in Central Europe - Breeding Densities and Nesting Success in Urban Versus Natural Habitats. *Acta Ornithologica*, 55(2), pp. 139-154.

Van den Bremer, L., Schekkerman, H., Van der Jeugd, H., Van Roomen, M., Van Winden, E., & Van Turnhout, C. (2015). Populatieontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Van Dijk, T. C., Van Staalduinen, M. A., & Van der Sluijs, J. P. (2013). Macro-Invertebrate Decline in Surface Water Polluted with Imidacloprid. *PLoS One*, 8(5).

Van Kleunen, A., Foppen, R., & Van Turnhout, C. (2017). Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Nijmegen: Sovon Onderzoek Nederland.

Van Norren, E., Dekker, J. J., & Limpens, H. (2020). Basisrapport Rode Lijst Zoogdieren 2020 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Nijmegen: Zoogdierverseniging.

Van Roomen, M., Reneerkens, J., Langedoen, T., Gueye Fall, K., & Van Winden, E. (2025). Trends and distribution of waterbird populations using the coastal East Atlantic Flyway, update 2023. In M. Van Roomen, J. Reneerkens, G. Citegetse, O. Crowe, K. Gueye Fall, T. Langedoen, . . . H. Schekkerman, East Atlantic Flyway Assessment 2023: The status of coastal waterbird populations and their sites (pp. 149-263). Wilhelmshaven, Wageningen, Cambridge: Wadden Sea Flyway Initiative p/a CWSS, Wetlands International, BirdLife International.

Vergeer, J.-W., & Eekelder, P. (1999). Het nieuwe Nederlandse atlasproject voor broedvogels: stand van zaken en eerste resultaten. *Het Vogeljaar*, 47(2), pp. 61-76.

Viviano, A., Mori, E., Fattorini, N., Mazza, G., Lazzeri, L., Panichi, A., . . . Mohamed, W. F. (2021). Spatiotemporal Overlap between the European Brown Hare and Its Potential Predators and Competitors. *Animals (Basel)*, 11(2), p. 562.

Vleeschouwers, B. (2013). Heeft koolzaadteelt mogelijkheden? *Boerenbond Management & Techniek*, 12, pp. 40-42.

Vogel, R., Foppen, R., Van den Bremer, L., Van Turnhout, C. A., & Van Roomen, M. (2023). Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Vogeltrekatlas. (z.d.). Wilde eend overwinterraars. Opgehaald van <https://www.vogeltrekatlas.nl/soortzoek2.html?0-Wilde%20eend-Overwinterraars>

Voigt, U., & Siebert, U. (2020). Survival rates on pre-weaning European hares (*Lepus europaeus*) in an intensively used agricultural area. *European Journal of Wildlife Research*, 66, p. 67.

Weber, D. (2017). Hasen fördern funktioniert! Schlussfolgerungen aus dem Project HOPP HASE in der Nordwestschweiz. Bern: Bristol-Stiftung.

Wiegers, J. N., Jongejans, E., Van Turnhout, C. A., Van den Bremer, L., Van der Jeugd, H., & Kleyheeg, E. (2022). Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications*, 124, pp. 1-12.

9. | Bijlagen

9. | Bijlagen

BIJLAGE I: EISEN AAN DIT FAUNABEHEERPLAN VANUIT ZUID-HOLLANDSE OMGEVINGS-VERORDENING

ARTIKEL 8.6 (ALGEMENE EISEN AAN FAUNABEHEERPLANNEN)

1. Een faunabeheerplan bevat een kaart waarop de begrenzing van het werkingsgebied van het faunabeheerplan is aangegeven. *(Zie hoofdstuk 1.)*
2. Een faunabeheerplan beschrijft aan welke voorwaarden moet worden voldaan voordat de handelingen ter voorkoming of bestrijding van schade kunnen worden uitgevoerd die in de artikelen 3.186, 3.187 en 3.188 als vergunningvrij zijn aangewezen. *(Niet van toepassing.)*
3. Een faunabeheerplan geeft inzicht in het verband tussen de jacht, het beheer van populaties en het bestrijden van schadeveroorzakende soorten. *(Zie hoofdstuk 6.)*
4. Een faunabeheerplan beschrijft op welke wijze rekening wordt gehouden met de Natura 2000-gebieden en de door gedeputeerde staten aan te wijzen rustgebieden voor de trekganzen. *(Zie hoofdstuk 7.)*
5. Bij het opstellen van een faunabeheerplan wordt een vertegenwoordiger vanuit de wetenschap betrokken. *(Zie hoofdstuk 1.)*
6. Een faunabeheerplan bevat op basis van gevalideerde gegevens en de daaruit voortvloeiende inzichten, een onderbouwing waaruit blijkt dat de staat van instandhouding niet significant negatief wordt beïnvloed door de uitvoering van het faunabeheerplan. *(Zie hoofdstukken 3 tot en met 6.)*
7. Een faunabeheerplan beschrijft op welke wijze invulling is gegeven aan de escalatieladder: als eerste moeten diervriendelijke methodes worden toegepast om schade of risico's te voorkomen, pas als dat onvoldoende effect heeft wordt afschot toegestaan. *(Zie hoofdstukken 3 tot en met 6.)*

ARTIKEL 8.8 (FAUNABEHEERPLAN SCHADEBESTRIJDING)

In aanvulling op artikel 8.6 bevat het faunabeheerplan over bestrijding van schadeveroorzakende dieren in ieder geval per diersoort:

- a. een beschrijving van de wijze van planmatige en gecoördineerde bestrijding, inclusief een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van deze bestrijding, voor zover daarover gegevens beschikbaar zijn; *(Zie hoofdstuk 6.)*
- b. kwantitatieve gegevens over de aanwezigheid van de populatie binnen de provincie gedurende het jaar; *(Zie hoofdstuk 6.)*
- c. een beschrijving van de door deze diersoort veroorzaakte schade of risico's, in de periode voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan; *(Zie hoofdstuk 6.)*
- d. per gebied een beschrijving van de handelingen die in de periode voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan, zijn verricht om schade als bedoeld in onderdeel c te voorkomen, en voor zover die kwantitatieve gegevens redelijkerwijs kunnen worden verkregen, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen; *(Zie hoofdstuk 6.)*
- e. een beschrijving van de locatie, periode, aard, omvang en noodzaak van de bestrijding van schadeveroorzakende dieren; *(Zie hoofdstuk 6.)*
- f. een omschrijving van passende en doeltreffende preventieve maatregelen en de mate waarin deze maatregelen moeten worden ingezet voordat mag worden overgegaan tot schadebestrijding; en *(Zie hoofdstuk 6.)*
- g. voor zover daarover gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de bestrijding, bedoeld in onderdeel a. *(Zie hoofdstuk 6.)*

ARTIKEL 8.9 (FAUNABEHEERPLAN UITOEFENING JACHT)

In aanvulling op artikel 8.6 bevat het faunabeheerplan over de uitoefening van de jacht:

- a. een beschrijving van de vormen van jacht die in Zuid-Holland worden beoefend; *(Zie Bijlage II.)*
- b. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten waarop wordt gejaagd, onderverdeeld per werkgebied van de onderscheiden wildbeheereenheden; *(Zie hoofdstukken 3 tot en met 6.)*
- c. een overzicht van de gerealiseerde afschotgegevens per diersoort in de looptijd van het voorgaande faunabeheerplan, onderverdeeld per werkgebied van de onderscheiden wildbeheereenheden; en *(Zie hoofdstukken 3 tot en met 6.)*
- d. een overzicht van de gerealiseerde schade per diersoort in de looptijd van het voorgaande faunabeheerplan, onderverdeeld per werkgebied van de te onderscheiden wildbeheereenheden. *(Zie Bijlage III.)*

BIJLAGE II: WETTELIJKE UITVOERINGSREGELS JACHT EN BESCHRIJVING JACHTPRAKTIJK

WETTELIJK UITVOERINGSREGELS

Hierna zijn de belangrijkste wettelijke regels opgenomen ten aanzien van het uitvoeren van de jacht en ten aanzien van het gebruik van het geweer, jachtvogels en eendenkooi.

JACHTVERBODEN

Artikel 11.66 van het Bal bepaalt:

1. De jacht wordt niet uitgeoefend:
 - a. voor zonsopgang en na zonsondergang;
 - b. op zondagen, de nieuwjaarsdag, de tweede paasdag, de Hemelvaartsdag, de tweede pinksterdag en de beide kerstdagen;
 - c. op begraafplaatsen;
 - d. vanaf of vanuit een voertuig;
 - e. vanaf of vanuit een vaartuig;
 - f. vanuit een luchtvaartuig;
 - g. als de grond met sneeuw is bedekt.
2. De jacht wordt niet uitgeoefend op wild:
 - a. als dat zich als gevolg van hoge waterstand ophoudt op hooggelegen gedeelten van het terrein;
 - b. voor zover dat zich bevindt in of in de nabijheid van wakken of bijten in het ijs;
 - c. voor zover dat als gevolg van onvoldoende bevedering niet in staat is te vliegen;
 - d. dat als gevolg van weersomstandigheden in uitgeputte toestand verkeert;
 - e. binnen een straal van 200 m rond plaatsen waar voer of aas is of wordt verstrekt om dat wild te lokken.

UITZONDERINGEN OP JACHTVERBODEN

Op bovenstaande jachtverboden zijn de volgende uitzonderingen (11.67 Bal), waarbij in afwijking van het bepaalde in artikel 11.66 Bal bepaalde handelingen toch mogen plaatsvinden.

1. De jacht op de wilde eend mag gedurende een half uur voor zonsopkomst en een half uur na zonsondergang worden uitgeoefend.
2. De jacht mag worden uitgeoefend vanaf of vanuit een vaartuig dat vaart met een snelheid van ten hoogste 5 km/u.
3. Ook als de grond met sneeuw is bedekt, mag de jacht, worden uitgeoefend op:
 - a. wilde eenden of houtduiven;
 - b. konijnen, hazen of fazanten, als deze dieren anders worden bejaagd dan voor de voet.
4. Als gebruik wordt gemaakt van een eendenkooi,

mag de jacht worden uitgeoefend binnen een straal van 200 m rond plaatsen waar voer of aas is of wordt verstrekt om wild te lokken.

MIDDELEN DIE KUNNEN WORDEN GEBRUIKT BIJ DE UITOEFENING VAN DE JACHT

Artikel 11.71 van het Bal bepaalt:

1. Bij de uitoefening van de jacht worden geen andere middelen gebruikt dan:
 - a. geweren;
 - b. honden, met uitzondering van lange honden;
 - c. aantoonbaar gefokte haviken (*Accipiter gentilis*) of slechtvalken (*Falco peregrinus*);
 - d. eendenkooien;
 - e. lokeenden of lokduiven, die niet blind of verminkt zijn;
 - f. fretten;
 - g. buidels;
 - h. schermen.
2. De jacht wordt niet uitgeoefend als zich in het veld andere middelen bevinden die geschikt zijn voor het vangen of doden van dieren dan de in het eerste lid genoemde middelen.
3. Degene die zich in het veld bevindt met voor de jacht toegestane middelen of met andere middelen waarmee kan worden gejaagd, wordt geacht zich daarmee bij de uitoefening van de jacht in het veld te bevinden, tenzij het tegendeel blijkt.
4. De jacht wordt niet uitgeoefend met het geweer binnen de in het omgevingsplan aangewezen bebouwingscontour jacht, bedoeld in artikel 5.165a van het Besluit kwaliteit leefomgeving, of op terreinen die onmiddellijk aan die bebouwingscontour grenzen.

JACHTPRAKTIJK

Haas

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld. De haas is aan een vast leefgebied gebonden en vooral 's nachts actief. Bij tellingen 's nachts waarbij gebruik gemaakt wordt van kunstlicht, nachtzichtapparatuur of warmtebeeld, kan de jachthouder ieder jaar een goede indruk krijgen van de hazenstand en de aantaltrend. De jachthouder maakt ook een inschatting van het risico op schade. Kennis over landbouwgewassen is daarbij noodzakelijk. De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook

andere plant- en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. Mogelijke aanpassingen betreffen het inzaaien van kruidenrijke faunaranden en de aanleg van wildakkertjes. Dergelijke elementen verbeteren het voedselaanbod voor de haas. Aangezien hazen vooral in de winter graag rusten onder heggen, in struwelen en in ruigtes, verbetert ook het aanleggen en beheren van deze elementen het leefgebied van de haas. Het belangrijkste probleem is de overleving van jonge haasjes in de eerste maand, als ze nog weinig mobiel zijn. De eerste snede zo lang mogelijk uitstellen, het aantal snedes beperken en gefaseerd maaien zijn goede maatregelen ter verbetering van het leefgebied (Weber, 2017). Ook meerjarige braaklegging en het bevorderen van kruiden zijn goede maatregelen.

De haas wordt vooral bejaagd door middel van de drijfjacht, waarbij een aantal mensen door een deel van het jachtveld loopt om dieren te laten wegllopen. Of de haas in het jachtseizoen wordt bejaagd en in welk aantal, is afhankelijk van wat de jachthouder met name na de zomer over de populatie in zijn jachtveld te weten is gekomen. Op basis van ervaring en kennis van het veld, maakt de jachthouder een planning voor de drijfjacht. Op één of enkele dagen van het jachtseizoen wordt met veelal een vaste groep geweerdgers, drijvers en apporteerhonden gejaagd. Bepaalde delen van het terrein worden niet bejaagd om een redelijke wildstand te handhaven.

Daarnaast worden in het kader van dierenwelzijn afspraken gemaakt om dieren die op een bepaalde manier wegluchten, ook weg te laten komen. Na de jacht kan de jachthouder, aan de hand van wat alle aanwezigen aan wild hebben gezien, zijn beeld bijstellen over de wilddichtheid. Vervolgens bepaalt de jachthouder of een volgende jachtdag verantwoord kan worden uitgevoerd. Deze eventuele volgende jachtdag kan worden beperkt tot dat deel van het jachtveld waarvan de jachthouder weet dat daar een voor schade gevoelig gewas wordt geplant of gezaaid, de jacht is dan vooral gericht op schadebestrijding en minder op benutting. Een perceel kan op meerdere wijze worden bejaagd. De wijze die wordt gebruikt is afhankelijk van zaken als het oppervlakte en de vorm van het perceel of de percelen, van het beschikbare aantal drijvers en geweerdgers en van het aantal aanwezige honden.

Voorop staat dat het wild binnen de opzet van de

drijfjacht een goede kans heeft om te vluchten. Het meest klassiek is de opstelling van een rij drijvers aan één zijde van het te bejagen perceel. Aan de andere zijde van het perceel staat een rij jagers (om de 60 m), de “kopgeweren, soms aangevuld met een jager aan beide zijden, de “flankgeweren”. Aan ieder einde van de rij drijvers, loopt een geweerdger met de drijverlinie mee, iets voor de drijvers uit. Zij krijgen vaak de instructie mee om alleen naar buiten te schieten, dus op een haas dat het veld heeft verlaten. Kopgeweren en flankgeweren kunnen (als het vlak groot is) aanvankelijk nog wel in het uit te drijven vlak schieten, als de rij drijvers dicht bij de kopgeweren komt, is dit uiteraard niet meer mogelijk. Een andere mogelijkheid om een vlak uit te drijven is jagers met de drijvers te laten meelopen, met aan iedere zijde een vooruitlopend “flankgeweer”. Dit heeft het voordeel dat er minder mensen nodig zijn. Ook ontstaat er geen probleem als de drijvers/ schutters het einde van het veld naderen. Men kan in principe vooruit blijven schieten tot aan het einde van het veld. De kans dat dieren vooruit wegluchten is bij deze uitvoeringswijze groter, maar het is toch niet de intentie om alle dieren te schieten.

Fazant

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld. De fazant is aan een vast leefgebied gebonden. Daardoor kan de jachthouder ieder jaar een goede indruk krijgen van de stand van de fazant en de aantalstrend. De jachthouder maakt ook een inschatting van het risico op schade. Kennis over landbouwgewassen is daarbij noodzakelijk. De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook andere plant- en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. Om het leefgebied van de fazant te verbeteren worden landschapselementen zoals struwelen, heggen, bomen en ruige overhoekjes aangeplant en beheerd. Daarnaast worden faunaranden ingezaaid en wildakkers en poelen aangelegd. De belangrijkste problemen met het leefgebied van de fazant zijn het aanbod aan insecten voor de kuikens en het voedselaanbod in de winter. Braakleggingen aanleg van brede faunaranden rond akkers zijn goede maatregelen om deze problemen te verminderen.

Voor het bejagen van fazanten wordt gebruikgemaakt van hagelgeweren. Ze worden 'voor de voet' bejaagd, waarbij één of enkele jagers rustig door het veld lopen, of door middel van drijfjacht waarbij een grotere groep mensen in linie door het veld loopt om fazanten te laten opvliegen. Bij de jacht worden honden ingezet om fazanten op te sporen, uit de dekking te krijgen en geschoten fazanten te apporteren. Of de wildsoort in het jachtseizoen wordt bejaagd en in welk aantal, is afhankelijk van wat de jachthouder met name na de zomer over de populatie in zijn jachtveld te weten is gekomen. Op basis van ervaring en kennis van het veld, maakt de jachthouder een planning voor de drijfjacht. Zie voor een beschrijving van de drijfjacht hiervoor onder jachtpraktijk haas.

Wilde eend

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld. De wilde eend heeft een regionale leefwijze. Omdat de wilde eend zich verplaatst over grotere gebieden en er verschillen bestaan tussen de diverse plekken in het leefgebied, is de wilde eend moeilijk te tellen. Blijven wilde eenden de ene dag in een hoek liggen waar ze onder overhangend riet slechts zeer ten dele zichtbaar zijn, op andere dagen vertonen deze dieren zich bijna allemaal goed telbaar in de lucht. De jachthouder kan een impressie krijgen van de aantalsontwikkeling van wilde eenden door in te schatten hoe de aantallen zich ontwikkelen op de vaste plekken waar wilde eenden naar toe trekken om te foerageren. Die impressie van de jachthouder is van waarde omdat deze tot stand komt op basis van een groot aantal observaties. De jachthouder maakt ook een inschatting van het risico op schade. Kennis over landbouwgewassen is daarbij noodzakelijk. Wilde eenden vliegen over grote afstanden van rustplaatsen op het water naar percelen waar ze gaan foerageren. Omvang en plaats van schade door wilde eenden zijn daardoor moeilijk te voorspellen. De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook andere planten en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. De jachthouder kan op verschillende manieren het leefgebied van de wilde eend verbeteren. Het belangrijkste probleem op het ogenblik is de overleving van de kuikens. Die kan worden verbeterd door de aanleg van flauwe

oevers met een brede strook ruige vegetatie. Dat biedt dekking en voedsel. Dekking verbetert ook de overleving van broedende vrouwtjes en legsels. Een andere goede maatregel is het aanbieden van kunstmatige nestgelegenheid, zoals eendenkorven en hooirollen in een gazen omhulsel, bij voorkeur boven water zodat grondpredatoren het nest moeilijk kunnen bereiken. Bij een studie in de Verenigde Staten was het nestsucces in dergelijke kunstmatige nestgelegenheden 73% (Mammenga et al., 2007). Het nestsucces van de wilde eend in Nederland is maar 38% (Schekkerman e.a. 2016). De overleving van broedende vrouwtjes en legsels kan ook verbeterd worden door beheer van vossen. Jacht op wilde eenden is een jachtvorm waarbij men de vogels bejaagt terwijl ze langs vliegen of terwijl ze aan komen vliegen op de plek waar ze willen gaan eten. Wilde eenden worden bejaagd met hagelgeweren en in zeer beperkte mate met eendenkooien en jachtvogels. Wilde eenden foerageren vooral 's nachts en in de schemering op het land. Een jager kan ook door rustig langs sloten te lopen een opvliegende eend schieten. De jager jaagt dan 'voor de voet'. De periode waarin aanvliegend wild kan worden bejaagd is veelal kort, soms extreem kort. Meestal strekt die periode zich uit van een half uur voor zonopkomst tot enkele uren na zonopkomst. Soms is de periode rond zonsondergang geschikt. Of een plek 's avonds of 's ochtends geschikt is, is afhankelijk van de situatie. Vogels die naar een perceel vliegen doen dat langs vliegroutes die ze kiezen op basis van hun gewoonten en op basis van het terrein met de daarin aanwezige landschappelijke elementen. Vogels komen over een dijk of hoge bomen heen, zakken, draaien op hun eigen wijze op een perceel met voedsel af, draaien in de wind en landen. Dit landen kan ook op het deel van het perceel plaatsvinden waar de jager geen plek heeft om zichzelf onzichtbaar te maken. Voor een deel kan dit worden ondervangen door schuilplekken te creëren en te verplaatsen. Op zo'n moment kunnen lokmiddelen de invallende vogels dichterbij de plek laten neerstrijken waar de jager dekking heeft gevonden. De wijze van indraaien en landen bepalen of een succesvol schot kan worden afgegeven. Het gebruik van lokmiddelen is dus vooral bedoeld om zeker te zijn van een effectief dodelijk schot. Na het eerste schot zullen de andere vogels doorstarten en wegvliegen zodat het afgeven van een tweede schot op een tweede vogel vaak al niet meer mogelijk is. Omdat de wijze van aanvliegen van vogelgroepen veelal hetzelfde verloopt, is het

aantal jagers dat effectief kan optreden beperkt, het opstellen van meer jagers heeft weinig nut. Het zijn steeds dezelfde posten die kansen krijgen, tenzij bijvoorbeeld de wind snel sterk draait. Een goede jachthond is belangrijk. De hond kan veel sneller dan een mens geschoten dieren vinden, vaak op voor de mens slecht bereikbare plekken. Ieder geschoten dier moet zo snel mogelijk bij de jager in handen komen. Een geschoten dier dat nog niet dood is, wordt meteen gedood.

Houtduif

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld. Houtduiven vliegen over grote afstanden van slaapplekken en broedlocaties naar percelen waar ze gaan foerageren. Op deze percelen wordt soms in groepen gefoerageerd. Door mobiliteit en groepsvorming zeggen de aantallen bij een telling in een specifiek jachtveld weinig over het risico op schade in de komende tijd in dat jachtveld. Omvang en plaats van schade door houtduiven zijn moeilijk te voorspellen. Zodra het risico op schade toeneemt, moet de jager bij de bejaging van houtduiven veel in zijn veld zijn om vast te stellen hoe de duiven vliegen en waar in de percelen ze willen zijn. Vaak zijn dit open plekken of door de wind platgeslagen stukken gewas: hier vormen de vruchten van het gewas een gemakkelijk bereikbaar en geprefereerd voedsel voor houtduiven. Op dergelijke locaties moet de jager proberen meer schade te voorkomen. Het beste kan dit vanuit een camouflage hut die de jager opstelt in de nabijheid van een foerageerplek. De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook andere plant- en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. De belangrijkste factor is het voedselaanbod in het tweede deel van de winter. (Delen) van akkers braak laten liggen tot in het voorjaar is waarschijnlijk de beste maatregel. Houtduiven worden bejaagd met hagelgeweren en in zeer beperkte mate met jachtvogels. Houtduiven worden met het geweer bejaagd terwijl ze langs vliegen of terwijl ze aan komen vliegen op de plek waar ze willen gaan foerageren. Houtduiven vliegen vaak dezelfde trajecten naar het perceel waar ze gaan foerageren. De houtduif wordt vooral invallend op de foerageerplek bejaagd. Als lokkers worden imitatiehoutduiven of een dode houtduif gebruikt.

De periode waarin aanvliegende houtduiven kunnen worden bejaagd is veelal kort: van ongeveer een half uur voor zonsopkomst tot enkele uren daarna. Houtduiven vliegen naar percelen langs vliegroutes die ze kiezen op basis van hun gewoonten en op basis van het terrein met de daarin aanwezige landschappelijke elementen. De vogels vliegen over een dijk of hoge bomen heen, zakken, draaien vervolgens op hun eigen wijze op een perceel met voedsel af, draaien in de wind en landen. Dat landen kan wel eens op het deel van het perceel dreigen plaats te vinden waar de jager geen plek heeft om zichzelf onzichtbaar te maken. Voor een deel kan dit worden ondervangen door schuilplekken te creëren en te verplaatsen. Op zo'n moment kunnen lokmiddelen ervoor zorgen dat de invallende vogels dichterbij de plek landen waar de jager dekking heeft gevonden. De wijze van indraaien en landen bepalen of een succesvol schot kan worden afgegeven. Het gebruik van lokmiddelen is vooral bedoeld om op percelen die groter zijn dan de reikwijdte van het hagelgeweer toch de schade te kunnen bestrijden en zeker te zijn van een effectief schot. Na het eerste schot zullen de andere vogels doorstarten en wegvliegen zodat het afgeven van een tweede schot op een tweede vogel vaak al niet meer mogelijk of nodig is. Dit betekent dat per actie één houtduif geschoten zal worden. Omdat de wijze van aanvliegen van vogelgroepen veelal hetzelfde verloopt, is het aantal jagers dat effectief kan optreden beperkt, het opstellen van meer jagers heeft weinig nut. Het zijn bij een actie steeds dezelfde jagers die kansen krijgen, tenzij bijvoorbeeld de wind snel sterk draait.

BIJLAGE III: SCHADE PER DIERSOORT PER WBE

Bron: BIJ12 (2026).

De schadebedragen zijn weergegeven in euro's (€).

Haas

	2021	2022	2023	2024	2025	Eindtotaal
Alblasserwaard			147,17			147,17
De Aarlanden			4.293,39	4.536,86		8.830,25
Delfland					223,24	223,24
Eiland IJsselmonde			107,65	2.142,91		2.250,56
Goeree-Overflakkee				294,75	1.053,32	1.348,07
Hoeksche Waard	5.515,32	12.142,22	15.224,42	15.666,88	6.631,87	55.180,71
Putten		224,44	9.894,84	1.151,15	66,28	11.336,71
Rijnland Zuid				1.765,48		1.765,48
Schieland			3.519,14	138,18		3.657,32
Eindtotaal	5.515,32	12.366,66	33.186,62	25.696,20	7.974,71	84.739,50

Fazant

	2024	2025	Eindtotaal
Delfland		223,24	223,24
Eiland IJsselmonde	929,41		929,41
Schieland	364,16	176,18	540,35
Eindtotaal	1.293,57	399,42	1.692,99

Wilde eend

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Eindtotaal
De Aarlanden			1.456,98	1.529,72	1.657,66	176,81	4.821,17
Duin en Bollenstreek						1.876,00	1.876,00
Eiland IJsselmonde				910,78		1.139,35	2.050,13
Goeree-Overflakkee			226,30	212,85	741,94	1.657,16	2.838,25
Hoeksche Waard				3.846,10	1.054,62	3.945,89	8.846,60
Krimpenerwaard		8,79					8,79
Putten				599,69			599,69
Reeuwijk e.o.	1.332,34						1.332,34
Schieland					1.634,42	2,69	1.687,11
Voorne				10,22			10,22
Eindtotaal	1.332,34	8,79	1.683,28	7.109,36	5.088,64	8.847,91	24.070,31

Houtduif

	2021	2022	2023	2024	2025	Eindtotaal
Ade		2,58			1.967,46	1.970,04
Alblasserwaard			1.159,93	40,19	112,25	1.312,36
De Aarlanden		244,92	5.914,70	43.288,56	42.668,88	192.117,06
Delfland				2.280,68	9.368,22	11.648,90
Duin en Bollenstreek					2.018,75	2.018,75
Eiland IJsselmonde			749,29	69.672,82	27.960,54	98.382,65
Goeree-Overflakkee			2.084,66	456.598,57	440.969,26	899.652,49
Hoeksche Waard	627,10		9.825,44	733.631,81	767.837,15	1.511.921,49
Krimpenerwaard			593,31	34,18	1.219,87	2.547,37
Putten	109,24		1.955,35	42.356,63	5.762,63	50.183,85
Reeuwijk e.o.					557,93	557,93
Rijnland Zuid			17.322,55	144.860,85	32.347,53	194.530,94
Schieland			8.051,93	202.861,18	137.424,02	348.337,12
Voorne			2.287,22	201.855,07	174.993,61	379.135,90
NA					461,45	461,45
Eindtotaal	736,34	247,50	49.944,38	1.998.180,53	1.645.669,54	3.694.778,29

BIJLAGE IV: OVERZICHT GECONSULTEERDE PARTIJEN

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 3.12 lid 6 van de Wet natuurbescherming (Wnb) is dit faunabeheerplan aan de in Zuid-Holland werkzame wildbeheereenheden voorgelegd. Naast de wildbeheereenheden hebben ook andere organisaties de gelegenheid gekregen om commentaar te geven op het concept faunabeheerplan. De ontvangen reacties zijn beoordeeld en, voor zover van toepassing, verwerkt in het voorliggende faunabeheerplan.

Onderstaande organisaties zijn uitgenodigd om te reageren op het concept faunabeheerplan:

- WBE Alblasserwaard
- WBE Krimpenerwaard
- WBE Ade
- WBE Aarlanden
- WBE Duin- en Bollenstreek
- WBE Hoekse Waard
- WBE Voorne
- WBE Goeree Overflakkee
- WBE IJsselmonde
- WBE Putten
- WBE Schieland
- WBE Reeuwijk e.o.
- WBE Rijnland-Zuid
- WBE Delfland
- Natuurmonumenten
- Staatsbosbeheer
- Zuid-Hollands Landschap
- Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO)
- Federatie Particulier Grondbezit
- Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV)
- Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer (NOJG)
- Dierenbescherming
- Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland
- Omgevingsdienst Haaglanden
- Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid

Faunabeheereenheid
Zuid-Holland